Karl Marx

639

Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i

SOL
YAYINLARI

BİRİNCİ BASKI

LOUİS BONAPARTE'IN 18 BRUMAİRE'İ

KARL MARX

ÇEVİREN
SEVİM BELLİ

Karl Marx'ın *Le 18 Brumaire de Louis Bonaparte* (Editions Sociales, Paris 1963) adlı yapıtını Fransızcasından Sevim Belli —İngilizcesini ("The Eighteenth Brumaire of Louis Bonaparte", *Selected Works*, v. 1, Moscow 1969) gözönünde bulundurarak—, dilimize çevirmiş ve kitap, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i* adı ile, *Sol Yayınları* tarafından, Mayıs 1976 tarihinde, Ankara'da, *Çağ Matbaası*'nda dizdirilip bastırılmıştır.

İÇİNDEKİLER

7 *Almanca İkinci Baskıya Yazarın Önsözü*
10 *Almanca Üçüncü Baskıya Friedrich Engels'in Önsözü*

13 Bir
26 İki
41 Üç
61 Dört
75 Beş
99 Altı
124 Yedi

146 *Açıklayıcı Notlar*
152 *Adlar Dizini*

KARL MARX

Bilimsel sosyalizmin, sınıf savaşımı teori ve pratiğinin kurucusu Karl Marx, 5 Mayıs 1818'de, Almanya'nın Trier kentinde doğdu. Orta öğrenimini Trier'de, yüksek öğrenimini Bonn ve Berlin üniversitelerinde tamamladı. Berlin üniversitesinde felsefe doktoru oldu. 1841 yılında, Almanya'da hüküm süren siyasal irtica yüzünden Marx, özlediği akademik kariyere katılamadı. Bir süre gazetecilik yaptı. Ama gazete sahiplerinin ve sansürün ortak baskısı sonucu, bu işten ayrılmak zorunda kaldı. Fransa'ya göçtü. Fransa'dan ve daha sonra Belçika'dan çıkarılınca, 1848'de, İngiltere'ye gitti. Londra'da yerleşti ve hayatının sonuna kadar orada kaldı. 18 Mart 1883'te öldü.

Tarih sırasına göre Marx'ın en önemli yapıtları şunlardır: *1844 Elyazmaları* (felsefe, ekonomi politik); *Kutsal Aile* (1845) ve *Alman İdeolojisi* (1845-1846) —Engels'le ortaklaşa yazmışlardır—; *Felsefenin Sefaleti* (1847); *Komünist Partisi Manifestosu* (1848) —Engels'le birlikte yazılmıştır—; *Ücretli Emek ve Sermaye* (1849); *Fransa'da Sınıf Savaşımları 1848-1850* (1850); *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i* (1852); *Ekonomi Politiğin Eleştirisine Katkı* (1859); *Herr Vogt* (1860); *Ücret, Fiyat ve Kâr* (1865); *Kapital*, 1. cilt (1867) —2. ve 3. ciltler, Marx'ın ölümünden sonra Engels tarafından yayınlanmıştır—; *Fransa'da İçsavaş* (1871); *Gotha Programının Eleştirisi* (1875). Çok kez *Kapital*'in 4. cildini meydana getiren bölümlerden biri sayılan *Artı-Değer Teorileri* de ölümünden sonra yayınlanmıştır.

Fransa'da Sınıf Savaşımları 1848-1850, *Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i*, ve *Fransa'da İçsavaş*, Marx'ın, Fransa'da yeralan devrimci olayları tahlil ettiği bir dizi oluşturur. Bu yapıtlar, işçi sınıfına doğru politikayı gösteren, karmaşık sınıf ilişkilerinin ve sınıf savaşlarının marksist klasik tahlil modelleridir.

Louis Napoléon'un 18 Brumaire'i Bonaparte'ın "anî darbesi"nden sonra, 1852 yılı başlarında yazılmış bulunan yedi makaleden oluşmaktadır. *18 Brumaire*, büyük bir kısmıyla, *Fransa'da Sınıf Savaşımları*'nın işlediği olayları yeniden ele almakla birlikte, apayrı bir yapıttır. Marx'ın, burada, başlıca düşüncesi, 1848 Devriminden, proletaryanın gelecekteki politikası bakımından sonuçlar çıkarmaktır. Marx, *18 Brumaire*'de, büyük bir kısmıyla artık oldukça geride kalmış olayları, olayların dışında, yani Londra'da kaleme almıştır. Bu nedenlerle de, *Fransa'da Sınıf Savaşımları*'ndan daha teorik ve daha soyut bir yapıttır. *18 Brumaire*, aynı zamanda, Marx'in düşüncesindeki derinleşmenin belirtilerini de içerir. Daha önce, *Manifesto*'da genel bir biçimde konan devlet sorunu da, burada, 1848 olaylarının ışığında, yeni ve somut bir biçimde konmaktadır.

Marx'ın ortaya koyduğu üzere, 1848 Devriminin itici gücü işçi sınıfı olmakla birlikte, devrim, burjuvaziyi iktidara getirmişti. Burjuvazinin ilk işi ise, işçileri silahsızlandırmak ve onlara karşı çıkmak oldu ve bu eylemleriyle, burjuvazi, devrime karşı döndü, devrimi terk etti ve kendisinin de yönetmekten âciz olduğunu gösterdi. Marx, *18 Brumaire*'de, aynı zamanda, küçük-burjuva sosyal-demokrasinin niteliğini, küçük-burjuva sınıfı temsil özelliğini, ve onun "parlamenter budalalığı"nı açık'adı. Marx, ayrıca, Louis Bonaparte'ın ezilen köylülüğün desteğine dayanarak iktidara geldiğini, ama köylülüğün, sonunda uğradığı yıkımı ve umutsuzluğu ortaya koydu. Daha sonraki yapıtlarında, köylülük için biricik umudun, bir işçi hükümetinde yatmakta olduğuna işaret eden Marx ve Engels, işçi sınıfı için, köylülüğün müttefik olarak kazanılmasının hayatî önemini vurgularlar.

ALMANCA İKİNCİ BASKIYA (1869)
YAZARIN ÖNSÖZÜ

ZAMANSIZ ölen dostum Weydemeyer, 1 Ocak 1852'de New-York'ta haftalık siyasal bir dergi çıkarmaya niyetleniyordu. Bu dergi için benden de hükümet darbesinin tarihini yazmamı istedi. Şubatın ortasına kadar, her hafta, "Louis Bonaparte'ın 18 Brumaire'i" adını taşıyan yazıları kendisine ulaştırdım. Bu arada, Weydemeyer'in ilk planı başarısızlığa uğradı. Ama 1852 yılının ilkyazında *Devrim* adını taşıyan aylık bir dergi yayınladı, derginin ikinci sayısını* "18 Brumaire" meydana getirmektedir. O zaman, bu dergiden birkaç yüz tane Almanya'ya gönderildi, ama kitapçılarda satışa çıkarılamadı. İleri radikal geçinen ve derginin dağıtımını öner-

* Gerçekte, Marx'ın yapıtı, *Devrim*'in birinci sayısında çıkmıştı. —*Ed.*

diğim bir Alman kitapçı, böyle "yersiz" bir öneri karşısında duyduğu erdemli korkusunu belli ederek karşılık verdi.

Bu söylediklerimden de görülüyor ki, kitap, olayların doğrudan doğruya baskısı altında doğmuştur ve işlediği tarihsel konu 1852 Şubatının berisine geçmez. Şimdi bu yeni baskı, kısmen kitabevinin istekleri, kısmen de Almanya'daki dostlarımın ısrarlı istekleri üzerine yapılmıştır.

Aşağı yukarı aynı zamanlarda yazılan ve aynı konuyu işleyen yapıtlar arasında yalnız ikisinin sözü edilmeye değer: Victor Hugo'nun *Küçük Napoléon*'u ve Proudhon'un *Hükümet Darbesi*.

Victor Hugo, hükümet darbesinin sorumlusuna karşı acı ve nükteli sövüp saymalarla yetiniyor. Olayın kendisi, ona, duru bir gökte çakan bir şimşek gibi görünüyor. Olayı, ancak, bir bireyin zora başvurması olarak görüyor. Böyle yapmakla, onu küçülteceği yerde, ona tarihte eşi görülmemiş kişisel bir girişkenlik gücü yükleyerek, büyüttüğünü farketmiyor. Proudhon ise, hükümet darbesini, daha önceki tarihsel bir gelişmenin sonucu gibi sunmaya çalışıyor. Ama, hükümet darbesinin tarihsel yapısı, kaleminde, hükümet darbesi kahramanının bir savunmasına dönüşüyor. Böylece, sözde *objektif* tarihçilerimizin düştükleri yanılgıya düşüyor. Bana gelince, ben, tersine, Fransa'da, *sınıf savaşımının* sıradan ve kaba bir adamın kahraman gibi görülmesini sağlayacak koşulları ve durumu nasıl yarattığını gösteriyorum.

Kitabın yeniden bir elden geçirilmesi, özel havasını kaybettirecekti. Onun için yalnız baskı yanlışlarını düzeltmek ve bugün artık anlaşılmayacak olan imaları kaldırmakla yetindim.

Yapıtının son tümcesinde söylediğim, "Ama imparatorluk pelerini en sonunda Louis Bonaparte'ın omuzlarından düştüğü gün, Napoléon'un tunçtan heykeli, Vendôme dikilitaşının tepesinden gümbürtüyle devrilecektir." sözü gerçekleşti bile.

1815 seferi üzerine yazdığı kitapta Napoléon'un putlaştırılışına karşı ilk saldırıya geçen, Albay Charras oldu. O zamandan beri ve özellikle şu son yıllarda, Fransız yazını, tarihsel araştırma, eleştiri, taşlama ve alay türü silahlarla Napoléon efsanesine ölümcül darbeyi indirdi. Geleneksel halk inançları ile bu keskin kopuş, bu büyük düşün devrimi, Fransa dışında pek az dikkat çekti ve hiç de anlaşılmadı.

Son olarak, bu yapıtın, bugün, özellikle Almanya'da pek çok kullanılan *sezarcılık* teriminin artık bir yana atılmasına katkıda bulunacağını umuyorum. Bu sezarcılık deyimi ile yapılan yüzeysel tarihsel örneksemede, işin özü, yani eski Roma'da, sınıf savaşımı yalnız ayrıcalıklı bir azınlığın içinde, varlıklı özgür yurttaşlar ile yoksul özgür yurttaşlar arasında geçerken, halkın büyük üretici kitlesinin çarpışanlara kısaca basit bir basamak meydana getirdiği unutuluyor. Sismondi'nin, ünlü "Roma proletaryası, toplumun sırtından geçiniyordu, oysa modern toplum, proletaryanın sırtından geçiniyor." sözü unutuluyor. Antikçağda ve modern zamanlarda sınıf savaşımının maddî ekonomik koşulları arasında tam bir fark olduğundan, bu koşullardan doğan siyasal biçimler arasında da, Canterbury piskoposu ile büyük rahip Samuel arasındaki benzerlikten daha büyük bir benzerlik olamaz.

Londra, 23 Haziran 1869

KARL MARX

ALMANCA ÜÇÜNCÜ BASKIYA (1885) FRİEDRİCH ENGELS'İN ÖNSÖZÜ

18 Brumaire'in çıkışından otuzüç yıl sonra, yeni bir baskısının gerekli olması, bu broşürün bugün bile değerinden hiç bir şey yitirmediğini tanıtlar.

Gerçekten, bu, dâhiyane bir çalışmaydı. Duru gökte çakan bir şimşek gibi tüm siyaset dünyasını şaşırtan, kimilerinin erdemli öfke bağırtıları ile kargışladıkları, kimilerinin devrimden kurtuluşun mutluluğunu getiren bir davranış olarak ve, devrimin yarattığı kargaşalığın cezası olarak karşıladıkları, ama herkes için şaşkınlık ve kavrayamama konusu olan olayın hemen ardından Marx, onun, kısa, iğneleyici bir açıklamasını yaptı. Marx, bu yapıtında, Fransa'da şubat günlerinden bu yana olagelen olayların akışını, onların iç

ilişkileri içinde anlatıyor ve 2 Aralık mucizesinin, nasıl bu ilişkilerin doğal, zorunlu sonucu olduğunu, hükümet darbesi kahramanını ele alırken ona karşı çok iyi hakettiği aşağsamadan başka bir tavır takınmaya gerek görmüyor. Ve tablo öyle bir ustalıkla çizilmişti ki, o zamandan beri yapılan bütün açınlamalar bu tablonun gerçeği nasıl bir sadakatla yansıttığını tanıtlamaktan başka bir şey yapmamışlardır. Yaşanan günlük tarihi bu kadar dikkat çekici bir biçimde anlamak, olayları geçtikleri anda bile böylesine aydınlık bir biçimde kavramak, gerçekten de, eşsiz bir şeydir.

Ama bunun için, Fransız tarihi konusunda Marx'ın sahip olduğu derin bilgi gerekliydi. Fransa, sınıf savaşımlarının, her seferinde, herhangi başka bir yerde olduğundan daha fazla, kesin karara kadar sürdürüldüğü, ve bu bakımdan sınıf savaşımlarının içinde geçtikleri ve bu savaşımların sonuçlarının özetlendikleri değişken siyasal biçimlerin en belirgin sınırlarıyla belirdikleri ülkedir. Ortaçağ feodalizminin merkezi, Rönesanstan beri babadan oğula geçen krallığın klasik ülkesi olan Fransa, Büyük Devriminde, feodalizmi yıktı ve burjuvazinin egemenliğine, Avrupa'da başka hiç bir ülkenin ulaşamadığı katıksız klasik bir özellik verdi. Aynı şekilde, devrimci proletaryanın, hüküm süren burjuvaziye karşı savaşımı da, Fransa'da, başka yerde bilinmeyen keskin biçimlere büründü. Marx'ın, eski Fransız tarihini, özel bir önem vererek incelemekle kalmayıp, geçmekte olan tarihin bütün ayrıntılarını izlemesinin ve daha sonra yararlanılmak üzere malzeme toplamasının nedeni budur ve Marx, bu yüzden, olaylar karşısında, hiç bir zaman boş bulunmamış, şaşkınlığa kapılmamıştır.

Ama buna eklenecek başka bir özellik daha vardır. Şöyle ki, ister siyasal, ister dinsel, felsefî, ya da tamamen başka ideolojik bir alanda yürütülmüş olsun, bütün tarihsel savaşımların, aslında, toplumsal sınıf savaşımlarının az ya da çok belirgin bir ifadesi olduğuna ilişkin yasayı, karşılık ola-

rak, bu sınıfların varlığının, dolayısıyla çarpışmalarının, bu sınıfların ekonomik durumlarının gelişme derecesi ile, bu gelişme derecesinden doğan üretim biçimleri ve değişim biçimleri ile belirlendiğine ilişkin yasayı, ilk Marx bulmuştur. Enerjinin dönüşümü yasası doğa bilimleri için ne kadar önemliyse, tarih için o kadar önemli olan bu yasa, Marx'a burada da, II. Fransız Cumhuriyetinin tarihini kavramada bir anahtar hizmeti görmüştür. Ve işte bu tarih, Marx'ın, kendi yasasını denemesine, sınavdan geçirmesine yardımcı olmuştur ve otuzüç yıl sonra bile, Marx'ın yasasının bu sınavdan parlak bir şekilde geçtiğini teslim etmemiz gerekiyor.

FRİEDRİCH ENGELS

BİR

HEGEL, bir yerde, şöyle bir gözlemde bulunur: bütün tarihsel büyük olaylar ve kişiler, hemen hemen iki kez yinelenir. Hegel eklemeyi unutmuş: birinci kez trajedi olarak, ikinci kez komedi olarak. Danton'a göre Caussidière, Robespierre'e göre Louis Blanc, 1793-1795'in Montagne'ına göre 1848-1851'in Montagne'ı, amcasına göre yeğeni. Ve, 18 Brumaire'-in ikinci baskısının yayınlandığı koşullarda gene aynı karikatürü görüyoruz.

İnsanlar kendi tarihlerini kendileri yaparlar, ama kendi keyflerine göre, kendi seçtikleri koşullar içinde yapmazlar, doğrudan veri olan ve geçmişten kalan koşullar içinde yaparlar. Bütün ölmüş kuşakların geleneği, büyük bir ağır-

lıkla, yaşayanların beyinleri üzerine çöker. Ve, onlar kendilerini ve şeyleri, bir başka biçime dönüştürmekle, tamamıyla yepyeni bir şey yaratmakla uğraşır göründüklerinde bile, özellikle bu devrimci bunalım çağlarında, korku ile geçmişteki ruhları kafalarında canlandırırlar, tarihin yeni sahnesinde o saygıdeğer eğreti kılıkla ve başkasından alınma ağızla ortaya çıkmak üzere, onların adlarını, sloganlarını, kılıklarını alırlar. İşte bunun gibi, Luther, havari Paul'ün maskesini takındı, 1789-1814 devrimi ardarda, önce Roma Cumhuriyeti, sonra Roma İmparatorluğu giysisi içinde kurum sattı ve 1848 Devrimi, kimi 1789'un, kimi de 1793'ün ve 1795'in devrimci geleneğinin taklidini yapmaktan öte bir şey yapamadı. İşte böyle, yeni bir dili öğrenmeye bağlayan kişi, onu hep kendi anadiline çevirir durur, ama ancak kendi anadilini anımsamadan bu yeni dili kullanmayı başardığı ve hatta kendi dilini tümden unutabildiği zaman o yeni dilin özünü, ruhunu özümleyebilir.

Tarihin ölülerine okunan bu dualar, incelendiğinde hemen çok gözeçarpan bir fark ortaya çıkar. Camille Desmoulins, Danton, Robespierre, Saint-Just, Napoléon, birinci Fransız Devriminin partileri ve yığınları kadar kahramanları da, Romalı kılığında ve Roma'ya özgü cafcaflı sözler kullanarak, kendi çağlarının ödevini, yani modern *burjuva* toplumunun meydana çıkması ve kurulması işini yerine getirdiler. Birinciler, feodal kurumları parça parça ettiler ve bu kurumlar üzerinde biten feodal başları kopardılarsa, o, Napoléon da, Fransa'nın içinde, bundan böyle artık özgür rekabetin geliştirilmesini küçük toprak mülkiyetinin işletilmesini ve ulusun özgür kılınmış sınaî üretici güçlerinin kullanılmasını sağlayacak koşulları yaratırken, dışarda her yerde, Fransa'daki burjuva toplumuna Avrupa kıtası üzerinde gerekli olan çevreyi yaratmak için zorunlu olduğu ölçüde feodal kurumları sildi süpürdü. Toplumun yeni biçimi bir kere kurulup yerine yerleşince, tufan-öncesi devler ve onlarla birlikte yeniden

dirilmiş olan Roma da, ortadan kayboldu; Brutus'ler, Gracchus'ler, Publicola'lar, tribünler, senatörler ve bizzat Sezar. Burjuva toplumu yalın gerçeği içinde Say'ların, Cousin'lerin Royer-Collard'ların, Benjamin Constant'ların ve Guizot'ların kişiliğinde kendi yorumcularını ve kendi sözcülerini yaratmıştı. Burjuva toplumunun gerçek başları tezgâhların gerisinde yer alıyordu, Louis XVIII'in "et kafası" ise, onun siyasal başı idi. Gırtlağına kadar servet üretmeye ve barışçıl rekabet savaşımına gömülen burjuva toplumu, Roma çağının hayaletlerinin kendi beşiği başında beklemiş olduklarını unutmuştu. Ama, burjuva toplumu ne kadar kahramanlara özgü bir toplum olmasa da, onu dünyaya getirmek için, kahramanlık, özveri, terör, iç savaş ve dış savaşlar gene de zorunlu olmuştu. Ve onun gladyatörleri, Roma Cumhuriyetinin kaskatı klasik geleneklerinde, kendi savaşımlarının dapdar burjuva içeriğini kendi kendilerinden gizlemek ve coşkularını, esrimelerini büyük tarihsel trajedi düzeyinde tutabilmek için kendilerine gerekli olan ülküleri, sanat biçimlerini, yanılsamaları buldular. Gene bunun gibi, yüzyıl önce, gelişmenin bir başka aşamasında, Cromwell ve İngiliz halkı, kendi burjuva devrimlerine gerekli olan dili, tutkuları ve hayalleri Ahdiatik'ten almışlardı. Gerçek amaca varıldığı zaman, yani İngiliz toplumunun burjuva toplumuna dönüşümü gerçekleşince, Locke, Habakkuk'un[1] ayağını kaydırıp onun yerini aldı.

Bu devrimlerde, ölülerin dirilmesi, sonuç olarak, eskilerini taklit etmeye değil, yeni savaşımları ululamaya, gerçeğe sığınarak onların çözümünden kaçınmaya değil, tamamlanacak, yerine getirilecek ödevi muhayyilede devrimin hayaletini yeniden çağırmaya değil, devrim ruhunu bulmaya hizmet eder.

1848-1851 dönemi, eski Bailly'nin terekesini ondan devralan *républicain en gants jaunes** Marrast'dan, iğrenç derece-

* Sarı eldivenli cumhuriyetçi. —ç.

de bayağı çizgilerini Napoléon'un demirden ölüm maskı altında gizleyen serüvenciye kadar, Büyük Fransız Devriminin hayaletini çağırmaktan başka bir şey yapmadı. Bir devrim yoluyla kendisine artan bir hareket gücü verilmiş olduğuna inanan bütün bir halk, birdenbire, ortadan kalkmış bir çağa aktarılmış buluyor kendisini ve bu geri düşüşe ilişkin hiç bir kuruntunun mümkün olmaması için uzun zamandan beri derin bilginlerin ve antikacıların alanına girmiş bulunan eski tarihler, eski takvimler, eski adlar ve eski fermanlar, ve çoktan beri bozulup dağılmış gibi görünen eski kollukçular, yeniden ortaya çıkıyorlar. Tüm ulus, eski Firavunlar zamanında yaşadığını sanan ve bütün gün, Habeşistan'ın altın madenlerinde, başının üzerinde, acıklı bir ışık saçan lamba, ardında, uzun kamçısıyla köle bekçisi, ve, çıkışta, ne bu madende çalışmaya zorlanan işçilerin, ne de aynı dili konuşmadıkları için birbirlerini anlamayan bir barbar kiralık askerler kalabalığının bulunmadığı bu yeraltı hapisanesinin dört duvarı arasına kapatılmış bir madenci olarak yapmak zorunda olduğu işlerden yakınan şu, Bedlamlı[2] İngiliz kaçığı gibi davranıyordu. O, "Ve bütün bunlar, bana, benim gibi Büyük Britanya'nın özgür yurttaşına, eski Firavunların hesabına altın çıkarmak için zorla kabul ettiriliyor." diye sızlanıyordu. İşte Fransız ulusu da, "Bonaparte ailesinin borçlarını ödemek için" diye sızlanıyor. Aklı başında olduğu sürece, İngiliz, altın çıkarmak saplantısından kurtulamıyordu, Fransızlar da devrimlerini yaptıkları sürece, 10 Aralık seçimlerinin de ortaya koyduğu gibi, Napoléon'a değgin anılardan kurtulamadılar. Mısır mağaralarına dönerek, devrimin tehlikelerinden kaçıp kurtulmak isteğini duyuyorlardı ve 2 Aralık 1851, bunun yanıtı oldu. Eski Napoléon'un karikatürünün karikatürünü yapmakla kalmadılar, eski Napoléon'un kendisini, 19. yüzyılın ortasında davranması gerektiği gibi karikatürleştirdiler.

19. yüzyılın toplumsal devrimi, şiirsel anlatımını, geç-

mişten değil, ancak gelecekten alabilir. 19. yüzyılın devrimi, geçmişin bütün hurafelerinden kendisini sıyırmadan, kendisiyle harekete geçemez. Daha önceki devrimlerin kendi öz içeriklerini kendilerinden gizlemek için tarihsel anımsamalara gereksinmeleri vardı. 19. yüzyılın devrimi ise, kendi öz nesnesini gerçekleştirmek için kendi ölülerini gömsünler diye, ölüleri bırakmak zorundadır. Eskiden, söz içeriği aşıyordu, şimdi içerik sözü aşıyor.

Şubat Devrimi, eski toplumu *gafil avlayarak* başarılan anî bir darbe oldu, ve halk, mutlu *anî darbeyi*, yeni bir çağ açan tarihsel bir olay saymıştı. 2 Aralık günü, Şubat Devrimi, bir düzenbazın hokkabazlığıyla yok edildi, ve devrilen, sanki, monarşi değil, yüzyıllık bir savaşım pahasına krallıktan koparılıp alınan liberal ödünlerdi. *Toplum* kendi kendine yeni bir kapsam, yeni bir içerik vereceği yerde, yalnız devlet, kendi eski ilkel biçimine, şövalye kılıcının ve papaz kukuletasının düpedüz küstah egemenliğine dönmüş görünüyor. İşte böylece, 1848 Şubatının *coup de main*'ine* 1851 Aralığının *coup de tête*'i** karşılık veriyor. Kazanılmasıyla kaybedilmesi bir oldu. Her şeye karşın, ara dönem gene de boşuna geçip gitmiş olmadı. 1848-1851 yılları süresince, Fransız toplumu, devrimci olduğu için daha hızlı olan bir yöntemle, olaylar düzenli bir biçimde, deyim yerinde olursa akademik bir biçimde geliştiği takdirde, Şubat Devriminin sıradan, yüzeysel bir sarsıntıdan başka bir şey olabilmesi için, bu devrimi izleyecekleri yerde, ondan önce gelmeleri gerekecek olan inceleme çalışmalarının ve deneyimlerin ardından koşarak onlara yetişti, onları yakaladı. Toplum, bugün için, kendi başlangıç noktasına geri dönmüş görünüyor. Gerçekte, toplum ancak şimdi, kendine devrimci başlangıç noktası yaratmak, yani ciddî bir toplumsal devrime yolaçabilecek tek durumu, ilişkileri, koşulları yaratmak zorunda

* Anî darbe. —ç.
** Atakça davranış. —ç.

bulunuyor.

Burjuva devrimleri, 18. yüzyılın devrimleri olarak, hızla başarıdan başarıya atılıyorlar, onların dramatik etkisi kendilerini de aşıyor, insanlar ve şeyler, elmasların parıltılarının cazibesine yakalanmıştır sanki, sık sık vecde gelmek, toplumun sürekli durumu olmuştur, ama bu devrimler kısa sürelidir. Çabucak, en yüksek noktalarına varıyorlar ve devrimin fırtınalı döneminin sonuçlarını soğukkanlılıkla ve ağırbaşlılıkla kendine maletmeyi öğreninceye kadar, uzun bir huzursuzluk toplumun yakasına yapışıyor. Buna karşılık, proletarya devrimleri, 19. yüzyılın devrimleri olarak, durmadan kendi kendilerini eleştirirler, her an kendi akışlarını durdururlar, yeni baştan başlamak üzere, daha önce yerine getirilmiş gibi görünene geri dönerler, kendi ilk girişimlerinin kararsızlıkları ile, zaafları ile ve zavallılığı ile alay ederler, hasımlarını, salt, topraktan yeniden güç almasına ve yeniden korkunç bir güçle karşılarına dikilmesine meydan vermek için yere serermiş gibi görünürler, kendi amaçlarının muazzam sonsuzluğu karşısında boyuna, daima yeniden gerilerler, ta ki, her türlü geri çekilişi olanaksız kılıncaya ve bizzat koşullar bağırıncaya kadar:

*Hic Rhodus, hic salta!**

Gül burada, burada raksetmelisin!

Zaten, her vasat gözlemci, Fransız Devriminin gelişme çizgisini adım adım izlemeksizin de olsa, devrimin görülmedik tam bir yenilgiye doğru gittiğinden kuşkulanmalıydı. Bu demokrat bayların 2 Mayıs 1852'nin[4] mucizevî sonuçlarından dolayı karşılıklı olarak birbirlerini kutlayışlarındaki her türlü alçakgönüllülükten yoksun zafer ulumalarını duymak yeterdi. 2 Mayıs 1852, onlarda, tıpkı kiliastlara[5] göre İsa'nın yeniden yeryüzüne döneceği ve bin yıllık hükümranlığını kuracağı gün gibi, bir sabit fikir, bir dogma haline gelmişti. Güçsüzlük, gevşeklik, her zamanki gibi, kurtuluşunu, mucizelere

* "Burada Rodos, burada atlamalısın!"[3] —*ç.*

inanmakta bulmuştu, afsunlarla düşmanı muhayyilesinden kovdu diye onu yendiğini sandı ve kendisini bekleyen geleceği ve bir gün yerine getirmeye niyetlendiği, ama henüz bunun zamanının geldiğine inanmadığı işleri ululamakla yetinerek, bugünü, içinde bulunulan zamanı anlama yeteneğini tüm yitirdi. Karşılıklı birbirlerine acıyarak, ve sımsıkı birbirleri arasında gruplaşarak herkesçe bilinen yeteneksizliklerini yalanlamaya çalışan bu kahramanlar, çekip gitmişler, zafer taçlarını, hesaba mahsuben ceplerine koymuşlardı ve *in partibus** cumhuriyetlerin tahvillerini borsada kırdırmakla uğraşıyorlardı; alçakgönüllü ruhlarının sessizliğinde bu cumhuriyetler için hükümet personelini hazırlamayı bile ihmal etmemişlerdi. 2 Aralık, dupduru bir gökte bir gökgürültüsü gibi şaşırtmıştı onları, ve çöküş dönemlerinde, en büyük gürültü ile bağırıp çağıranların kendi gizli korkularını bastırmalarına bile bile razı olan halklar, belki de bir kaz sürüsünün bağırtılarının Capoitol'ü[7] kurtarabileceği zamanların artık geçmiş olduğuna inancaklardır.

Anayasa, Ulusal Meclis, hanedan partileri, mavi ve kırmızı cumhuriyetçiler, Afrika kahramanları, politika kürsüsünden gelen gökgürültüsü, günlük basının şimşekleri, tüm edebiyat, politikanın ünlü kişileri ve ün yapmış aydınlar, medenî hukuk, ceza yasası, "Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik", ve 2 Mayıs 1852, bütün bunlar, düşmanlarının bile bir büyücü saymadıkları bir adamın okuyup üflemesi ile, sanki büyü yapılmış gibi ortadan kayboldular. Genel oy hakkı, sanki dünyanın gözleri önünde, kendi vasiyetini kendi eliyle yazmak ve halk adına: Var olan her şeyin yok olması gerektiğini ilân etmek için ancak bir an yaşamışa benziyor.

Fransızların yaptıkları gibi, kendi ulusunun gafil avlandığını söylemek yetmez. Ne bir ulusun, ne de bir kadının, karşılarına çıkan ilk serüvencinin kendilerini iğfal edebildiği zaaf anı bağışlanır bir şey değildir. Şeyleri bu biçimde sun-

* Eylemsiz.[6] —ç.

makla sorun çözümlenmez, ancak başka bir biçimde ifade edilmiş olur. Nasıl olup da 36 milyonluk bir ulusun üç dolandırıcı tarafından ansızın faka bastırıldığı ve direnç göstermeden köleliğe sürüklendiği, gene de açıklanması gereken bir şey olarak kalır.

Fransız Devriminin 24 Şubat 1848'den Aralık 1851'e kadar geçirdiği evreleri, ana çizgileri ile, özetleyelim.

Bellibaşlı üç dönem ayırmak gerekir: 1. *şubat dönemi*; 2. 4 Mayıs 1848'den 29 Mayıs 1849'a kadar *cumhuriyetin kuruluşu ya da Kurucu Ulusal Meclis dönemi*; 3. 29 Mayıs 1849'dan 2 Aralık 1851'e kadar *anayasal cumhuriyet ya da Ulusal Yasama Meclisi dönemi*.

24 Şubattan, yani Louis-Philippe'in düşüş tarihinden, 4 Mayıs 1848'e, Kurucu Meclisin toplanma tarihine kadar uzanan ve uygun deyimiyle *şubat dönemini* meydana getiren *birinci dönem*, devrimin başlangıç, hazırlanış dönemi sayılabilir. Resmen bu döneme niteliğini veren şey, bu dönemin bulup buluşturuverdiği hükümetin kendi kendisine *geçici* demesi ve bu dönemde önerilen, girişilen, ifade edilen her şeyin ancak *geçici olarak* yapılmış olmasıdır. Hiç bir şey ve hiç bir kimse, gerçek bir varlığa sahip olma ve gerçek bir eylemde bulunma hakkı gibi bir iddiada bulunmadı. Devrimi hazırlayan ya da yapan bütün öğeler, hanedan muhalefeti, cumhuriyetçi burjuvazi, cumhuriyetçi-demokrat küçük-burjuvazi, sosyal-demokrat işçi sınıfı, hepsi, şubat *hükümetinde* geçici olarak yerlerini buldular.

Zaten başka türlü de olamazdı, şubat günleri, mülk sahibi sınıfın kendi içinde siyasal ayrıcalıklar çemberini genişletmek ve malî aristokrasinin tek başına egemenliğini devirmek için yalnızca bir seçim reformu peşinde koşuyordu. Ama, gerçek bir çatışma durumuna gelindiği, halk barikatları kurduğu, ulusal muhafız gücü pasif bir tutum aldığı, ordu hiç bir ciddî direniş göstermez olduğu, ve krallık da kaçtığı zaman, cumhuriyet zorla kendini kabul ettirir göründü.

Her parti, cumhuriyeti kendine göre yorumladı. Proletarya, cumhuriyeti, silah elde ele geçirdiği için ona kendi damgasını vurdu ve *sosyal cumhuriyeti* ilân etti. Modern devrimin genel içeriği, belli durumda ve belli koşullarda, elde bulunan malzeme ile, ve yığınların ulaşmış oldukları gelişme derecesi ile derhal uygulamaya konulabilecek olan her şeyle baştan sona garip bir çelişki halinde bulunan içeriği böylece belirlendi. Öte yandan, Şubat Devrimine katılmış olan bütün öteki öğelerin iddiaları hükümetten aldıkları aslan payında kendini buldu. Bu yüzden, başka hiç bir dönemde, yüksek sözlerden, hem güvensizlik, hem de gerçek beceriksizlikten, hem ilerlemeye doğru daha coşkulu özlemlerden, hem de eski yaşam geleneğinin daha mutlak egemenliğinden, hem bütün toplumdaki daha göze görünür uyumdan, hem de bu toplumun değişik öğeleri arasındaki daha derin karşıtlıktan oluşmuş daha çeşitli bir karışım görmüyoruz. Paris proletaryası, önünde açılan muazzam perspektifler daha da coşup taşarken, o toplumsal sorunlar üzerine tartışmalardan daha çok zevk alırken eski toplumsal güçler gruplaşmış, biraraya toplanmış ve aralarında uyuşmuş bulunuyor ve ulusun büyük kitlesi içinde, bir kere temmuz monarşisinin koyduğu engeller ortadan kalktığı zaman, birdenbire politika sahnesine atılan köylüler ve küçük-burjuvalar arasında beklenmedik bir destek buluyordu.

4 Mayıs 1848'den Mayıs 1849'un sonuna kadar giden *ikinci dönem, anayasa* dönemi, *burjuva cumhuriyetinin temelinin atılışı* dönemidir. Şubat günlerinin hemen ardından, yalnız cumhuriyetçiler, hanedan muhalefetini, sosyalistler de cumhuriyetçileri baskına uğratmakla kalmadılar, Paris bütün Fransa'yı baskına uğrattı. Ulusun oylarından çıkmış, 4 Mayısta toplanan Ulusal Meclis, ulusu temsil ediyordu. Bu meclis, şubat günlerinin iddialarına karşı güçlü bir protesto idi ve devrimin sonuçlarını burjuva ölçüsüne uydurmak gibi bir görevi vardı. Bu Ulusal Meclisin niteliğinin hemen farkına varan Paris pro-

letaryası, meclisin toplanmasından birkaç gün sonra zora başvurarak onun yaşama hakkını yokumsamayı, onu dağıtmayı, ulusun gerici eğiliminin kendisini tehdit etmesine araç olan bu organizmayı yeniden öğelerine ayırmayı boşuna denedi. Bilindiği gibi 15 Mayısın; Blanqui ve yandaşları, komünist devrimcilerin, yani proletarya partisinin gerçek önderlerinin, bu ele aldığımız dönem boyunca kamu sahnesinden uzaklaştırılmalarından başka bir sonucu olmadı.

Louis-Philippe'in burjuva monarşisinin ardından, ancak *burjuva cumhuriyeti* gelip onun yerini alabilir. Bu demektir ki, krallıkta, burjuvazinin kısıtlı bir bölümü kral adına hüküm sürmüş olduğu halde, bundan böyle, artık, burjuvazinin meclisi halk adına hüküm sürecektir, Paris proletaryasının istemleri, kesin olarak defedilmesi gereken birtakım ütopik martavallardır. Ulusal Kurucu Meclisin bu bildirimine, Paris proletaryası, Avrupa içsavaşlar tarihinde en yaman olay olan *haziran ayaklanması* ile karşılık verdi. Burjuva cumhuriyeti üstün geldi. Burjuva cumhuriyetinin yanında, malî aristokrasi, sanayi burjuvazisi, orta sınıflar, küçük-burjuvavazi, ordu, seyyar muhafız olarak örgütlenmiş *lumpenproleterya,** aydınlar, rahipler ve bütün kır nüfusu vardı. Proletaryanın yanında ise kendinden başka kimse yoktu. Ayaklananların 3 binden fazlası, zaferden sonra, kılıçtan geçirildi, 15.000'i yargılanmaksızın sürgün edildi. Bu yenilgi, proletaryayı, devrimci sahnenin *arka-planı*na itti. Proletarya, hareketin yeni bir hız kazanır, yeni bir atılıma geçer göründüğü her kez, yeniden ön plandaki yerini almaya çaba gösterdi, ama her seferinde daha azalmış bir güçle ve daha zayıf bir sonuç alarak. Kendi üzerinde yer alan toplumsal tabakalardan biri, devrimci bir kaynaşma, bir yükseliş durumuna girer girmez, proletarya, hemen onunla bir ittifak yapıyor ve böylece çeşitli partilerin birbiri ardından uğradıkları bütün

* Fransızca metinde, *sous-prolétariat* (s. 20); İngilizce metinde, *lumpen-proletariat* (s. 404). —ç.

bozgunları paylaşıyor. Ama ardarda gelen bu darbeler, toplumun bütün tabakalarına dağılıp daha çok paylaşıldıkları ölçüde zayıflıyorlar. Proletaryanın Ulusal Meclisteki ve basındaki başlıca liderleri birbiri ardından mahkemelere verildi ve onların yerini, gittikçe daha şüpheli tipler aldı. Bir bakıma, proletarya, *değişim bankaları ve işçi ortaklıkları gibi doktriner denemelere, yani kendisine özgü olan büyük araçların yardımıyla eski dünyanın biçimini değiştirmekten vazgeçtiği bir harekete atılıyor, ama dünyayı değiştirmek yerine kurtuluşunu, deyim doğru olursa, toplumun arkasında, özel bir biçimde, kendi varlık koşullarının dar sınırları içersinde gerçekleştirmeye bakıyor, bu yüzden de zorunlu olarak başarısızlığa uğruyor.* Proletarya, ne kendinde devrimci çapı yeniden bulabiliyor, ne de haziranda kendilerine karşı dövüştüğü *bütün sınıflar* yanıbaşında yere serilinceye kadar yeni yaptığı ittifaklardan, yeni bir enerji kazanabilir görünüyor. Ama, hiç değilse, büyük tarihsel savaşımın şan ve şerefi ile göçüyor. Yalnız Fransa değil, ama tüm Avrupa, haziran depremiyle dehşetle sarsıldı, oysa yukarı sınıflara karşı kazanılan zaferler o kadar kolaylıkla kazanılmıştı ki, bunları önemli birer olaymış gibi göstermek için, kazanan partinin onları arsızca abartması gerekir ve yenilen parti, proletaryadan ne kadar uzak olursa bu zaferler de o kadar utanç verici olur.

Haziranda ayaklananların yenilgisi, gerçekte, üzerinde burjuva cumhuriyetinin temellerinin atılabileceği ve kurulabileceği alanı hazırlamış, düzlemişti. Ama bu yenilgi, aynı zamanda, Avrupa'da, cumhuriyet mi, krallık mı sorunundan daha başka sorunların da var olduğunu göstermişti. Burjuva cumhuriyetinin burada bir sınıfın diğer sınıflar üzerindeki mutlak zorbalığı anlamına geldiğini göstermişti. Bu yenilgi, çok gelişmiş bir sınıf yapısına, modern üretim koşullarına sahip, bütün geleneksel düşüncelerin yüzyıllık bir çaba ile manevî bir bilinçte eritildikleri, böyle bir bilince sahip eski uygarlığın ülkelerinde, cumhuriyetin, genel olarak, *burjuva*

toplumunun ancak siyasal dönüşümünün biçimi olduğunu, örneğin, artık meydana gelmiş, ama henüz yerine oturmamış sınıfların, tersine, kendilerini oluşturan öğeleri durmadan değiştirdikleri ve yerine yeni öğeler koydukları, modern üretim araçlarının durağan bir nüfus fazlalığına uygun düşmek yerine, daha çok göreli bir kafa ve kol eksikliğinin yerini doldurduğu ve bir de, önünde fethedilecek yepyeni bir dünya bulunan genç ve hummalı bir maddî üretimin, eski manevî dünyayı yıkmaya, ne zaman, ne de fırsat bulabildiği Amerika Birleşik Devletleri'nde olduğu gibi burjuva toplumunu, değiştirmeden olduğu gibi *saklamanın biçimi olmadığını* göstermişti.

Haziran günlerinde, bütün sınıflar ve bütün partiler, proletarya sınıfının karşısında, yani "*anarşi partisi*"nin, sosyalizmin, komünizmin karşısında, "*düzen partisi*" içinde birleşmişlerdi. Onlar, toplumu, "*toplum düşmanları*"nın tasallutundan kurtarmışlardı. Onlar, eski toplumun "*mülkiyet, aile, din, düzen*" sloganlarını yeniden ele alıp, birliklerine bu sloganları kullanmışlardı ve karşı-devrimci haçlılar ordusuna: "Bu işaret altında, kazanacaksın!"[8] diye bağırmışlardı. Bu andan itibaren, bu işaret altında, haziran ayaklanmacılarına karşı biraraya gelmiş olan birçok partiden biri, devrimci savaş alanını kendi özel sınıf çıkarları adına savunmaya çalıştığı zaman, "mülkiyet, aile, din, düzen!" haykırışı altında ezilir. Toplum, efendilerinin çemberi daraldıkça ve daha dar, daha tekelci bir çıkar, daha geniş bir çıkara karşı savunuldukça, toplum da o kadar kez kurtarılmıştır. En basit burjuva malî reformunun, en sıradan liberalizmin, en biçimsel cumhuriyetçiliğin, en sığ demokrasinin her türlü istemi, hem "topluma karşı bir saldırı" olarak cezalandırılmış, hem de "sosyalist" diye horlanmıştır. Ve sonunda, "din ve düzen"in büyük rahiplerinin kendileri de üç ayaklı vaaz kürsülerinden tekmeyle kovuldular, gece yarısı yataklarından kaldırıldılar, cezaevi arabalarına tıkıldılar, zindana atıldılar, ya da sür-

güne gönderildiler. Tapınakları yerlebir edildi, ağızları mühürlendi, kalemleri kırıldı ve onların yasaları, din, mülkiyet, aile ve düzen adına yırtılıp atıldı. Düzenin bağnaz burjuvaları, kendi balkonlarında, sarhoş bir başıbozuk asker tarafından kurşuna dizildiler, kutsal aile ocakları hakarete uğradı, evleri sırf vakit geçirmek için bombalandı, ve bütün bunlar, mülkiyet, aile, din ve düzen adına yapıldı. Burjuva toplumunun tortusu, son olarak, *düzenin kutsal ordusunu* (falanj) oluşturuyor, ve kahraman Crapulinsky,[9] "toplumun kurtarıcısı" olarak Tuileries sarayına giriyor.

İKİ

OLAYLAR zincirini yeniden ele alalım:

Ulusal Kurucu Meclisin tarihi, haziran günlerinden itibaren, *cumhuriyetçi burjuva kesiminin,* üçrenkli cumhuriyetçiler, salt cumhuriyetçiler, siyasal cumhuriyetçiler, biçimci cumhuriyetçiler vb. adı ile tanınan kesimin *egemenliğinin ve parçalanıp dağılmasının tarihidir.*

Louis-Philippe'in burjuva krallığında, bu kesim, *resmî* cumhuriyetçi *muhalefeti* oluşturuyordu ve dolayısıyla bu çağın siyaset dünyasının tamamlayıcı bir parçası olarak kabul edilmişti. Meclislerde temsilcileri vardı ve basında önemli bir etki alanına sahipti. Cumhuriyetçi burjuva kesiminin Paris'teki organı *National* gazetesi, kendi tarzında, *Le journal*

des débats gazetesi kadar ağırbaşlı bir gazete sayılıyordu. Bu kesimin, anayasal krallık altındaki yeri, onun niteliğine tamamıyla uygundu. Bu kesim, büyük ortak çıkarlarla bir-araya toplanmış, ve ötekilerden özel üretim koşulları ile ayrılmış bir burjuvazi kesimi değildi; ancak, cumhuriyetçi kafada burjuvalardan, yazarlardan, avukatlardan, subaylardan ve memurlardan oluşmuş bir yârandı ve onun etkinliği, ülkenin Louis-Philippe'e karşı hissettiği kişisel antipatiye, eski cumhuriyetin anılarına, bir miktar coşkulu cumhuriyetçinin inançlarına ve özellikle de Viyana sözleşmelerine ve İngiltere ile ittifaka karşı duyulan kini titizlikle sürdüren *Fransız milliyetçiliğine* dayanıyordu. *National*'in Louis-Philippe zamanında sahip olduğu etkinliğin büyük bir bölümü, bu maskeli emperyalizmden doğuyordu; ama daha ilerde, cumhuriyet döneminde, *National*, bu alanda Louis Bonaparte'ın şahsında çok tehlikeli bir rakiple karşılaşacaktı. *National* de, o zaman, geri kalan bütün burjuva muhalefetinin yaptığı gibi malî aristokrasi ile savaşıyordu. Onun, Fransa'da, malî aristokrasiye karşı savaşıma bağlı olan bütçe aleyhindeki polemikleri, kendisine çok ucuz bir halk sevgisi sağlıyordu ve ilkelere aşırı bağlı başyazılarına kullanamayacakları kadar çok malzeme getiriyordu. Sanayi burjuvazisi, Fransız gümrük sisteminde, koruyucu yöntemi, ekonomik nedenlerden çok ulusal nedenlerle de olsa, savunduğu için *National*'e karşı, iyilikbilir duygular taşıyordu; burjuvazinin tümü, *National*'in, komünizm ve sosyalizm konusunda kin dolu ihbarlarının hesabını tutuyordu. Üstelik, *National* partisi *salt cumhuriyetçi* idi, yani burjuva egemenliğinin, kralcı bir biçim yerine cumhuriyetçi bir biçime bürünmesini ve özellikle bu egemenlikte aslan payının kendine verilmesini istiyordu. Ancak, dönüşünün koşullarına gelince, bu konuda, kesinlikle hiç bir fikri yoktu. Tersine, onun için gün gibi apaçık olan şey, ve Louis-Philippe'in hükümdarlığının son zamanlarında, reformun şölenlerinde herkesin gözü önünde açığa vurulan

şey, *National*'in demokrat küçük-burjuvalar, özellikle de devrimci proletarya arasında tutulmamasıydı. Bu salt cumhuriyetçiler, zaten bu salt cumhuriyetçiler açısından doğal olduğu üzere, en tanınmış temsilcilerine Geçici Hükümette bir yer sunan Şubat Devrimi patlak verdiği zaman, her şeyden önce, neredeyse Orleans düşesinin naipliğiyle yetinmek üzereydiler. Bu temsilciler, doğal olarak, önceden burjuvazinin ve Ulusal Kurucu Meclisin çoğunluğunun güvenine sahiptiler. Geçici Hükümetin *sosyalist* unsurları, Ulusal Meclisin daha ilk birleşiminde atadığı Yürütme Komisyonundan derhal çıkartıldılar ve *National* partisi, Yürütme Komisyonunu dağıtmak ve böylece en yakın rakiplerinden: küçük-burjuva ya da *demokrat* cumhuriyetçilerden (Ledru-Rollin, vb.) kurtulmak için, haziran ayaklanmasından yararlandı. Haziran katliamını yönetmiş olan burjuva cumhuriyetçi partinin generali Cavaignac, diktatörce bir güç kullanarak, Yürütme Komisyonunun yerini aldı. *National*'in eski başyazarı Marrast, Ulusal Kurucu Meclisin sürekli başkanlığına atandı ve bakanlıklar ve onlar gibi başka bütün önemli yerler, salt cumhuriyetçilerin eline geçti.

Burjuva cumhuriyetçilerin, uzun zamandan beri kendilerini temmuz monarşisinin meşru vârisi sayan kesimi, böylece kendi ülküsünü aşmış bulunuyordu, ama Louis-Philippe yönetiminde düşlediği gibi burjuvazinin tahta karşı liberal bir başkaldırması sonucu değil, top atışı ile bastırılan proletaryanın sermayeye karşı ayaklanması sonucunda iktidara geliyordu. Onun, *en devrimci* bir olay olacağını düşünüp tasarladığı şey, gerçekte, *en karşı-devrimci* bir olay olarak geçmişti. Meyve, onun eline düşüyordu, ama bu meyve, hayat ağacından değil, bilim ağacından geliyordu.

Burjuva cumhuriyetçilerin tek başlarına *egemenlikleri* ancak 24 Hazirandan 10 Aralık 1848'e kadar sürdü. Bu egemenliğin tarihi, *cumhuriyetçi anayasanın hazırlanışı* ve *Paris'te sıkıyönetim ilânı* olarak özetlenebilir.

Yeni *anayasa* (*Constitution*) aslında, 1830 meşrutiyet anayasasının (*Charte*)[10] cumhuriyetçi baskısından başka bir şey değildi. Bizzat burjuvazinin büyük bir bölümünü siyasal iktidarın dışında tutan temmuz monarşisinin, dar, vergili-seçim (*censitaire*)* sistemi, burjuva cumhuriyetinin varlığı ile bağdaşmaz bir şeydi. Şubat Devrimi, derhal, bu vergili-seçim (*cens*)** yerine, tek dereceli genel oy sistemini ilân etmişti. Burjuva cumhuriyetçilerinin elinden gelmezdi bu olayı önlemek. Ancak buna, seçim bölgesinde altı ay oturmuş olmak kısıtlayıcı kaydını eklemekle yetinmek zorunda kaldılar. Eski idarî, belediyelere ilişkin, adlî ve askerî örgütlenme olduğu gibi alıkonuldu, ve anayasanın bu örgütlenmeye değişiklik getirdiği yerlerde de, bu değişiklik, içerikte, metinde, esasında değil, yalnız maddelerin sıralanışında yapıldı.

1848 özgürlüklerinin kaçınılmaz kurmayı: kişi özgürlüğü, basın özgürlüğü, söz, dernek kurma, toplanma özgürlüğü, öğrenim özgürlüğü, inanç özgürlüğü, vb., onu yararlanmaz kılan bir anayasal üniformaya büründü. Bu özgürlüklerden herbiri, Fransız yurttaşlarının *mutlak* hakkı ilân edildi, ancak şu değişmez koşulla ki, bu özgürlükler, yalnız "*başkasının eşit hakları ve genel güvenlik*" ile, ve aynı zamanda, doğrudan bu özgürlükler arasındaki uyumu sağlamakla yükümlü "yasalar"la çatışmadıkları ölçüde, sınırsız idiler. Örneğin: "Yurttaşlar, dernek kurmak, barışçıl ve silahsız toplanmak, dilekçe yazmak ve görüşlerini basın yoluyla ve daha başka yollarla açıklamak hakkına sahiptirler. *Bu hakların kullanılmasında, başkasının eşit haklarından ve genel güvenlikten başka sınır yoktur.*" (Fransız Anayasası, Bölüm II, § 8.) — "Öğrenim serbesttir. Öğrenim özgürlüğü, yasa ile saptanan koşullar içinde ve devletin yüksek denetimi altında *yerine getirilmelidir.*" (*L. c.*, § 9.) — "Her yurttaş, yasayla öngörülen

* Vergi verenlerin seçmen olabildiği seçim sistemi. —ç.

** Seçme hakkını kazanabilmek için verilmesi gereken en az vergi miktarı. —ç.

koşullar *dışında,* konut dokunulmazlığına sahiptir." (Bölüm I, § 3) vb., vb.. — Anayasa, sürekli olarak, birbirleriyle çatışmalarını ve kamu güvenliğini tehlikeye düşürmelerini önlemek için, bu mutlak özgürlüklerden yararlanılmasını düzene koymaya ve getirilen kayıtları belirginleştirmeye yönelik gelecekteki anayasa ilkelerini geliştirecek *temel* yasalara (*lois Organiques*) atıf yapar. Ve sonradan, bu temel yasalar, düzenin dostları tarafından pişirilip kotarılmış ve bütün bu özgürlükler, burjuvazinin, toplumun öteki sınıflarının eşit haklarına dokunmadan yararlanabileceği bir biçimde düzene konulmuştur. Bu temel yasalar, ne zaman bu özgürlükleri öteki sınıflara tümden yasaklasa ya da yalnız, polis tuzaklarından başka bir şey olmayan koşullar altında kullanılmalarına izin verse, bu, daima anayasanın buyruklarına uygun olarak, yalnızca "*kamu güvenliği*", başka bir deyişle burjuvazinin güvenliği yararına olmuştur. Bunun içindir ki, sonradan, bütün bu özgürlükleri ortadan kaldıran düzenin dostları olsun, bu özgürlükleri eksiksiz isteyen demokratlar olsun, her iki taraf da, haklı olarak, iddialarını anayasaya dayandırmışlardır. Anayasanın her paragrafı, gerçekten de, kendi karşı-savını, kendi lordlar kamarasını, kendi avam kamarasını içerir: metinde özgürlük, sayfa kenarında bu özgürlüğün kaldırılması. Daha sonraları, özgürlük *sözüne* saygı gösterildiği, ama onun gerçek uygulaması, kuşkusuz yasal yollarla yasaklandığı sürece, her ne kadar *gerçek* varlığı tamamen yokedilmiş olsa da özgürlüğün anayasal varlığı tam ve dokunulmamış olarak kaldı.

O kadar ustalıkla dokunulmaz kılınan bu anayasa, gene de, tıpkı Aşil gibi yalnız bir noktadan yaralanabilir, ama topuktan değil de baştan, ya da daha doğrusu içinde yitip gittiği iki baştan, *Yasama Meclisi* ile *cumhurbaşkanı*'ndan yara alabilir. Anayasayı bir karıştırınız, yalnız cumhurbaşkanı ile Yasama Meclisinin ilişkilerini saptayan paragrafların mutlak, pozitif, çelişki olanağından uzak, çarpıtılması olanaksız

olduklarını farkedeceksiniz. Burada, burjuva cumhuriyetçiler için, gerçekten kendi güvenlikleri sözkonusuydu. Anayasanın 45'ten 70'e kadar olan paragrafları o şekilde kaleme alınmıştır ki, Ulusal Meclis, cumhurbaşkanını anayasal yolla uzaklaştırabilirse de, cumhurbaşkanı, Ulusal Meclisten ancak anayasal olmayan bir yolla, yani bizzat anayasayı ortadan kaldırarak kurtulabilir. Bu duruma göre, anayasa böylece kendisinin zor yoluyla kaldırılmasına yolaçar. Anayasa, 1830 meşrutiyet anayasası gibi güçler ayrımını yalnız kutsamakla kalmaz, bu ayrımı en dayanılmaz bir çelişki haline gelene kadar geniştir. *Anayasal güçlerin oyunu* —Guizot, yasama gücü ile yürütme gücü arasındaki çekişmelere bu adı veriyordu— 1848 Anayasasında hiç durmadan *"va banque"** oynar. Bir yanda sorumsuz, dağıtılamaz, bölünemez bir Ulusal Meclisi, her şeyin üstünde olan bir yasama gücünü elinde bulunduran, savaş, barış ve ticaret antlaşması konularında son merci olarak karar veren, genel af yapma hakkına yalnız kendisi sahip bulunan ve sürekli niteliği ile hep sahnenin önünde yer alan bir Ulusal Meclisi oluşturan, genel oyla seçilmiş, yeniden seçilebilir 750 halk temsilcisi. Öte yanda, krallık erkinin bütün hassaları ile, bakanlarını Ulusal Meclisten bağımsız olarak atamak ve görevden almak hakkı ile, yürütme gücünün bütün eylem olanaklarına sahip, tüm devlet görevlerini elinde bulunduran ve böylece de Fransa'da her rütbe ve kıdemden 50.000 memur ve subaya bağlı birbuçuk milyonun kaderini elinde tutan cumhurbaşkanı. O, ülkenin bütün silahlı kuvvetlerinin komutanıdır. O, herhangi bir suçluyu bağışlamak, ulusal muhafızları açığa almak, Danıştayın onaması ile yurttaşlarca seçilen eyalet ve belediye kurulu üyelerinin görevine son vermek gibi bir ayrıcalıktan yararlanır. Yabancılarla her türlü görüşme yapma inisiyatifine sahiptir ve bu görüşmelerin yönetimini elinde tutar. Meclis, aralıksız daima sahnede kaldığı, kamuoyu-

* Banko yapmak. —ç.

nun eleştirisine maruz bulunduğu halde, o, cumhurbaşkanı, Champs-Elysées'de gizli bir yaşam sürdürüyor, gözlerinin önünde ve yüreğinin içinde, anayasanın 45. maddesi, her gün "*Frère, il faut mourir*!* Senin iktidarın, seçilişinin dördüncü yılında güzel mayıs ayının ikinci pazarında sona eriyor! O zaman bu iktidarın gözkamaştırıcılığı da bitecek! Temsil ikinci kez oynanmayacaktır, ve eğer borcun varsa, ve eğer güzel mayıs ayının ikinci pazar günü Clichy'ye[12] gitmeyi yeğlemiyorsan vakit varken, anayasanın sana verdiği 600.000 franklık ödenekle bu borçları ödemenin çarelerini düşün!" diye bağırıyor. Ama, yasa maddeleri ile manevî bir güç yaratmanın olanaksızlığından başka, cumhurbaşkanını tek dereceli seçimle bütün Fransızlara seçtirmekle, anayasa, bir kez daha kendi kendini yıkıyor. Fransa'nın oyları Ulusal Meclisin 750 üyesine dağılırken, burada, tersine, tek bir kişi üzerinde toplanır. Her milletvekili yalnız şu ya da bu partiyi, şu ya da bu kenti, şu ya da bu köprübaşını ve hatta, salt yediyüz ellinci herhangi bir kimseyi seçme zorunluğunu, bir insan üzerindeki eşyadan daha fazla titizlik gösterilmediği bu seçme işlemini temsil ettiği halde, o, ulusun seçtiğidir ve onun seçimi, egemen halkın dört yılda bir oynadığı kozdur. Seçilmiş Ulusal Meclis, ulusa metafizik bir bağ ile bağlıdır, ama seçilmiş cumhurbaşkanı, ulusa kişisel bir bağ ile bağlıdır. Ulusal Meclis, elbette ki çeşitli üyelerinde ulusal ruhun başka başka yönlerini temsil eder, ama bu ulusal ruh, asıl cumhurbaşkanında cisimleşir. Başkan, meclis karşısında bir çeşit tanrısal hakka sahiptir. O, halkın sayesinde başkandır.

Deniz tanrıçası Tetis, Aşil'e, gençliğinin baharında yok olup gideceğini önceden haber vermişti. Aşil gibi ancak bir yerinden yaralanabilir olan anayasa da, erken bir ölümle yok olacağını önsezileri ile hissediyordu. Kralcıların, bonapartçıların, demokratların, komünistlerin böbürlenmelerinin farkına varmak için, Kurucu Meclisin salt cumhuriyetçilerinin

* "Kardeş, bir gün öleceğiz!"[11] —ç.

kendi ülküsel cumhuriyetlerinin bulutlu gökyüzünden aşağıdaki yabancısı olduğu dünyaya bir gözatmaları yetiyordu ve Tetis denizden çıkıp, bildiği gizi kendilerine açıklama gereksemesini duymadan da, onlar, yasama konusundaki büyük başyapıtlarının taçlandırılmasına yaklaştıkları ölçüde günden güne saygınlıklarını daha çok yitiriyorlardı. Anayasal bir hileye başvurarak anayasanın 111. paragrafının yardımı ile kaderi boşa çıkarmaya çalıştılar; bu paragrafa göre, *anayasada yapılacak her çeşit değişikliğin yeniden görüşülmesi* önerisi, ancak, bir aylık aralarla birbirinden ayrılmış ardarda üç birleşimden sonra, en az dörtte-üç çoğunlukla ve ayrıca Ulusal Meclisin en az 500 üyesinin oylamaya katılması koşuluyla oylanabilir. Bu, daha şimdiden parlamenter bir azınlık haline düşmekte olduklarını kâhince gören salt cumhuriyetçilerin, henüz parlamenter çoğunluktan istedikleri yönde yararlanabildikleri ve hükümet iktidarının bütün eylem olanaklarını ellerinde bulundurdukları bir sırada, her gün, güçsüz ellerinden biraz daha kaçar gördükleri bir iktidarı hâlâ kullanmak için yaptıkları umutsuz bir girisimden başka bir şey değildi.

Nihayet, anayasa, bir paragrafta "uyanık" yurttaşları ve "yurtseverleri" gene kendisinin yarattığı en yüce mahkemenin, yani Yüksek Mahkemenin titiz ve cezaî dikkatine sunduktan sonra, melodram niteliğindeki bir başka paragrafta, kendi kendisini, "tüm Fransız halkının olduğu gibi tek tek kişi olarak Fransızların da uyanıklığına ve yurtseverliğine" emanet ediyor.

2 Aralık 1851'de, bir kafa vurmakla değil, sadece bir şapkanın değmesiyle yıkılan 1848 Anayasası işte bu idi. Bu şapkanın Napoléon'un üç köşeli şapkası olduğu da doğrudur.

Cumhuriyetçi burjuvalar, Meclis'te, bu anayasayı inceden inceye düzeltmek, üzerinde tartışmak ve oylamakla uğraşırlarken, Meclis dışında Cavaignac *Paris'te sıkıyönetimi* sürdürüyordu. Paris'te sıkıyönetimin ilânı, Kurucu Meclise,

cumhuriyeti dünyaya getiren doğum sancılarında ebelik hizmeti görmüştü. Anayasa daha sonra süngüler altında katledildiyse de, anayasayı daha anasının bağrında gene süngü darbeleri ile, hem de halka doğrultulmuş süngülerle korumak ve anasının da onu gene süngülerin yardımıyla dünyaya getirmek zorunda kaldığını unutmamak gerekir. "Hilesiz cumhuriyetçiler"in ataları, simgeleri olan üçrenkli bayrağı, tüm Avrupa'da dolaştırmışlardı. Onlar da, tüm Kıtada kendi kendine yolunu bulan, ama eyaletlerin yarısında yurttaşlık hakkı elde edene dek, Fransa'ya geri dönmeyi yeğleyen bir buluş yaptılar. Bu buluş, *sıkıyönetim* idi. Muazzam bir buluştu bu, sonraları, Fransız Devrimi süresince patlak veren her bunalımda uygulanmıştı. Ama Fransız toplumunu rahat durdurmak için dönem dönem kendisine zorla kabul ettirilen kışla ve ordugâh; dönem dönem kendisine adalet dağıttırılan ve ülke yönettirilen vâsi ve denetçi, polis ve gece bekçisi rolü yaptırılan kılıç ve filinta; dönem dönem toplumun yüce bilgeliği, toplumun güdücüsü diye ulûlanan bıyık ve üniforma, sonunda, en yüce yönetim olarak kendi öz yönetimlerini ilân ederek toplumu bir kerede toptan ve kesin olarak kurtarmanın ve burjuva toplumunu kendi kendini yönetme kaygısından tamamıyla azat etmenin daha iyi olacağına inanmayacaklar mıdır? Kışla ve ordugâh, kılıç ve filinta, bıyık ve üniforma, o zaman, bu göze görünür hizmet karşılığında daha çok ücret alabilecekleri gibi bir fikre varmaları gerekirdi, oysa sadece dönem dönem gelen sıkıyönetim ilânları halinde ve burjuvazinin şu ya da bu kesiminin çağrısı üzerine toplumun geçici olarak kurtarılması halinde, birkaç ölü ve yaralı ile burjuvazinin bir-iki dostça sırıtması dışında, sonuç kendileri için hiç de dolgun değildi. Kısacası, ordu, sıkıyönetimi kendi öz çıkarına oynamak ve aynı zamanda burjuvaların kasalarını kuşatmak istemeyecek miydi? Ayrıca, bu arada belirtelim ki, Cavaignac'in komutasında, ayaklananlardan 15.000 kişiyi yargılamadan sürgüne gönderen askerî komisyonun başkanı *Albay*

Bernard'ın şu anda, yeniden Paris'te görev görmekte olan komisyonun başında olduğunu unutmamak gerekir.

Hilesiz cumhuriyetçiler, saf cumhuriyetçiler, Paris'te sıkıyönetim ilân ederek, üzerinde 2 Aralık 1851'in imparatorluk muhafızlarının boyatacağı zemini hazırlamış olsalar bile, buna karşılık Louis-Philippe zamanında olduğu gibi ulusal duyguyu abartacakları yerde şimdi ulusal iktidarı ellerine geçirince yabancı karşısında yaltaklandıkları için ve İtalya'yı serbest bırakacakları yerde Avusturyalıların ve Napolililerin onu yeniden ele geçirmelerine izin verdikleri için övgüyü haketmektedirler. Louis Bonaparte'ın 10 Aralık 1848'de Cumhurbaşkanlığına seçilmesi, Cavaignac'ın ve Kurucu Meclisin diktatörlüğüne son verdi.

Anayasanın 44. paragrafında şöyle deniyor: "Fransız Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı, hiç bir zaman Fransız yurttaşı niteliğini yitirmemiş olmalıdır." Oysa, Fransız Cumhuriyetinin yalnız birinci başkanı değil, Louis-Napoléon Bonaparte de Fransız yurttaşı niteliğini yitirmişti, yalnız İngiltere'de "özel polis memuru" olmakla kalmamış, İsviçre uyruğuna da geçmişti.

Bir başka yerde, 10 Aralık seçiminin öneminin ne olduğunu gösterdim. Burada, bu seçimin, Şubat Devriminin masraflarını ödemek zorunda kalmış olan *köylülerin* ulusun öteki sınıflarına karşı bir *tepkisi, kırın kente karşı bir tepkisi* olduğuna dikkati çekmek yeter. Bu seçim, *National*'in cumhuriyetçilerinin ne şan ne de kazanç sağladıkları ordu tarafından, Bonaparte'ı kendisini monarşiye götürecek köprü olarak selâmlayan büyük burjuvazi çevrelerinde, onu, Cavaignac'ı cezalandıracak adam gibi gören proleterler ve küçükburjuvalar arasında çok iyi karşılandı. Daha ilerde köylülerin Fransız Devrimi konusundaki tutumlarını daha yakından incelemek fırsatını bulacağım.

20 Aralık 1848'den Kurucu Meclisin dağılması tarihi olan Mayıs 1849'a kadar uzanan dönem, burjuva cumhuriyetçile-

rinin düşüşü tarihini içerir. Bunlar, burjuvazi için bir cumhuriyet kurduktan, devrimci proletaryayı safdışı ettikten, demokrat küçük-burjuvaziyi geçici olarak susturduktan sonra, kendileri de, haklı olarak *kendi özel mülkü gibi* bu cumhuriyet üzerine ambargo koyan burjuvazinin kitlesi tarafından bir kenara atıldılar. Ama bu burjuva kitlesi kralcı idi. Bir bölümü, büyük toprak sahipleri, *Restorasyon* döneminde hüküm sürmüştü, dolayısıyla *lejitimist* idi. Öteki bölümü, yani malî aristokrasi ve büyük sanayiciler temmuz monarşisi sırasında hüküm sürmüşlerdi, bu yüzden onlar da *orleancı* idiler. Ordunun, üniversitenin, kilisenin, baronun, akademinin ve basının büyük kodamanları, eşit olmayan oranlarda da olsa, bu iki akım arasında bölünmüşlerdi. Ne *Bourbon*, ne de *Orleans* adını taşımayıp yalnız *sermaye* adını taşıyan burjuva cumhuriyetinde ortaklaşa hüküm sürebilecekleri devlet biçimini bulmuşlardı. Haziran ayaklanması, daha o zaman, onları "düzen partisi" olarak biraraya getirmişti. Şimdi de, Ulusal Mecliste hâlâ koltuğu olan burjuva cumhuriyetçiler yâranını uzaklaştırmak sözkonusuydu. Bu salt cumhuriyetçiler, proletaryaya karşı zor kullanırken ne kadar kaba ve hoyrat davrandılarsa, şimdi tam da cumhuriyetçiliklerini ve yürütme gücünü ve kralcılara karşı kendi yasama güçlerini savunmak sözkonusu olduğu bir sırada geri çekilirlerken de, o kadar korkak, o kadar tabansız, çekingen, yumuşak başlı, savunmasız oldular. Burada, onların dağılıp yok olmalarının yürekler acısı öyküsünü anlatacak değilim. Onlar ortadan yok olmadılar, buhar olup uçtular. Onların tarihi sonsuza değin bitmiştir artık, ve sonraki dönemde, onlar, meclisin içinde olduğu kadar dışında da, artık ancak eski anılar olarak, şu yalın cumhuriyet sözcüğü yeniden sözkonusu olur olmaz ve devrimci çatışma ne zaman daha alt bir düzeye düşme tehlikesi gösterse birazcık hayat kazanır görünen anılar olarak kendilerini gösterebilirler. Bu arada şuna da işaret edeyim ki, bu partiye adını veren gaze-

te, yani *National*, sonraki dönemde sosyalist oldu.

Bu dönemle işimizi bitirmeden önce, 20 Aralık 1848'den Kurucu Meclise kadar giden dönemde birbirleriyle çok yakın ilişkiler sürdürdükleri halde, 2 Aralık 1851'de birbirlerini yok eden iki güce, yeniden bir göz atmamız gerekir. Bir yanda Louis Bonaparte'tan, öte yanda da güçbirliği etmiş kralcılar, düzen partisi, büyük burjuvaziden sözetmek istiyoruz. Bonaparte, cumhurbaşkanı olur olmaz bir düzen partisi bakanlar kurulu kurdu, başına da Odilon Barrot'yu *nota bene*, parlamenter burjuvazinin en liberal kesiminin liderini getirdi. Bay Barrot, 1830'dan beri peşinden koştuğu bakanlığı sonunda ele geçirmişti, hem de başbakan olarak, ama Louis-Philippe zamanında düşündüğü gibi parlamenter muhalefetin en ileri lideri sıfatıyla değil de bir parlamentonun canına okumak özel göreviyle ve amansız düşmanları cizvitlerin ve lejitimistlerin müttefiki olarak. Barrot, en sonunda, nişanlıyı eve götürüyordu, ama nişanlı fahişe olduktan sonra. Bonaparte'ın kendisine gelince, o, görünüşte tamamıyla perde arkasına çekilmişti. Düzen partisi onun yerine hareket ediyordu.

Bakanlar kurulunun daha ilk toplantısında, Roma seferine karar verildi, ve Ulusal Meclisin haberi olmaksızın bu işe girişmek için anlaşmaya varıldı ve sahte bir bahane ile gerekli krediler, meclisten koparıldı. Böylece, Ulusal Meclise karşı dolandırıcılıkla ve devrimci Roma Cumhuriyeti aleyhine yabancı mutlakiyetçi hükümdarlıklarla gizli fesat çevirmekle işe başlandı. Bonaparte da, aynı şekilde ve aynı manevralara başvurarak kralcı Yasama Meclisine ve onun anayasal cumhuriyetine karşı 2 Aralık darbesini hazırladı. Unutmayalım ki, 20 Aralık 1848'de Bonaparte'a bakanlarını sağlamış olan parti, 2 Aralık 1851'de de Yasama Meclisinin çoğunluğunu oluşturdu.

Kurucu Meclis, ağustos ayında, anayasayı tamamlamaya yönelik bir dizi temel yasa hazırladıktan ve yayımladıktan

sonra, kendini dağıtmaya karar vermişti. Düzen partisi, 6 Ocak 1849'da, temsilcisi Rateau aracılığı ile, meclise temel yasaları bırakmasını ve *kendi kendini dağıtmaya* karar vermesini önerdi. Bay Odilon Barrot başta olmak üzere, yalnızca bakanlar kurulu değil, Ulusal Meclisin bütün kralcı üyeleri de, bir âmir havasıyla, Kurucu Meclise, kredinin eski durumuna getirilmesi, düzenin sağlamlaştırılması, bugünkü geçici duruma son verilmesi ve kararlı bir durum yaratılması için, dağılmasının zorunlu olduğunu, meclisin yeni hükümetin çalışmasını güçleştirdiğini, salt öcalma zihniyeti ile varlığını uzatmaya çalıştığını ve ülkenin kendisinden bezdiğini açıkça bildirdiler. Bonaparte, yasama gücüne yöneltilen bütün bu sövgüleri özenle not etti, onları ezberledi ve 2 Aralık 1851'de, parlamentonun kralcılarına onlardan ders almış olduğunu tanıtladı. Onların kendi kanıtlarını, onlara karşı çevirdi.

Başbakan Barrot ve düzen partisi daha da ileri gittiler. Bütün Fransa'da, *Ulusal Meclise hitap eden toplu dilekçeler* hazırlattırdılar, bunlarda çok dostça bir dille meclisten kendini dağıtması isteniyordu. İşte böyle, Ulusal Meclisin karşısına, halkın anayasal örgütsel ifadesinin karşısına, halkın örgütlenmemiş yığınlarını diktiler. Bonaparte'a, parlamento meclislerini halka havale etmeyi öğrettiler. Sonunda, Kurucu Meclisin, kendi kendini dağıtmaya karar vereceği 29 Ocak 1849 günü geldi. Meclis, toplantı yerini askerlerce tutulmuş buldu. Ulusal Muhafızın ve nizamî birliklerin yüksek komutasını elinde bulunduran düzen partisi generali Changarnier, Paris'te, sanki bir savaş arifesinde imiş gibi birçok birlikleri teftişten geçirdi, ve kralcılar koalisyonu, gözdağı veren bir tonla Kurucu Meclise, eğer söz dinlemezse zor kullanılacağını açıkladı. Meclis söz dinledi ve ancak çok kısa bir uzatma süresi için pazarlık etti. Peki bu 29 Ocak, bu kez Cumhuriyetçi Ulusal Meclise karşı Bonaparte'ın güçbirliği ile kralcılar tarafından gerçekleştirilen bir 2 Aralık 1851

hükümet darbesi değil de ne idi? Bu baylar, Bonaparte'ın, 29 Ocak 1849'dan, Tuileries sarayında bir kısım birliklere kendi önünde geçit resmi yaptırtmak için yararlandığını ve birliklerin bu parlamenter iktidara karşı ilk başkaldırmaları fırsatına Caligula'yı[13] düşündürtecek biçimde dörtelle sarıldığına dikkat etmediler ya da etmek istemediler. Onlar yalnız kendi Changarnier'lerini görüyorlardı.

Öğretim üzerine yasalar, dinler üzerine yasalar gibi anayasayı tamamlamaya yönelik *temel yasalar,* düzen partisini Kurucu Meclisin ömrünü zor yoluyla kısaltmaya iten nedenlerden biriydi. Kralcılar koalisyonu için, bu yasaları, güvenilir olmaktan çıkmış cumhuriyetçilerin değil, kendilerinin yapmaları birinci derecede önem taşıyordu. Zaten bu temel yasalar arasında bir tanesi cumhurbaşkanının sorumluluklarına ilişkindi. 1851'de, Bonaparte 2 Aralık darbesi ile bu darbeyi önlediği zaman, Yasama Meclisi de tam bu yasanın hazırlanması ile uğraşıyordu. Kralcılar koalisyonu, 1851 kış dönemi parlamento çalışmalarında, cumhurbaşkanının sorumluluğu konusundaki yasayı tamamlanmış hatta çekingen, düşman cumhuriyetçi bir meclis tarafından yapılmış olarak bulmak için neler vermezlerdi!

Kurucu Meclis, 29 Ocak 1849'da, kendi eliyle son silahını da kırdıktan sonra, Başbakan Barrot ve onun düzen dostları, meclisi köşeye kıstırdılar, ona hakaret olabilecek hiç bir şeyi esirgemediler ve onun umutsuz zaafından, halk yanında hâlâ sahip olabildiği saygınlığın en son kırıntılarını da yitirmesine malolan yasalar kopardılar. Aklı hep Napoléon'da olan Bonaparte, parlamenter iktidarın bu düşkünlüğünü açıkça, kötüye kullanmak cesaretini gösterdi. Gerçekten de Ulusal Meclis, 8 Mayıs 1849'da, hükümeti, Civita-Vecchia'nın Oudinot tarafından işgali dolayısıyla bir kınama oylaması ile cezalandırdığı ve Roma seferinin iddia edilen hedefine döndürülmesini emrettiği zaman, Bonaparte, hemen o akşam, *Le Moniteur* gazetesinde, Oudinot'ya yazılmış ve onun

parlak işlerini kutlayan ve böylece daha şimdiden, kendisini parlamentonun kalem efendileri karşısında ordunun yüce koruyucusu olarak ortaya koyan bir mektup yayınladı. Ona, "şu bizim saf" gözüyle bakan kralcılar buna gülümsediler. Nihayet, Kurucu Meclis Başkanı Marrast, bir an için Ulusal Meclisin güvenliğinin tehdit altında bulunduğuna inanıp da anayasaya dayanarak, alayı ile birlikte bir albay istediği zaman, albay ondan emir almayı reddetti, disiplini neden gösterdi ve Marrast'yı Changarnier'ye yolladı: Changarnier, "zeki süngüleri" sevmediğini belirtip alay ederek, başından Marrast'yı savdı. Kasım 1851'de, kralcılar koalisyonu, Bonaparte'a karşı kesin bir savaşa başlamak istediklerinde, ünlü "*idare âmirleri önerisi*"[14] vesilesiyle, Ulusal Meclis başkanı tarafından birliklere doğrudan doğruya elkonulması ilkesini kabul ettirmeye çalıştılar. Onların generallerinden biri, Leflô, yasa tasarısını imzalamıştı. Changarnier öneriye boşuna oy verdi ve Thiers, boşuna, eski Kurucu Meclisin ileri görüşlülüğüne saygılarını sundu. Savaş Bakanı Saint-Arnaud, tıpkı Changarnier'nin Marrast'ı yanıtladığı gibi yanıtladı onu, ve bu, Montange'ın alkışlarıyla karşılandı!

İşte böylece, bizzat *düzen partisi*, henüz Ulusal Meclis olmadığı ve henüz sadece bakanlar kurulu olduğu bir zamanda, *parlamenter rejimi* sarsmıştı. Ve 2 Aralık, bu rejimi Fransa'dan sürüp çıkardığı zaman da büyük çığlıklar attı.

Ona iyi yolculuklar diliyoruz.

Ü Ç

YASAMA Meclisi 29 Mayıs 1849'da toplandı. 2 Aralık 1851'de dağıldı. Bu dönem *anayasal ya da parlamenter cumhuriyet dönemidir.*

Bu dönemin kendisi de bellibaşlı üç döneme ayrılır: *29 Mayıs 1849'dan 13 Haziran 1849'a kadar,* demokrasi ile burjuvazi arasında savaşım, *küçük-burjuva ya da demokrat partinin yenilgisi*; 13 Haziran 1849'dan 31 Mayıs 1850'ye kadar burjuvazinin, yani güçbirliği kurmuş orleancılarla lejitimistlerin ya da düzen partisinin parlamenter diktatörlüğü, *genel oy sisteminin kaldırılması* ile taçlandırılan diktatörlük; *31 Mayıs 1850'den 2 Aralık 1851'e* kadar burjuvazi ile Bonaparte arasında savaşım, *burjuva egemenliğinin devrilmesi,*

anayasal ya da parlamenter cumhuriyetin çöküşü.

Birinci Fransız devriminde, *anayasacıların* egemenliği, yerini *jirondenlerin* egemenliğine, onlarınki de *jakobenlerin* egemenliğine bıraktı. Bu partilerin herbiri en ileri partiden destek alır. Bunlardan herbiri, devrimi, artık kendisinin ardından gidemeyeceği, hele önüne geçemeyeceği kadar ileri götürdüğünde, kendisini izleyen en gözüpek müttefik tarafından uzaklaştırıldı ve giyotine gönderildi. Devrim, böylece yükselen bir çizgi izleyerek gelişti.

1848 devriminde ise bunun tersi oluyor. Proletarya partisi, demokrat küçük-burjuva partisinin basit bir eklentisi gibi görünüyor. Proletarya partisi, 16 Nisanda, 15 Mayısta ve haziran olaylarında demokrat küçük-burjuva partisinin ihanetine uğradı ve yalnız başına bırakıldı. Demokrat parti ise, kendi yönünden cumhuriyetçi burjuva partisinin omuzuna yaslanıyor. Cumhuriyetçi burjuva partisi, sağlam bir tabana sahip olduğunu düşünür düşünmez, uygunsuz yol arkadaşından yakasını kurtarıyor ve düzen partisine yaslanıyor. Düzen partisi kaykılıp çekiliveriyor, burjuva cumhuriyetçilerine takla attırıyor, kendisi de gidip silahlı kuvvetlerin omuzuna dayanıyor. Hâlâ silahlı kuvvetlerin omuzuna dayandığını sanıp dururken, bir sabah, bu omuzların süngüye dönüşmüş olduğunun farkına varıyor. Her parti, kendisini ileri itmek isteyeni geri tepiyor, kendisini geri itmek isteyene ise ileri doğru abanıyor. Bu gülünç durum içinde yer almış olanın, dengesini yitirmesinde, kaçınılmaz eğilip bükülmelerden sonra garip cambazlıklarla yere yıkılmasında şaşılacak hiç bir şey yoktur. Devrim, böylece inen bir çizgi izliyor. Devrim, daha şubatın son barikatı kaldırılmadan ve ilk devrimci otorite oluşturulmadan önce bile bu geriye doğru harekete geçmiş bulunuyor.

Bu, şimdi, önümüzdeki dönem göze batan apaçık çelişkilerin en çeşitli bir karışımıdır: açıkça anyasaya karşı fesat kuran anayasacılar; kendilerini anayasacı diye ortaya koyan

devrimciler; sınırsız yetkiye sahip olmak isteyen ve hep parlamenter kalan bir Ulusal Meclis; sabrı meslek haline getiren ve bugünkü yenilgilerinin acısını gelecekteki zaferlerinin kehaneti ile avutan bir Montagne; cumhuriyetin *patres conscripti*'leri[15] olan, durumun özellikleri yüzünden, taraftar oldukları krallık ailelerini yabancı ülkelerde tutmak, nefret ettikleri cumhuriyeti ise Fransa'da saklamak zorunda kalan kralcılar; gücünü bizzat kendi zaafından ve saygılığını ise uyandırdığı horgörüden alan bir yürütme gücü; iki krallığın birarayа gelmiş namus karasından başka bir şey olmayan bir cumhuriyet; emperyalist bir etiket altında Restorasyon ve temmuz monarşisi; ilk koşulu ayrılma olan ittifaklar; ilk yasası kararsızlık olan savaşlar. Düzen adına yoz ve amaçsız bir çalkantı; devrim adına, düzen lehinde en gösterişli, en cafcaflı öğütler. Gerçeksiz tutku ve tutkusuz gerçek, yiğitliği olmayan yiğit, olaysız tarih; tek devindirici gücü takvim gibi görünen, aynı gerilimlerin ve aynı gevşeyip yumuşamaların durmadan yinelenmesiyle bezdirici bir gelişme; salt çözümlenmeden körelmek, hafiflemek ve yokolmak üzere keskinleşiyor gibi görünen uzlaşmaz çelişkiler; iddialı bir biçimde yayılıp ortaya serilen çabalar ve dünyanın sonu tehlikesi karşısında burjuvaca korku; ve aynı zamanda, "*laisser-aller*"leriyle* çağımızdan çok Başkaldırma[16] zamanlarını anımsatan dünyanın kurtarıcılarının aşağılık entrikaları ve oynadıkları bayağı saray komedileri; bir tek kişinin düzenbaz budalalığı ile hiçliğe mahkûm olan Fransa'nın bütün resmî dehası, genel oyda kendini ortaya her koyuşunda, kendi eksiksiz ifadesini, sonunda, bir dolandırıcının yenilmez iradesinde buluncaya kadar yığınların çıkarlarının kökleşmiş düşmanlarında arayan ulusun iradesi. Eğer bir tarih dönemi tek bir kül rengine boyanabilseydi, o, işte bu dönem olurdu. İnsanlar ve olaylar, tersine çevrilmiş Schlemihl'ler[17] gibi, cisimlerini yitirmiş gölgeler gibi görünüyorlar. Devrimin ken-

* İhmal. —ç.

disi, kendi savunucularını felce uğratıyor ve yalnız kendi hasımlarını coşkunluk ve tutku ile süslüyor. Karşı-devrimcilerin durmadan gözlerinin önüne getirdikleri ve afsunlarla kovup uzaklaştırdıkları "kızıl hayalet" sonunda ortaya çıktığı zaman, anarşist Frigyalı, beresiyle değil, ama düzenin üniformasını giymiş olarak *kırmızı pantolonla* görünüyor.

Daha önce gördük: Bonaparte'ın 20 Aralık 1848 günü, yani kendi yükseliş gününde kurduğu hükümet, bir düzen partisi bakanlar kurulu idi, lejitimistlerle orleancıların koalisyon kabinesiydi. Bu Barrot-Falloux kabinesi, azçok şiddet yoluyla ömrünü kısalttığı Kurucu Meclisten sonra da yaşamıştı ve hâlâ da iktidarda bulunuyordu. Kralcılar koalisyonunun generali Changarnier, birinci tümenin ve Paris Ulusal Muhafızının başkomutanlığını kendi şahsında birleştirmekte devam ediyordu. Nihayet, genel seçimler, düzen partisine, Ulusal Mecliste büyük bir çoğunluk sağlamıştı. Milletvekilleri ve Louis-Philippe'in yüksek meclis üyeleri, mecliste lejitimistlerden oluşmuş kutsal bir falanj buldular; ulusun sayısız oy pusulaları, onlar için, politika sahnesine giriş kartına dönüşmüştü. Bonapartçı milletvekilleri, bağımsız parlamenter bir parti kuramayacak kadar dağınıktılar. Ancak düzen partisinin *"mauvaise queue"*sü* gibi görünüyordu. İşte böylece düzen partisi hükümet iktidarına, orduya ve yasama organına, kısaca, onun egemenliğini halkın iradesinin ifadesi imiş gibi gösterten genel seçimler ve ayrıca karşı-devrimin Avrupa kıtasının tümü üzerindeki zamandaş zaferi ile moral bakımdan güçlenmiş bulunan tüm devlet iktidarına sahip bulunuyordu.

Hiç bir zaman bir parti, daha güçlü araçlarla ve daha elverişli bir durumda savaşa girmedi.

Kazaya uğramış *salt cumhuriyetçiler,* Yasama Meclisinde, başlarında Afrika'nın generalleri Cavaignac, Lamoricière, Bedeau bulunan, yaklaşık elli kişilik bir klik durumu-

* "Kötü kuyruğu" ya da "sırtının kamburu". —ç.

na düştüler. Ama büyük muhalefet partisini Montagne oluşturdu. Montagne, sosyal-demokrat partisine verilen bir parlamenter vaftiz adı idi. Montagne, 750 kişilik Ulusal Meclisin 200 üyesine sahip olmakla, en azından, düzen partisinin ayrı ayrı ele alındığında üç kesiminden herhangi biri kadar güçlüydü. Kralcı koalisyonun tümü karşısındaki göreli azınlığı, özel koşullarla dengelenmiş görünüyordu. Yalnız il seçimleri Montagne'ın kır nüfusu üzerinde büyük bir etkinlik kazanmış olduğunu göstermekle kalmadı, ayrıca hemen hemen bütün Paris milletvekilleri de Montagne'ın saflarında bulunuyordu. Ordu, üç assubayı seçerek demokratik inançlarını ortaya koymuştu ve Montagne'ın lideri Ledru-Rollin, bütün düzen partisi temsilcilerinin tersine, oylarını onun adı üzerinde toplayan beş il tarafından, parlamenter soyluluğa yükseltilmişti. Böylece, Montagne, 29 Mayıs 1849 günü, çeşitli monarşist kesimler arasındaki düzen partisinin tümü ile Bonaparte arasındaki kaçınılmaz çatışmalar yüzünden, bütün başarı öğelerine sahip görünüyordu. Onbeş gün sonra, herşeyini yitirdi, onurunu da.

Bu çağın parlamento tarihini izlemeden önce, incelemekte olduğumuz dönemin niteliği hakkında olağan kuruntuları önlemek için burada birkaç uyarıda bulunmalıyız. Demokratların görüş açısından bakıldığında, Kurucu Meclis dönemi sırasında olduğu gibi Yasama Meclisi döneminde de sözkonusu olan, cumhuriyetçilerle kralcılar arasında basit bir savaşımdır. Ama, onlar, hareketin kendisini, *gericilik* sözcüğüyle, —bütün kedileri kül rengi gösteren ve gece bekçilerine yaraşır beylik sözlerini tespih çeker gibi geveleyip durmalarına izin veren gece sözcüğüyle— özetliyorlar. Ve gerçekte, düzen partisi, ilk bakışta, yalnızca, fraksiyonlardan herbiri, kendi taht taliplerini tahta çıkarmak ve hasım fraksiyonun taht taliplerini safdışı etmek için kendi aralarında entrika çevirmekle kalmamakta, hepsi "cumhuriyet"e karşı aynı kinde ve aynı saldırılarda birleşen ayrı ayrı kralcı

fraksiyonların birbirlerine dolaştığı görünümünü de vermektedir. Montagne, kendi yönünden bu kralcı gizli fesada karşı gelerek, "cumhuriyet"i temsil eder görünmektedir. Düzen partisi, daima, Prusya'dakinden ne eksik, ne fazla olan ve bürokrasinin, *jandarmanın* ve savcıların tıpkı Prusya'daki gibi kaba bir polis müdahalesiyle kendini ortaya koyan, basına, derneklere vb. karşı bir "gericilik"i yönetmeye uğraştığı görünüyor. Montagne, kendi yönünden, birbuçuk yüzyıldan beri sözümona halkçı denilen bütün partilerin yaptıkları gibi sürekli olarak, bu saldırıları geri çevirmekle ve böylece "insanın sonsuz haklarını" savunmakla uğraşıyor. Ama, eğer durum ve partiler daha yakından incelenirse, *sınıf savaşımını* gizleyen bu yüzeysel görünüş, bu dönemin özel çehresi kaybolur.

Daha önce söylediğimiz gibi, lejitimistler ve orleancılar, düzen partisinin iki büyük fraksiyonunu oluşturuyorlardı. Bu fraksiyonları, kendi fraksiyonlarının taht taliplisine bağlayan ve onları birbiriyle karşı karşıya getiren şey, zambak çiçekleri ile üçrenkli bayraktan, kralcılığın değişik nüansları olan Bourbon sülâlesi ile Orleans sülâlesinden başka bir şey değil miydi? Bourbon'lar zamanında, hüküm süren, rahipleri ve uşakları ile *büyük toprak mülkiyeti* idi. Orleans'lar zamanında ise, hüküm süren, avukatları, profesörleri ve hatipleri ile yüksek maliye, büyük sanayi, büyük ticaret, yani *sermaye* idi. Meşru krallık, toprakbeylerinin irsî egemenliğinin siyasal ifadesinden başka bir şey değildi, aynı şekilde, temmuz monarşisi de, burjuva yeni zenginlerin zorbalıkla ele geçirdikleri egemenliğinin siyasal ifadesinden başka bir şey değildi. Onları kendi aralarında fraksiyonlara bölen şey, sözde ilkeler değildi, kendi maddî varlık koşullarıydı, iki farklı mülkiyet çeşidi idi, kent ile köy arasındaki eski uzlaşmaz karşıtlıktı, sermaye ile toprak mülkiyeti arasındaki rekabet idi. Aynı zamanda eski anıların, kişisel geçimsizliklerin, korkuların ve umutların, önyargıların ve

kuruntuların, sempatilerin ve antipatilerin, inançların, inan konularının ve ilkelerin, onları, kral sülâlesinden birine ya da ötekine bağladığını kim yadsır? Mülkiyetin değişik biçimleri üzerinde toplumsal varlık koşulları üzerinde, özel olarak biçimlenmiş izlenimlerden, duygulardan, hayallerden, düşünüş tarzlarından ve felsefe anlayışlarından oluşmuş bütün bir üstyapı yükselir. Sınıfın tümü, bunları yaratır ve bu maddî koşullar ve bunlara tekabül eden toplumsal ilişkiler temeli üzerinde, bu üstyapı öğelerini biçimlendirir. Bunları gelenek yoluyla ya da eğitim yoluyla edinen birey, bu üstyapı öğelerinin, gerçek belirleyici nedenleri oluşturduklarını ve kendi eyleminin hareket noktası olduklarını sanabilir. Orleancılar ve lejitimistler, her fraksiyon, gerek kendi kendilerini, gerekse ötekileri, iki kral sülâlesine bağlılıkları ile birbirlerinden ayrıldıklarına inandırmaya çalışmışlarsa da, sonradan, olaylar, bu iki hanedanın birleşmelerini engelleyen şeyin, en başta çıkarları arasındaki ayrılık olduğunu göstermiştir. Nasıl özel yaşamda bir adamın kendisi hakkında düşündükleri ve söyledikleri ile gerçekte ne olduğu ve ne yaptığı birbirinden ayrılırsa, tarihsel savaşımlarda da, özel yaşamdakinden daha çok, partilerin sözlerini ve emellerini onların kuruluşlarından ve gerçek çıkarlarından ayırdetmek, kendileri hakkında düşündükleri ile gerçekte ne olduklarını birbirinden ayırdetmek gerekir. Orleancılar ve lejitimistler, cumhuriyette, eşit emellerle, birbirlerinin yanında bulunuyorlardı. Her kesimin, ötekine karşı kendi hanedanının *özel çıkarlarını canlandırıp güçlendirmeyi* amaç edinmesi, ancak, *burjuvaziyi* bölen —toprak mülkiyeti ve sermaye— *iki büyük çıkarın* herbirinin, kendi yönünden kendi üstünlüğünü ve ötekinin altta kalmasını sağlamlaştırmaya çalıştığı anlamına geliyordu. Burjuvazinin iki çıkarından sözediyoruz, çünkü büyük toprak mülkiyeti, feodal çalımına ve soyluluk gururuna karşın, modern toplumun gelişmesi sonucunda, tamamen burjuvalaşmıştı. İşte bu

yüzden, İngiltere'de, Tory'ler, uzun zaman, krallığa, kiliseye ve eski İngiliz anayasasının güzel şeylerine tutkun olduklarını sanmışlardı, ta ki, tehlike çatıp da sadece *toprak rantına* tutkunluklarını itiraf etmek zorunda kaldıkları güne kadar.

Kralcılar koalisyonu, parlamento dışında, Ems'de ve Claremont'da, basında, kendi aralarında, dolap çeviriyorlardı. Kulislerin gerisinde, kendi eski orleancı ve lejitimist kılıklarına bürünüyorlar ve yeniden eski yarışmalarına başlıyorlardı. Ama, gözler önündeki sahnede, açık eylemlerinde büyük parlamenter parti sıfatıyla, karşılıklı olarak birbirlerinin hanedanları karşısında sadece saygı ile eğiliyorlar ve krallığın yeniden diriltilmesini *in infinitum** erteliyorlardı. Kendi gerçek işlerini, *düzen partisi* olarak yani, *siyasal* bir etiket altında değil, *toplumsal* bir etiket altında; gezici prenseslerin şövalyeleri olarak değil, burjuva düzeninin temsilcileri olarak; cumhuriyetçilere karşı kralcılar olarak değil, öteki sınıflara karşı burjuva sınıfı olarak yürütüyorlardı. Onların, düzen partisi olarak, toplumun öteki sınıfları üzerindeki egemenlikleri, daha önceleri Restorasyon döneminde, temmuz monarşisi döneminde olduğundan daha mutlak, daha sert oldu ve zaten ancak parlamenter cumhuriyet biçiminde bu egemenliğin olanağı vardı, çünkü, yalnız bu biçimde Fransız burjuvazisinin iki büyük kesimi birleşebilir ve bu bakımdan da sınıflarının egemenliğini bu sınıfın ayrıcalıklı bir kesiminin egemenliğinin yerine koyabilirlerdi. Ama, gene de, düzen partisi olarak, cumhuriyete saldırıyorlar ve ona karşı nefretlerini dile getiriyorlardıysa da, bunu, yalnız kralcı inançlarından dolayı yapmıyorlardı. İçgüdüleri, her ne kadar cumhuriyet, kendi siyasal egemenliklerini daha iyi yerine getiriyorsa da, gene cumhuriyetin kendilerini toplumun ezilen sınıfları ile karşı karşıya getirerek, onları, bu sınıflara karşı aracısız, tacın gölgesine gizlenmek-

* Belirsiz bir tarihe kadar. —ç.

sizin, kendi aralarındaki ve krallığa karşı ikincil savaşımlarıyla ulusun ilgisini başka yönlere çekememeksizin açıkça savaşmaya zorlayarak, bu egemenliğin toplumsal temellerini aşındırdığını söylüyordu onlara. Onları kendi sınıf egemenliklerinin karşısında titreten ve onlara egemenliklerinin daha tamamlanmamış, daha gelişmemiş, dolayısıyla daha az tehlikeli biçimlerinin hasretini çektiren şey, zaaf duyguları idi. Buna karşılık, kralcılar koalisyonu, ne zaman kendilerine karşıt olan taht taliplisi ile, Bonaparte ile çatışma haline gelseler, ne zaman yürütmenin, parlamentodaki kendi sonsuz egemenliklerini tehdit ettiği inancına varsalar, dolayısıyla ne zaman egemenliklerinin politik sıfatını gözler önüne sermek zorunda kalsalar, Ulusal Meclisi, sonu sonuna kendisini en az cumhuriyetin böldüğü konusunda uyaran orleancı Thiers'den tutun da, 2 Aralık 1851'de, üçrenkli atkısı boynunda, X. ilçenin belediyesi önünde toplanmış halka, cumhuriyet adına nutuk çeken yeni halk savunucusu lejitimist Berryer'e kadar hepsi, *kralcı* olarak değil de *cumhuriyetçi* olarak hareket ediyorlar. [Cumhuriyet adına konuşurken] onu, aslında, alaycı bir yankı şöyle yanıtlıyor: Henri V! Henri V!

Burjuva güçbirliğinin karşısında, küçük-burjuvalarla işçiler arasında bir güçbirliği, sözde *sosyal-demokrat parti* oluşmuştu. Küçük-burjuvalar, 1848 Haziran günlerinin ertesinde kendilerini yeterince ödüllendirilmiş görmüyorlardı. Maddî çıkarlarının tehdit altında bulunduğunu ve bu çıkarların karşılanmasını sağlayacak olan demokratik güvencelerin karşı-devrim tarafından tehlikeye düşürüldüğünü görüyorlardı. Bu yüzden de işçilere yakınlaştılar. Öte yandan, küçük-burjuvaların parlamentodaki temsilcileri, burjuva cumhuriyetçilerin diktatörlüğü sırasında kenarda kalan Montagne, Kurucu Meclisin ömrünün ikinci yarısında, Bonaparte'a karşı ve kralcı bakanlara karşı savaşımı sayesinde, yitirmiş olduğu halk sevgisini yeniden kazanmıştı. Sosyalist

liderlerle bir ittifak yapmıştı. 1849 Şubatında uzlaşma şölenleri düzenlendi. Ortak bir program taslağı çizildi, ortak seçim komiteleri kuruldu ve ortak adaylar ileri sürüldü. Proletaryanın sosyal taleplerinin devrimci sivriliği giderildi ve onlara demokratik bir ifade verildi. Küçük-burjuvazinin demokratik taleplerinin salt siyasal biçimleri kaldırıldı ve sosyalist noktaları ortaya çıkarıldı. Böylece *sosyal-demokrasi* yaratıldı. Bu bileşmenin sonucu olan yeni Montagne, işçi sınıfından çıkmış birkaç figüran ve birkaç sekter sosyalist bir yana, eski Montagne'la aynı, ama sayı bakımından daha kuvvetli unsurları içeriyordu. Doğrusunu isterseniz, Montagne da temsil ettiği sınıf gibi gelişme sırasında değişikliğe uğramıştı. Sosyal-demokrasinin özel niteliği, cumhuriyetçi demokratik kurumları, birer araç olarak istemesinde; iki ucu, yani sermaye ile ücretliliği, ortadan kaldırmak değil, ama bu iki uç arasındaki uzlaşmaz çelişkiyi hafifletmek ve bunlar arasında bir uyuma dönüştürmek istemesinde özetleniyordu. Bu amaca ulaşmak için ileri sürülebilecek tedbirler ne kadar çeşitli olursa olsun, amacın bürüneceği görüşlerin azçok devrimci niteliği ne olursa olsun, içerik hep aynı kalıyor. Bu, toplumun, demokratik yolla dönüşmesidir, ama bu, küçük-burjuva çerçevesinde bir dönüşümdür. Küçük-burjuvazinin, ilke olarak, bencil bir sınıf çıkarını zafere ulaştırmak istediği yolundaki sınırlı bir anlayışı paylaşmamak gerekir. Küçük-burjuvazi, tersine, kendi kurtuluşunun özel koşullarının genel koşullar olduklarına ve bu koşullar dışında modern toplumun kurtarılamıyacağına ve sınıf savaşımının da önlenemeyeceğine inanır. Keza, demokrat temsilcilerin hepsinin, *shopkeepers* (dükkâncı) olduklarını ya da dükkâncılara hayranlık duyduklarını düşünmemek gerekir. Kültürleri ile ve kişisel durumları ile onlardan bir uçurumla ayrılmış olabilirler. Onları küçük-burjuvazinin temsilcileri yapan şey, onların beyinlerinin de küçük-burjuvanın kendi yaşamında da aşamadığı sınırları aşamaması

ve bu yüzden de teorik olarak, küçük-burjuvaların maddî çıkarlarının ve toplumsal durumlarının pratik olarak kendilerini ittikleri aynı sorunlara ve aynı çözümlere itilmiş olmalarıdır. Genel olarak, bir sınıfın *siyasal ve edebî temsilcileri* ile bunların temsil ettikleri sınıf arasındaki ilişki böyle bir ilişkidir.

Bu duruma göre, Montagne, cumhuriyeti ve sözümona insan haklarını savunmak için sürekli olarak düzen partisine karşı savaştığı halde, ne cumhuriyetin, ne de insan haklarının onun yüce amaçları olmaması çok doğal bir şeydir, tıpkı silahlarından yoksun bırakılmak istenen ve buna karşı direnen bir ordunun kendi silahlarını kaybetmemesi için savaş alanında yer alması gibi.

Düzen partisi, Ulusal Meclis açılır açılmaz Montagne'a sataştı, damarına bastı. Burjuvazi, nasıl bir yıl önce devrimci proletaryayı başından atmak zorunluğunu anlamış idiyse, şimdi de demokrat küçük-burjuvalardan kurtulmak gereğini hissediyordu. Ancak hasmın durumu değişikti. Proletarya partisinin gücü sokakta idi, küçük-burjuvazinin gücü ise bizzat Ulusal Meclisin bağrında. Dolayısıyla küçük-burjuvaziyi Ulusal Meclisin dışına, sokağa çekmek ve böylece sağlamlaştırmak zaman ve fırsatını bulamadan önce, parlamenter etkinliğini küçük-burjuvazinin gene kendisine kırdırtmak sözkonusuydu. Montagne baştan kara tuzağa düştü.

Roma'nın Fransız birlikleri tarafından topa tutulması, önüne atılan yem oldu. Bu davranış, anayasanın, Fransız Cumhuriyetine kendi askerî güçlerini bir başka halkın özgürlüklerine karşı kullanmayı yasaklayan V. maddesini çiğnemek demekti. Bundan başka, anayasanın IV. maddesi de, gene, Ulusal Meclisin onayı olmaksızın yürütme tarafından her ne biçimde olursa olsun savaş ilânını yasaklıyordu, ve Kurucu Meclis, 8 Mayıs tarihli kararı ile Roma seferini kınamıştı. İşte bu nedenlerle, Ledru-Rollin, 11 Haziran 1849'da Bonaparte ve bakanları hakkında soruşturma açılması

istemiyle önerge verdi. Thiers'in iğneli sataşmalarından sinirlenen Ledru-Rollin, anayasayı silah zoru da dahil, her yola başvurarak savunmak istedikleri tehdidinde bulunacak kadar ileri gitti. Montagne, tek vücut gibi hep birden ayağa dikildi, ve bu silah başına çağrısını yineledi. 12 Haziranda, Ulusal Meclis, suçlama istemini geri çevirdi, Montagne da meclisi terketti. 13 Haziran olaylarını biliyoruz: Montagne'ın bir bölümünün Bonaparte ve bakanlarını "anayasa-dışı" ilân eden bildirisi, silahsız olan ve Changarnier'nin birlikleriyle daha ilk karşılaşmalarında dağılan demokrat ulusal muhafızların sokak gösterileri, vb., vb.. Montagne'ın bir bölümü yabancı ülkelere sığındı, bir başka grup Bourges Yüce Divanına verildi ve bir parlamento yönetmeliği, geri kalanını, Ulusal Meclis başkanının tam yetkili gözetimine tâbi kıldı. Paris'e yeniden sıkıyönetim kondu ve Paris ulusal muhafızının demokrat kesimi dağıtıldı. Böylece Montagne'ın parlamentodaki etkinliği ve küçük-burjuvazinin Paris'teki kuvveti kırıldı.

13 Haziranda kanlı bir işçi ayaklanmasının ilk işaretinin verildiği Lyon, çevresindeki beş ille birlikte sıkıyönetim bölgesi ilân edildi ve bu durum bugüne kadar sürmekte.

Montagne'ın önemli kısmı, bildirisini imzalamayı reddederek, öncüsünü yalnız bırakmıştı. Basın sahneden çekilmişti, şu anlamda ki, yalnız iki gazete, *pronunciamiento*'yu* yayınlamayı göze alabilmişti. Küçük-burjuvalar, temsilcilerine ihanet ettiler, çünkü ulusal muhafızlar ortadan yok oldular, ya da kendilerini gösterdikleri yerde de barikatlar kurulmasına karşı çıktılar. Temsilciler, küçük-burjuvaları aldatmışlardı, çünkü ordu içinde varlığı ileri sürülen sözde taraftarları hiç bir yerde görmek mümkün olmadı. Nihayet, demokrat parti, proletaryadan bir ek kuvvet alacağı yerde, kendi zayıflığını proletaryaya da bulaştırdı ve demokratla-

* *Pronunciamiento*, İspanya ve Güney Amerika'da iktidarı ele geçirme yöntemi. —ç.

rın marifetleri sırasında her zaman olduğu gibi, liderler kendi "halk"ını kaçaklıkla, halk ise liderlerini aldatıcılıkla suçlayabilmekte teselli buldular.

Montagne'ın yakında kampanyaya başlayacağının büyük bir gösterişle ilân edilmesi pek ender görülmüştür, ve gene demokrasinin kaçınılmaz zaferinin daha büyük bir güvenle ve çok daha uzun bir zaman öncesinden, büyük bir gürültüyle duyurulması pek enderdir. Kuşkusuz, demokratlar, Eriha'nın[18] duvarlarını sesleriyle deviren borazanlara inanıyorlar. Ne zaman zorbalığın kaleleriyle karşılaşsalar, yeniden bir mucize yaratmaya çalışıyorlar. Eğer Montagne, parlamentoda galip gelmek istediyse, silah başına çağrısında bulunmamalıydı. Yok eğer parlamentoda silah başına çağrısında bulunduysa, sokakta parlamenter biçimde davranmamalıydı. Eğer ciddî olarak barışçıl bir gösteriye niyetlenildiyse, gösterinin savaşçıl bir biçimde karşılanacağını öngörmemek budalaca bir şeydi. Gerçek bir savaşım beklemek gerekli idiyse, bu savaşın yürütülmesinde kullanılacak silahları elden bırakmak, gerçekten pek orijinal bir tutumdu. Ama küçük-burjuvaların ve onların temsilcilerinin devrimci tehditleri, hasmı yıldırma yolunda basit girişimlerden başka bir şey değildi. Ama onlar, çıkmaza saplanınca ve kendilerini, tehditlerini uygulamaya geçirmek zorunda görecek kadar güç ve tatsız bir durumda kalınca da, bunu, amaca giden yolda hiç bir şeyden kaçınmayan, ve canlabaşla geri çekilmek için bahaneler arayan, ikircil bir tarzda yapıyorlar. Kavgayı haber veren gözkamaştırıcı başlangıç, kavganın başlaması gerektiği anda, zayıf bir mırıltı halinde yitip gidiyor. Oyuncular kendilerini ciddiye almaz oluyorlar, ve eylem, iğneyle delinen bir kuru barsak gibi acıklı bir şekilde fosluyor.

Hiç bir parti, elinde bulunan araçları, demokrat partiden daha çok abartmaz. Hiç biri, durum hakkında daha hafiflikle hayale kapılmaz. Ordunun bir kısmı kendisi için oy verdi

diye, Montagne, ordunun kendinden yana ayağa kalkacağı kanısındaydı. Peki hangi durumda? Böyle bir durum, birlikler açısından, ancak, devrimciler, Fransız askerlerine karşı, Roma askerlerinin tarafını tutukları zaman doğardı. Öte yandan proletaryanın, ulusal muhafıza karşı derin bir nefret duymaması ve gizli derneklerin liderlerinin demokrat partinin önderlerine karşı derin bir güvensizlik beslememesi için, 1848 Haziranının anıları henüz pek tazeydi. Bu anlaşmazlıkları gidermek için büyük ortak çıkarların ortaya konmuş olması gerekliydi. Anayasanın soyut bir paragrafının çiğnenmesi böyle bir çıkar koymuyordu ortaya. Anayasa, demokratların bizzat kendilerinin açıkladıklarına göre, daha önce birçok kez bozulmamış mıydı? En popüler gazeteler, anayasayı karşı-devrimci bir tertip olarak damgalamamışlar mıydı? Ama demokrat, küçük-burjuvaziyi, dolayısıyla, bağrında karşıt iki sınıfın çıkarlarının karşılıklı birbirlerini köreltikleri bir *ara sınıfı* temsil ettiği için, sınıflar arası uzlaşmaz çelişkilerin üstünde olduğunu sanır. Demokratlar, karşılarında ayrıcalıklı bir sınıf bulunduğunu teslim ediyorlar, ama onlar kendileri, ulusun bütün geri kalanlarıyla birlikte *halkı* oluşturuyorlar. Onların temsil ettikleri şey ise, *halkın hakkı*dır, onları ilgilendiren şey, *halkın çıkarları*dır. O halde, bir savaşıma girişmeden önce farklı sınıfların çıkarlarını ve durumlarını incelemeleri gerekmiyor. Kendi öz araçlarını, fazla bir titizlik ve özenle tartmalarının gereği yok. *Halkın* tamamen kendi kaynakları ile kendini *ezenlere* karşı saldırması için demokratların yapacakları tek şey, bir işaret vermektir. Ama eğer, pratikte, onların çıkarlarının çıkar olmadıkları ortaya çıkarsa, ve eğer onların gücü bir güçsüzlük olarak kendini açığa vurursa, bunun suçu, ya *bölünmez halkı* birçok düşman kamplara bölen kötülükçü safsatacıların, ya demokrasinin hedeflerini kendi öz iyiliği olarak değerlendiremeyecek kadar sersem ve kör olan ordunundur, ya da uygulamada bir ayrıntı her şeyi berbat

etmiştir, ya da artık beklenmedik bir rastlantı bu kez partiyi kaybettirmiştir. Her halde de, demokrat, en yüzkarası bir bozgundan, savaşıma girdiği zaman ne kadar masum idiyse o kadar tertemiz olarak ve yeni bir inançla, kendisi ve partisi eski görüş açısını bırakacağı için değil de, tersine, koşullar ardından yetişeceği kadar olgunlaşacağı için mutlaka kazanacağı inancı ile çıkar.

Bunun içindir ki kırıp geçirilmiş, yere serilmiş ve yeni parlamento yönetmeliğinin aşağıladığı Montagne'ı fazla mutsuz sanmamalısınız. 13 Haziran, onun liderlerini başından uzaklaştırmış olsa da, bu yeni durumdan umuda kapılan daha düşük yeteneklere yer açıyordu. Parlamentodaki güçsüzlükleri artık kuşku götürmez olduğundan, artık, eylemlerini manevî hoşnutsuzluk, öfkelenme nöbetleri ve gürültülü beyanlarla sınırlandırmaya hak kazanmışlardı. Düzen partisi, onları, ne kadar devrimin son resmî temsilcileri olarak, anarşinin bütün dehşetinin cisimleşmesi olarak görüyormuş gibi yapsa da, onlar, gerçekte, gene de öylesine yavan ve öylesine ılımlı olabiliyorlardı. Ama 13 Haziran üzerine şu derin kıvırttırmayla kendi kendilerini avuttular: Hele genel oy sistemine dokunmaya bir cüret etsinler! O zaman gösteririz onlara kim olduğumuzu! *Nous verrons.**

Yabancı ülkelere sığınan montanyarcılara gelince, burada şuna dikkati çekmek yeter: Ledru-Rollin, başında bulunduğu güçlü partiyi, onbeş günden kısa bir süre içinde ve geri getirme umudu kalmamacasına yıkmayı başardığı için, *in partibus*** bir Fransız hükümeti kurmanın kendisine düştüğüne inandı; uzakta, eylem alanının uzağında, devrimin düzeyi düştüğü ölçüde ve Resmî Fransa'nın resmî büyüklükleri gitgide küçüldükleri ölçüde bu partinin çehresi o kadar büyüyor gibi görünüyordu. Ulahlara ve öteki halklara, Avrupa kıtasının zorbalarını, gerek kendi müdahalesi

* Göreceğiz. —ç.
** Eylemsiz. (Gerçekte, görevi olmayan anlamında.) —ç.

ile ve gerekse müttefiklerinin müdahalesi ile tehdit ettiği aralıklı genelgeler göndererek 1852 için cumhuriyetçi bir talip gibi görünebilmişti. Proudhon, bu baylara *Vous n'êtes que des blagueurs** diye bağırdığı zaman, tamamen haksız mıydı?

13 Haziran günü, düzen partisi, yalnız Montagne'ı yıkmakla kalmamış, *anayasayı Ulusal Meclisin çoğunluğunun kararlarına bağımlı kılmayı* da başarmıştı. Cumhuriyeti şu şekilde kavrıyordu: parlamenter biçimlerde, egemenliğin, krallık döneminde olduğu gibi, yürütme gücünün vetosu ya da parlamentoyu dağıtma hakkı ile sınırlı olmaksızın parlamenter biçimlerde şimdiki burjuva egemenliği. Bu, Thiers'in dediği gibi *parlamenter cumhuriyetti.* Ama burjuvazi, 13 Haziranda, parlamento içinde salt egemenliğini güven altına aldıysa da, parlamentonun kendisini, en popüler kesimini atarak, yürütme gücü karşısında ve halk karşısında devasız bir zaafla yaralamıyor muydu? Herhangi başka bir merasime gerek görmeden, birçok milletvekilini, savcıların istemlerine teslim ederek, kendi parlamenter dokunulmazlığını yok ediyordu. Montagne'a uyguladığı aşağılayıcı yönetmelik, halkın herbir temsilcisini alçalttığı ölçüde, cumhurbaşkanını yükseltiyordu. Burjuvazi, anayasayı savunmak için girişilen ayaklanmayı, anarşist diye, toplumu altüst etmeyi amaçlayan bir eylem diye damgalamakla, yürütme gücü, kendisine karşın, anayasayı çiğnediği takdirde, başkaldırma çağrısı olanağını kendisi için de yasaklıyordu. Tarihin acı alayı öyle istedi ki, Bonaparte'ın emri üzerine Roma'yı topa tutan ve böylece 13 Haziran ayaklanmasının dolaysız nedeni olan general Oudinot, 2 Aralık 1851'de, düzen partisi tarafından, halka, ısrarla ve boş yere Bonaparte'a karşı anayasanın generali olarak sunuldu. 13 Haziranın bir başka kahramanı, yüksek maliyenin adamları olan bir ulusal muhafızlar çetesinin başında, demokrat gazetelerin yö-

* "Siz palavracıdan başka bir şey değilsiniz." —ç.

netim merkezlerindeki kaba davranışlarından ötürü Ulusal Meclis kürsüsünden kutlanmış olan Vieyra, evet bu aynı Vieyra, Bonaparte'ın komplosuna sokulmuştu ve Ulusal Meclisin son saati geldiğinde, onu, ulusal muhafızlardan gelecek her türlü koruyuculuktan yoksun bırakmakta çok büyük bir katkısı olmuştu.

13 Haziranın başka bir anlamı daha oldu. Montagne, meclisten Bonaparte'a karşı bir suçlama koparmak istemişti. Bu bakımdan, onun yenilgisi, Bonaparte'ın doğrudan bir zaferi, hasımları demokratlara karşı kişisel parlak bir başarısı oldu. Düzen partisi, zaferi ele geçirmek için dövüştü, Bonaparte ise parsayı topladı. İşte onun yaptığı bu. 14 Haziranda, Paris duvarları üzerinde bir bildiri görülüyordu, bu bildiride, Başkan, güya, elinde olmayarak, istemeye istemeye, ancak olayların zorlaması ile keşişlere özgü yalnızlığından çıkıyor ve o değeri bilinmemiş erdem, hasımlarının kara çalmalarından yakınıyordu ve kendi kişiliğini düzenin davası ile özdeşleştirir görünerek, daha doğrusu düzenin davasını kendi kişiliği ile özdeşleştiriyordu. Üstelik, Ulusal Meclis, iş işten geçtikten sonra da olsa, Roma seferini[19] onayladıysa da, buna ilk girişen o, Bonaparte'ın kendisi idi. Büyük-rahip Samuel'i Vatikan'a geri götürdükten sonra, yeni kral David'in[20] Tuileries sarayına yerleşmesini umabilirdi. Papazları kazanmıştı.

13 Haziran ayaklanması, gördüğümüz gibi, sokaklarda barışçıl bir yürüyüş alayı olmaktan ileri gitmemişti. Demek ki, ona karşı kazanılacak askerî şeref ve zaferler yoktu. Şurası da daha az gerçek değildir: kahraman bakımından olduğu kadar olay bakımından da yoksul olan bu çağda, düzen partisi, bu kansız savaşı ikinci bir Austerlitz'e[21] çevirdi. Kürsü ve basın, orduyu, anarşinin güçsüzlüğünü temsil eden halk yığınlarına karşı düzenin gücü olarak kutladılar ve "toplumun kalesi" Changarnier'yi göklere çıkardılar. Sonunda Changarnier'nin kendisinin bile inanmaya başladığı bir

yutturmaca. Amâ, el altından, şüpheli görünen birlikler Paris'ten uzaklaştırıldı, demokratlardan yana oy kullanan alaylar Fransa'dan Cezayir'e sürüldü, birliklerin elebaşıları disiplin bölüklerine yollandı. Son olarak da, basın kışladan, kışla da burjuva toplumundan sistemli olarak koparıldı.

İşte Fransız ulusal muhafızının tarihinin kesin dönüm noktasına gelmiş bulunuyoruz. 1830'da, Restorasyonun devrilmesine karar veren oydu. Louis-Philippe zamanında, ulusal muhafızın nizamî birliklerin yanında yer aldığı her ayaklanma yenilgiye uğradı. 1848 şubat olayları sırasında ulusal muhafız ayaklanmaya karşı pasif ve Louis-Philippe'e karşı da kesin olmayan bir tutum aldığı zaman, Louis-Philippe kendini yenilmiş saydı. İşte böylece, devrimin, ulusal muhafız *olmadan* galip gelemeyeceği, ordunun da ulusal muhafıza *karşı* galip gelemeyeceği inancı kök saldı. Bu, ordunun, burjuvazinin sonsuz erkine, temelsiz, boş inancı idi. 1848 Haziran olayları sırasında tüm ulusal muhafızın ordu birliklerinin yardımı ile başkaldırmayı ezmesi, bu boş inanı kuvvetlendirmekten başka bir şey yapmamıştı. Bonaparte'ın iktidara gelişinden sonra, ulusal muhafız komutanlığı ile birinci askerî tümen komutanlığının, anayasaya aykırı olarak, Changarnier'nin şahsında birleştirilmesi sonucu, ulusal muhafızın etkinliği, bir bakıma, azaldı.

Ulusal muhafız komutanlığı, şimdi artık yüksek askerî komutanlığın basit bir özgülüğü gibi göründüğünden, ulusal muhafız, artık askerî birliklerin eklentisinden başka bir şey değildi. En sonunda, 13 Haziranda parçalandı, yalnız, bu çağın başından beri Fransa'nın her yanında zaman zaman yinelenegelen kısmî dağılması sonucu değil, hiç bir iz, kırıntı bırakmamacasına dağıldı. 13 Haziran gösterisi her şeyden önce demokrat ulusal muhafızların bir gösterisiydi. Onlar orduya karşı, silahlarını değil, üniformalarını çevirmişlerdi. Oysa esas tılsım da, bu üniformadaydı işte. Ordu, bu üniformanın da tıpkı herhangi başka bir yün kumaş olduğuna

kendini inandırabildi. Büyü bozulmuştu. 1848'in Haziran olaylarında burjuvazi ve küçük-burjuvazi, ulusal muhafız olarak proletaryaya karşı ordu ile birleşmişti. 13 Haziran 1849'da, burjuvazi, küçük-burjuva ulusal muhafızı dağıttı. 2 Aralık 1851'de, burjuva ulusal muhafız kendi kendini dağıtıyordu ve Bonaparte, iş olup bittikten sonra dağıtma kararnamesini imzalarken bir emri-vakiyi gerçeklemekten başka bir şey yapmış olmadı. Böylece, burjuvazi, küçük-burjuvazi, artık onun için bağımlı olmaktan çıkarak bir başkaldıran olduğu andan itibaren, orduya karşı da son silahını kendi eliyle parçalamıştı, nasıl ki, bizzat kendisi de mutlak hâle gelir gelmez, mutlakiyete karşı savunma araçlarının tümünü, genel bir biçimde, kendi elleri ile yıkacaksa.

Bu arada, düzen partisi, tekrar bulmak üzere yalnızca 1848'de kaybetmiş göründüğü bir iktidarı, 1849'da, hiç bir sınır tanımazcasına yeniden ele geçirişini, cumhuriyete ve anayasaya söverek, kendi öz liderlerinin yaptıkları da dahil olmak üzere geçmiş, bugünkü ve gelecek bütün devrimleri lanetleyerek, ve basının ağzına kilit vuran, dernek kurma hakkını yok eden yasalar çıkararak, sıkıyönetimi düzenli, kurala uygun, temel bir kurum haline getirerek kutladı. Sonra, Ulusal Meclis, kendi yokluğu süresince görev görecek bir sürekli komisyon atadıktan sonra, ağustosun ortasından ekimin ortasına kadar tatile girdi. Bu tatil sırasında, lejitimistler Ems ile, orleancılar Claremont[22] ile dolaplar çevirdiler, aynı şeyi, Bonaparte, hükümdarvari gezilere çıkarak, il meclisleri de, anayasanın yeniden gözden geçirilmesini tartışarak yaptılar. Bunlar, Ulusal Meclisin tatil dönemlerinde düzenli olarak her zaman meydana gelen ara olaylar, ben bunlardan ancak birer "olay" oldukları zaman sözetmek niyetindeyim. Burada sadece şuna işaret edelim, Ulusal Meclis, uzun bir süre için sahneden kaybolmakla ve cumhuriyetin başında yalnız bir tek siluet, hem de Bonaparte'ınkinden daha da yürekler acısı bir siluet bırak-

makla, siyasal olmayan bir davranışta bulunuyordu, oysa düzen partisi, halkı çileden çıkaran bir tutumla, içindeki ayrı ayrı kralcı öğelere ayrılıyor ve kendisini, krallığın yeniden canlandırılması konusundaki iç çekişmelere bırakıyordu. Bu tatiller sırasında, parlamentonun anlaşılmaz gürültüsü ne zaman kesilse, ve parlamento ne zaman ülkeye dağılmak üzere ayrılsa, bu cumhuriyetin çehresini tamamlamak için yalnız bir tek şeyin eksik olduğu tartışma götürmez bir biçimde ortaya çıkar: parlamento tatillerini sürekli hale getirmek ve parlamentonun "Özgürlük, Eşitlik, Kardeşlik!" sloganlarının yerine, açık seçik, belli anlamları olan "Piyade, Süvari, Topçu" terimlerini koymak.

DÖRT

1849 Ekimi ortalarında Ulusal Meclis yeniden toplandı. 1 Kasımda, Bonaparte, Barrot-Falloux kabinesini görevden aldığını ve yeni bir kabine kurduğunu bildiren mesajı ile Ulusal Meclisi şaşırttı. Hiç bir zaman Bonaparte'ın bakanlarına yol verişi gibi böylesine yol-yöntem gözetmeden, protokolsuz, uşaklar bile kapı dışarı edilmemiştir. Ulusal Meclise savrulan tekmeleri, şimdilik, Barrot ve ortakları yedi.

– Barrot kabinesi, daha önce gördüğümüz gibi, lejitimistlerle orleancılardan oluşmuş bir düzen partisi kabinesi idı. Bonaparte'ın, cumhuriyetçi Kurucu Meclisi dağıtmak, Roma'ya karşı sefere girişmek ve demokrat partiyi parçalamak için ona gereksinmesi vardı. Görünüşte, bu bakanlığın

arkasında gölgede kalmış, hükümet iktidarını düzen partisinin ellerine bırakmış ve Louis-Philippe zamanında gazetelerin sorumlu yazıişleri müdürünün taşıdığı alçakgönüllü maskeyi, "*homme de paille*"* maskesini takmıştı. Şimdi ise, artık, ardında gerçek yüzünü gizleyebildiği hafif bir peçe olmaktan çıkan, ve kendi çehresini göstermesini engelleyen bir demir maske olan bu eğreti kılığı başından atıyordu. O, Barrot kabinesini, düzen partisi adına cumhuriyetçi Ulusal Meclisi parçalamak için hükümete getirmişti, şimdi de meclise, yani düzen partisine bağlı olmadığını iyice ortaya koymak için onun görevine son veriyordu.

Zaten, bu göreve son verme için akla yakın nedenler de eksik değildi. Barrot kabinesi, cumhurbaşkanını, Ulusal Meclisin yanında bir güç gibi gösterebilecek yakışır yol-yöntem biçimlerini bile önemsemiyordu. Ulusal Meclisin yaz tatili sırasında, Bonaparte, tıpkı, Kurucu Meclise muhalif olarak daha önce de Roma Cumhuriyetine saldırısından** dolayı Oudinot'yu kutladığı bir mektup yayınlaması gibi, Edgar Ney'e yazılmış bir mektup yayınladı, bu mektupta papanın liberal tutumunu onamaz görünüyordu. Ulusal Meclis, Roma seferi için gerekli kredileri oyladığı zaman, Victor Hugo, sözde bir liberalizmle, mektubu tartışma konusu yaptı. Düzen partisi, sanki Bonaparte'ın delice heveslerinin en küçük bir siyasal önemi olabileceği yolundaki düşünceyi, aşağılayıcı çığlıklarla boğuntuya getirdi. Başka bir nedenle, Barrot, tumturaklı üslubu ile, kürsünün tepesinden, ileri sürdüğüne göre, başkanın en yakın çevresinde gizlice hazırlanan "iğrenç dolaplar" konusunda öfkeli sözler sarfetti. Sonunda, bakanlar kurulu, Ulusal Meclisten, Orleans düşesi için bir dulluk maaşı elde ederken, başkanlık ödeneğinin artırılması yolunda her türlü öneriyi geri çevirdi. Ve Bonaparte'ın kişiliğinde,

* Başkalarının suçunu ya da davranışını üstlenen gölge adam anlamında. —ç.

** Bkz: Karl Marx, *Fransa'da Sınıf Savaşımları 1848-1850*, Sol Yayınları, 1976. s. 98. —ç.

imparator adayı ile kötü talihli şövalye nasıl sımsıkı birbirine karışıyorduysa, imparatorluğu yeniden canlandırmanın kendi yazgısı olduğu yolundaki büyük düşüncesine, bunu tamamlamak üzere, her zaman, onun borçlarını ödemenin Fransız halkının yazgısı olduğu düşüncesi, ekleniyordu.

Barrot-Falloux kabinesi, Bonaparte'ın ilk ve son *parlamenter kabinesi* oldu. Dolayısıyla bu kabinenin görevine son verilmesi, kesin bir dönüm noktası oluyor. Bu kabine ile birlikte, düzen partisi de, parlamenter rejimin savunulması ve yürütme gücüne sahip olunması için vazgeçilmez olan bir konumu bir daha ele geçirememek üzere yitirdi. Yürütmenin, birbuçuk milyondan büyük bir memurlar ordusunu emrinde bulundurduğu, dolayısıyla çıkarların ve geçim olanaklarının muazzam bir kitlesini, sürekli olarak mutlak bağımlılığı altında tuttuğu; devletin, en geniş varlık belirtilerinden en ufacık devinimlerine kadar, en genel varlık biçimlerinden, bireylerin en özel yaşamlarına kadar sivil toplumu sımsıkı sardığı, denetlediği, düzenleştirdiği gözetim ve vesayet altında tuttuğu; bu asalak yapının, en olağanüstü bir merkezleşme yardımıyla, benzerlerini ancak toplumsal gövdenin mutlak bağımlılığında, bağlantısız biçimsizliğinde bulan her yerde bulunma, her şeyi bilme ve daha hızlı bir devinim yeteneği ve esneklik kazandığı Fransa gibi bir ülkede, evet, böyle bir ülkede, Ulusal Meclisin, bakanlık mevkilerini istediği gibi kullanma hakkını kaybetmekle, aynı zamanda, tüm devlet yönetimini basitleştirmediği, memurlar ordusunu olabildiğince azaltmadığı, ve nihayet sivil topluma ve kamuoyuna hükümet iktidarından bağımsız kendi öz organlarını yaratma olanağını vermediği takdirde, gerçek etkinliğini, söz geçirirliğini de kaybettiği kolayca anlaşılır. Ama, Fransız burjuvazisinin *maddi çıkarı*, kesinlikle, bu geniş ve karmaşık hükümet makinesinin sürdürülmesine sımsıkı bağlıdır. İşte burjuvazi, kendi fazla nüfusunu buraya yerleştirir ve kâr, faiz, rant ve ser-

best meslek ücreti olarak cebe indiremediklerini, maaş biçiminde tamamlar, Öte yandan, burjuvazinin *siyasal çıkarı*, onu, baskıyı günden güne ağırlaştırmaya ve dolayısıyla da hükümet iktidarının araçlarını ve personelini artırmaya zorlar; oysa aynı zamanda, kamuoyuna karşı kesintisiz bir savaş yürütmesi, toplumun bağımsız devindirici organlarını tümden budamayı başaramadığı yerde kıskançlıkla sakat bırakması ve felce uğratması gerekir. Böylece, Fransız burjuvazisi, sınıfının durumu gereği, bir yandan bütün parlamenter iktidarın varoluş koşullarını ve dolayısıyla da bizzat kendi varlık koşullarını yoketmek, öte yandan ona düşman olan yürütme gücüne karşı-durulmaz bir kuvvet kazandırmak zorundaydı.

Yeni kabine, d'Hautpoul kabinesi adını taşıyordu. General d'Hautpoul, Konsey başkanlığını ele geçirmiş olduğundan dolayı değil. Tersine, Bonaparte, Barrot'yu görevden alırken, cumhuriyetin başkanı cumhurbaşkanını, anayasal bir kralın, tahtı-tacı bulunmayan, ne âsası ve ne de kılıcı olan, sorumsuzluğu devletin en yüksek makamını zamana bağlı olmaksızın elinde tutmayan, daha kötüsü yıllık ödeneği bulunmayan bir anayasal kralı yasal yokluğa mahkûm eden bu makamı ortadan kaldırmıştı. D'Hautpoul kabinesinde parlamentoda bir ölçüde tanınmış, yalnız bir tek adam, yüksek maliyenin en acıklı üne sahip üyelerinden biri olan Yahudi Fould vardı. Ona maliye bakanlığı verildi. 1 Kasım 1849'dan bu yana, Fransız değerlerinin, Bonaparte tahvillerinin yükseliş ve düşüşüne göre çıkıp indiklerini farketmek için, Paris borsasının esham fiyat listelerini şöyle bir karıştırmak yeter. Bonaparte, böylece, borsada kendisine yandaşlar bulurken, aynı zamanda, Carlier'yi Paris emniyet müdürlüğüne atamakla polisi de ele geçiriyordu.

Bununla birlikte, kabine değişikliğinin sonuçları ancak zamanla kendilerini gösterebildiler. İlkönce, Bonaparte, ancak daha görünür bir biçimde geri püskürtülmek üzere, ile-

ri bir adım atmıştı. Onun kaba mesajını, Ulusal Meclise karşı en kölece bir bağlılık bildirimi izledi. Bakanların kendileri bile, her ne zaman, onun kaçıkça heveslerini, yasa tasarısı biçiminde meclise sunmak için çekingen bir girişimde bulunsalar, baştan başarısızlıklarına inanmış bulundukları komik emirleri, istemeye istemeye, durumları yüzünden zorunlu oldukları için yerine getirir görünüyorlardı. Bonaparte, ne zaman kendi niyetlerini, bakanlarının arkasından açığa vursa ve kendi *idées napoléoniennes** ile oyun oynasa, bakanları, Ulusal Meclis kürsüsünden, onun tutumunu yersiz bulduğunu belirtiyordu. Onun zorbaca ele geçirme arzuları, yalnızca hasımlarının alaycı gülüşleri sürsün diye duyuruluyor gibiydi. O, herkesin akılsız biri saydığı değeri bilinmemiş bir deha gibi davranıyordu. O, bu dönemde olduğu kadar, hiç bir zaman, bütün sınıfların bu kadar fazla nefretini kazanmamıştı. Ve burjuvazi, hiç bir zaman, bu kadar kesin bir biçimde egemenlik sürmedi, ve hiç bir zaman kendi gücünün büyüklüğünü bu kadar açık bir biçimde sergilemedi.

Burada, onun bu dönem boyunca, başlıca iki yasada özetlenebilen yasama eyleminin tarihini verecek değilim: birincisi *içki vergisini* yeniden koyan yasa, ikincisi inansızlığı kaldıran öğretim *yasası*. Böylece Fransızlar için şarabın zevkini tatmak ne kadar fazla güçleşiyorsa, onlara gerçek hayat suyu da o kadar bol sunuluyordu. Burjuvazi, içkiler üzerine konan vergi ile, nefret edilen eski vergiler sisteminin dokunulmazlığını ilân ettiği kadar, öğretim yasası ile de, yığınların, bu sisteme katlanmalarını sağlayan eski düşünüş sistemlerini korumaya çalışıyordu. Orleancıların, liberal burjuvaların, yani volterciliğin ve seçmeci felsefenin bu eski havarilerinin Fransız ruhunun, Fransız düşünüşünün yönlendirilmesini babadan kalma can düşmanları cizvitlere emanet

* Napolyonca düşünceler. (Paris'te 1839'da yayınlanan Louis Bonaparte'ın *Des İdées napoléoniennes* adlı kitabı anıştırılıyor.) —ç.

ettiklerini görmek insanı şaşırtıyor. Ama orleancılar ve lejitimistler, taht üzerinde hak iddia ederken birbirlerinden ayrılmalarına karşın, ortak egemenliklerinin, iki çağın baskı araçlarının birleştirilmesini zorunlu kıldığını ve temmuz monarşisine özgü halkı köleleştirme araçlarını, Restorasyon dönemi araçlarıyla tamamlamak ve kuvvetlendirmek gerektiğini anlıyorlardı.

Bütün umutları kırılan ve her zamankinden çok ezilen köylüler, bir yandan tahıl fiyatlarının düşüklüğü, öte yandan da vergi yükümlerinin ve ipotek borçlarının çoğalması yüzünden, taşrada çalkalanmaya başladılar. Din adamlarının emrine verilen öğretmenleri, valilerin emrine verilen belediye başkanlarını yakından izleyerek, ve emir altına alınan herkesi kucaklayan bir muhbirlik düzeni kurarak, onlara karşılık verildi. Paris'te ve büyük kentlerde gericiliğin kendisi, çağının görünümünü alıyor ve yatıştırmaktan çok kışkırtıyor. Kırda ise, o, sığ, kaba, bayağı, bezdirici, tedirgin edicidir, bir sözcükle jandarmadır. Kasaba papazları düzeninin kutsadığı böyle bir jandarma düzeninin, üç yıl içinde, eğitilmemiş yığınları nasıl bir yılgınlığa düşüreceği kolayca anlaşılır.

Düzen partisinin, Ulusal Meclis kürsüsünden, azınlığa karşı kullandığı öfkeli ve tumturaklı ifadeler ne denli kalabalık olursa olsun, söylevleri, sözleri "*oui, oui, non, non!*"* ile sınırlı kalması gereken hıristiyanın konuşmalarının sözleri gibi tekheceli kalıyordu. Basında olduğu gibi meclis kürsüsünde de tekheceli ve çözümü önceden bilinen bir bilmece gibi yavan. İster dilekçe verme hakkı, ister içki üzerine konan vergiler sözkonusu olsun, ister basın özgürlüğü ya da serbest-değişim sözkonusu olsun ister kulüpler ya da belediye örgütlenmesi ya da kişisel özgürlüklerin korunması ya da bütçenin düzene konması sözkonusu olsun, dönüp dolaşıp hep

* "Evet, evet, hayır, hayır!" (Tekhecelilik espirisine uygun düşmesi için, sözleri Fransızca olarak bıraktık.) —*ç.*

aynı şeye geliniyordu, tema hep aynı kalıyordu, yargı hep hazır ve değişmemek üzere hep aynıydı: *Sosyalizm*! Burjuva liberalizmi bile, burjuva kültürü bile, burjuva malî reformu bile, *sosyalist* ilân ediliyordu. Daha önce bir geçit bulunan yerde, demiryolu yapmak sosyalizmdir, ve size bir kılıçla saldırıldığı zaman kendinizi sopa ile savunmanız sosyalizmdir.

Bu, basit bir konuşma tarzı, bir moda ya da bir parti taktiği değildi. Burjuvazi, kendisinin feodalizme karşı yaptığı bütün silahların, şimdi bizzat kendisine karşı döndüğünü, kendisinin kurumlaştırdığı bütün eğitim araçlarının şimdi onun kendi kültürüne karşı döndüğünü ve kendi yarattığı tanrıların hepsinin şimdi kendisini yüzüstü bıraktıklarını farkediyordu. Bütün sözde burjuva özgürlüklerinin ve ileri kurumların kendi sınıf egemenliğini, hem toplumsal tabanda, hem de siyasal zirvede yıprattıklarını ve onu tehdit ettiklerini görüyordu, dolayısıyla bunlar "sosyalist" olmuşlardı. Burjuvazi, haklı olarak, bu tehditte ve bu sataşmada, sosyalizmin sırrını görüyordu. O, sosyalizmin anlamını ve yönelimini, bizzat sözde-sosyalizmden, evet, burjuvazinin neden yüreğini sosyalizme sımsıkı kapadığını, duygusal bir biçimde insanlığın acılarına yanıp yakıldığını, ya da neden hıristiyanlık anlayışı ile bin yıllık krallığın, evrensel kardeşlik çağının geleceğini haber verdiğini, neden düşünüş, kültür, özgürlük üzerine hümanist bir üslupla ileri geri konuştuğunu, ya da neden toplumun tüm sınıflarının uzlaşması ve gönenci sistemini icat ettiğini bir türlü anlayamayan bu sözde-sosyalizmden daha iyi anlıyordu. Ama burjuvazinin anlamadığı şey, onun *kendi öz parlamenter* düzeninin, genellikle kendi *siyasal egemenliğinin* de, sırası geldiğinde, kaçınılmaz olarak, *sosyalist* diye mahkûm edileceği idi. Burjuva sınıfın egemenliği, tümüyle örgütlenmemiş olduğu sürece, kendi saf siyasal ifadesini bulmamıştı, öteki sınıfların uzlaşmaz çelişkileri de belirgin bir biçimde kendini göstere-

miyordu ve kendini gösterdiği yerde de, devlet gücüne karşı her türlü savaşımı, sermayeye karşı savaşıma dönüştüren bu tehlikeli gidişi göremiyordu. Eğer burjuvazi her toplum hareketinde, "düzen"i tehlikede görüyorsa, nasıl, *düzensizlik rejimini*, kendi öz rejimini, *parlamenter rejimi*, kendi konuşmacılarından birinin deyimine göre ancak savaşım içinde ve savaşımla yaşayan bu rejimi toplumun tepesinde tutmak isteyebilirdi? Parlamenter rejim tartışmayla yaşar, peki nasıl yasaklayacaktı tartışmayı? Her çıkar, her toplumsal kurum, bu düzende, genel düşüncelere, düşünce olarak tartışılan genel düşüncelere çevrilmiştir. Herhangi bir çıkar, herhangi bir toplumsal kurum, nasıl düşüncenin üzerinde yükselebilecektir ve kendini bir inanç unsuru olarak zorla kabul ettirebilir? Kürsüdeki söz savaşımı, basının polemiklerine yolaçıyor. Parlamentodaki tartışma kulübü, salonların ve kabarelerin tartışma kulüplerinde kendi zorunlu tamamlayıcısını buluyor. Durmadan kamuoyunun yargısına başvuran temsilciler, kamuoyuna, kendi düşüncesini dilekçeler aracılığıyla dile getirme hakkını veriyorlar. Parlamenter rejim, her şeyi, çoğunluğun kararına teslim eder, peki parlamento dışındaki büyük çoğunlukların kendileri de karar vermek istemezler miydi? Devletin tepesinde keman çalındığı zaman, aşağıdakilerin oynamaya koyulmamalarını nasıl bekleyebilirsiniz?

Demek ki burjuvazi, böylece, eskiden *"liberal"* olarak kutlamış olduğunu, şimdi *"sosyalist"* diye suçlayarak, kendi öz çıkarının *self-government*'ın* tehlikelerinden kurtulmayı emrettiğini; ülkede huzuru geri getirmek için her şeyden önce huzuru burjuva parlamentosuna getirmek gerektiğini; toplumsal gücünü muhafaza edebilmek için siyasal gücünü kırması gerektiğini; burjuvaların ancak kendi sınıflarının da öteki sınıflarla aynı siyasal hiçliğe mahkûm olması koşuluyla öteki sınıfları sömürmeye ve mülkiyetin, ailenin, dinin ve düzenin rahat rahat zevkini çıkarmaya devam edebi-

* Özerklik, kendi kendini yönetim. —ç.

leceklerini; kesesini kurtarmak için burjuvazinin zorunlu olarak tacım kaybetmesi gerektiğini ve kendisini koruyacak olan kılıcın kaçınılmaz olarak başının üzerinde asılı bir Demokles kılıcı olduğunu teslim ediyor.

Burjuvazinin genel çıkarları alanında, Ulusal Meclis, o kadar verimsiz göründü ki, örneğin, 1850 kışında başlamış Paris-Avignon demiryolu inşaatı üzerine tartışmalar, 2 Aralık 1851'de bile sonuçlanacak kadar henüz ilerlememişti. Meclis, baskı yapmadığı ya da gerici bir yol izlemediği zaman devasız bir kısırlığa uğramış bulunuyordu.

Bonaparte'ın bakanlar kurulu, düzen partisinin kafasında yatan yasalar için harekete geçerken ya da uygulamada ve yerine getirilmesinde onları daha da abartarak ağırlaştırırken, başkan, kendi yönünden, çocukça bir budalalık örneği olan önerilerle, halkın sevgisini kazanmaya, Ulusal Meclise karşı muhalefetini göstermeye, gizli bir art düşünce ile yalnız özel koşulların, geçici olarak, gizli hazinelerini Fransız halkına açmaktan kendisini alıkoyduğunu duyurmaya çalışıyordu. Bunun gibi assubaylara günde dört "kuruş" tutarında bir ücret artırımını ve işçiler için karşılıksız bir kredi bankası kurmayı öneriyordu. Armağan ya da ödünç olarak para, işte bu yolla kitlelerin gönlünü kazanmayı umuyordu. Bağışlar ve borçlar — ister yüksek derecede, ister düşük olsun, lumpenproletaryanın bütün maliye bilimi bundan ibarettir. Bonaparte'ın harekete geçirmesini bildiği kaynaklar işte bunlardı. Bir hükümdarlık talibi, hiç bir zaman yığınların bayağılığı üzerinde bundan daha bayağıca spekülasyon yapmamıştır.

Ulusal Meclis, borçlarının dürtüklediği ve daha önce kazanılmış hiç bir ünün alıkoyamadığı bu serüvencinin umutsuz bir darbeye kalkışması tehlikesinin gittikçe artması karşısında, meclisin zararına halkın sevgisini sağlamak için apaçık girişimlerinden birçok kez öfkeye kapılmıştı. Beklenmedik bir olay, başkanı, pişmanlıkla yeniden düzen partisinin

kollarına attığı zaman, düzen partisi ile başkan arasındaki uyuşmazlık, tehlikeli bir durum almıştı. *10 Mart 1850 ara seçimlerinden* sözetmek istiyoruz. Bu seçimlerin amacı, 13 Haziranın ertesinde, hapis ya da sürgün nedeniyle boşalan koltukların doldurulmasıydı. Paris yalnız sosyal-demokrat adayları seçti. Üstelik oyların çoğunu, 1848 Haziran ayaklanmacılarından Deflotte'un adı üzerinde topladı. Proletaryanın müttefiki Paris küçük-burjuvazisi, 13 Haziran 1849 yenilgisinin öcünü alıyordu. Proletarya, ancak uygun bir fırsatta, daha önemli kuvvetlerle ve daha gözüpek bir sloganla yeniden ortaya çıkmak üzere tehlike anında savaşım sahnesinden çekilmişe benziyordu. Bir başka özel durum, bu seçim zaferinin tehlikesini daha da artırmış göründü. Ordu, Paris'te, Lahitte'e, yani Bonaparte'ın bakanlarından birine karşı, haziran ayaklanmasına oy verdi, illerde ise çoğunlukla montanyarlara oy verdi ve montanyarlar, Paris'teki kadar açık ve kesin olmamakla birlikte hasımlarına üstün geldiler.

Bonaparte, bir kez daha devrimle birdenbire karşı karşıya geldiğini gördü. 29 Ocak 1848'de olduğu gibi, 13 Haziran 1849'da olduğu gibi, 10 Mart 1850'de de düzen partisinin ardına gizlendi. Baş eğdi, ezilerek özür diledi, parlamenter çoğunluğun emri üzerine herhangi bir bakanlar kurulunu atamayı önerdi. Hatta orleancı ve lejitimist parti liderlerinden, Thiers'lerden, Berryer'lerden, Broglie'lerden, Molé'lerden, kısacası bu "örümcek kafalılardan" devletin dizginlerini ele almalarını rica etti. Düzen partisi fırsattan yararlanmasını bilemedi. Yüreklilikle kendisine sunulan iktidarı ele geçireceği yerde, Bonaparte'ı, 1 Kasımda görevden aldığı kabineyi yeniden atamaya zorlamasını bile bilemedi. Başkanı bağışlamak suretiyle gururunu kırmakla ve Bay Baroche'u d'-Hautpoul kabinesine katmakla yetindi. Bu Baroche, genel savcı sıfatıyla, Bourges Yüce Divanı huzurunda, birinci kez 15 Mayıs devrimcilerine karşı, ikinci kez 13 Haziran demokratlarına karşı, her iki olayda da Ulusal Meclise karşı

işlenen suikastlardan yana ortalığı kasıp kavurmuştu. Bonaparte'ın bakanlarından hiç biri, daha sonraki günlerde Ulusal Meclisi alçaltmaya ondan daha fazla katkıda bulunmamıştır ve 2 Aralık 1851'den sonra, onunla bir kez daha, yerini yapmış ve yüksek maaşa konmuş Senato ikinci başkanı olarak karşılaşıyoruz. O, Bonaparte'ın içebilmesi için devrimcilerin çorbasına tükürmüştü.

Sosyal-demokrat parti ise, bir kez daha kendi zaferi hakkında kuşku yaratmak ve değerini düşürmek için bahaneler aramaktan başka tasası yok gibi görünüyordu. Yeni seçilen Paris milletvekillerinden biri olan Vidal, aynı zamanda, Strasbourg'dan da seçilmişti. Vidal'in Paris seçiminden vazgeçmesine ve Strasbourg'u seçmesine karar verildi. Bu duruma göre, demokrat parti, kendi seçim zaferine kesin bir nitelik vereceği ve böylece düzen partisini sıcağı sıcağına Parlamentoda bu zafer için kendisi ile çekişme zorunda bırakacağı yerde, ve böylece hasmını, halkın coşku ile dolup taştığı, ordunun elverişli bir tutum içinde bulunduğu bir anda savaşıma zorlayacağı yerde, Paris'i, bütün mart ve nisan ayları boyunca yeni bir seçim kampanyası ile tedirgin etti. Halkın taşkınlıkla kabarmış tutkularının böylece yeni bir seçim oyununun perde aralığında sönüp gitmesine, devrimci enerjinin anayasal başarılarla doygunluk bulmasına ve küçük entrikalarla, boş tumturaklı nutuklarla ve aldatıcı bir ajitasyonla harcanmasına izin verdi. Böylece burjuvazinin yeniden biraraya toplaşmasına ve tedbirlerini almasına olanak sağladı. Son olarak da, nisan ara seçimi ile, yani Eugène Sue'nün seçimi ile, mart seçimlerine, onların anlamını zayıflatan içli bir kötü niyetli yorumuna fırsat vermiş oldu! Yani bir sözcükle, 10 Martı bir nisan balığına çevirdi.

Parlamento çoğunluğu, hasmının zayıflığının farkına vardı. Saldırının yönetim ve sorumluluğunu Bonaparte'ın kendilerine bıraktığı 17 kocamış örümcek kafalı, yeni bir seçim yasası hazırladı, meclise sunulması, bu şerefe is-

tekli çıkmış olan Bay Faucher'ye havale edildi. Bay Faucher 8 Mayısta, genel oy sistemini kaldıran, seçmenlere seçim yerinde üç yıl oturmuş olmak zorunluluğunu yükleyen, böylece, işçilerin bu süre içinde oturduğunu, işverenlerinin verecekleri belgeye bağlı kılan yasayı meclise sundu.

Demokratlar, anayasal seçim savaşımı sırasında ne kadar devrimci bir kampanya yürüttü iseler, şimdi, silah elde seçimdeki zaferlerinin bütün ciddiyetini göstermenin sözkonusu olduğu bir zamanda, düzeni, "görkemli dinginliği", yasal eylemi, başka bir deyişle kendini yasa olarak dayatan karşı-devrimin iradesine körü körüne boyun eğmeyi öğütleyen söylevleri de, o ölçüde gitgide anayasal oluyordu. Meclis tartışmaları boyunca, Montagne, hukuk alanı üzerinde kalan namuslu adamın sakin tutumunu, düzen partisinin devrimci saplantısının karşısına koyarak, düzen partisini devrimci bir davranışta bulunduğu için kıyasıya bir kınamanın ağırlığı altında ezerek şaşırttı. Yeni seçilen milletvekilleri bile, yolyordam bilir, ağırbaşlı tutumları ile, onları anarşist olmakla suçlamanın ve yeniden seçilmelerini devrimin bir zaferi saymanın ne kadar yanlış olduğunu tanıtlamaya çabaladılar. 31 Martta yeni seçim yasası kabul edildi. Montagne, meclis başkanının cebine gizlice bir protesto sokuşturuvermekle yetindi. Seçim yasasını yeni bir basın yasası izledi, bu yasa yardımıyla bütün devrimci basın tümüyle ortadan kaldırıldı. Kaderine lâyık oldu. Bu tufandan sonra *Le National, La Presse*, iki burjuva gazete, devrimin ileri karakolları olarak kaldılar.

Demokrat liderlerin, mart ve nisanda, Paris halkını aldatıcı bir savaşıma sürüklemek için nasıl her şeyi yaptıklarını, ve nasıl, 8 Mayısta, halkı gerçek savaşımdan caydırmak için ellerinden geleni esirgemediklerini gördük. Ayrıca, 1850 yılının, sanayi ve ticaret alanında, refah bakımından, en parlak yıllardan biri olduğunu ve bu yüzden de Paris proletaryasının tamamıyla işi olduğunu unutmamak gerekir.

Ama 31 Mart 1850 seçim yasası, proletaryanın siyasal iktidara katılmasını tamamen dıştalıyordu. Onu savaş alanından bile uzaklaştırıyordu. İşçileri, yeniden, Şubat Devriminden önce bulundukları duruma, parya durumuna atıyordu. İşçiler, böyle bir olay karşısında, demokratların kendilerini yöneltmelerine izin vererek ve geçici bir iyilik, bir rahatlık için sınıflarının devrimci çıkarını unutmaya kadar işi vardırarak, kazanan bir sınıf olmanın şan ve onurundan vazgeçiyorlar, 1848 Haziran yenilgisinin, kendilerini, yıllar boyu savaşıma elverişsiz kıldığını ve tarihsel sürecin bir kez daha onların başları *üzerinden* geçip gitmek zorunda olduğunu tanıtlayarak, kendilerini kaderlerine bırakıyorlardı. 13 Haziranda "Hele genel oy sistemine bir dokunmaya kalksınlar da görürüz" diye bağıran küçük-burjuva demokratlara gelince, onlar, kendilerine çarpan karşı-devrimci darbenin bir darbe olmadığını, 31 Mayıs yasasının ise bir yasa olmadığını düşünerek kendilerini avutuyorlardı. 2 Mayıs 1852'de, her Fransız, bir elinde oy pusulası, öteki elinde bir kılıç olmak üzere, sandık başına gidecektir. Bu kehanet, onları hoşnut etmeye yetiyor. Ordu ise, 1850 Nisan ve Mayıs seçimlerinden dolayı yüksek rütbeliler tarafından, daha önce 29 Mayıs 1849 seçimlerinden dolayı cezalandırıldığı gibi, cezalandırıldı. Ama, bu kez kararlı bir biçimde şöyle düşündü: "Devrim bir üçüncü kez bizi aldatamayacaktır!"

31 Mayıs 1850 yasası, burjuvazinin "*coup d'état*"sı* oldu. Burjuvazinin devrim üzerinde daha önceki bütün kazanımları geçici bir nitelik taşıyorlardı. Her Ulusal Meclisin sahneden çekilişi, bu kazanımları tehlikeye düşürüyordu. Yeni genel seçimlerin raslantılarına bağlı bulunuyorlardı ve 1848'den beri seçimlerin tarihi, burjuvazinin, fiilî egemenliği geliştiği ölçüde halk yığınları üzerindeki manevî etkisini kaybettiğini çürütülmez bir biçimde tanıtlıyordu. 10 Martta, genel oy açıkça burjuvazinin egemenliğine karşı belir-

* Hükümet darbesi. —ç.

mişti. Burjuvazi buna genel seçim sistemini kaldırarak karşılık verdi. Dolayısıyla, 31 Mayıs yasası, sınıf savaşımının gereklerinden biriydi. Beri yandan, anayasa, cumhurbaşkanının seçiminin geçerli olması için en az 2 milyon oyu gerekli görüyordu. Başkan adaylarından hiç biri bu gerekli oy sayısını elde edemezse, Ulusal Meclis, en çok oy alan üç aday arasından başkanı seçmek zorundaydı. Kurucu Meclis bu yasayı yaptığı zaman, seçim listelerinde 10 milyon seçmen kayıtlı idi. Bu bakımdan anayasanın ifadesine göre, başkanlık seçimini geçerli kılmak için seçmenlerin beşte-biri yeterli oluyordu. 31 Mayıs yasası, en azından 3 milyon seçmeni seçim listelerinden sildi, seçmen sayısını 7 milyona indirdi, ama bununla birlikte, cumhurbaşkanlığı seçimi için geçerli yasal asgariyi 2 milyon oy olarak tuttu. Buna göre yasa, yasal olan beşte-bir asgariyi hemen hemen oyların üçte-birine yükseltiyordu, yani başkan seçimini halkın elinden kapıp kaçırmak ve Ulusal Meclisin eline teslim etmek için her şeyi yaptı. Böylece, düzen partisi, 31 Mayıs seçim yasası ile, Ulusal Meclis seçimini ve cumhurbaşkanlığı seçimini, toplumun en tutucu kesimine emanet ederek egemenliğini iki kat kuvvetlendirmiş göründü.

BEŞ

DEVRİMCİ bunalım aşılır aşılmaz ve genel oy sistemi kaldırılır kaldırılmaz, Ulusal Meclis ile Bonaparte arasındaki savaşım hemen yeniden başladı.

Anayasa, Bonaparte'ın ödeneğini 600.000 frank olarak saptamıştı. Başkanlığa yerleşmesinden ancak altı ay geçmişti ki, Bonaparte bunu iki katına çıkartmayı başardı. Odilon Barrot, gerçekten de, Kurucu Meclisten, sözde temsil masrafları karşılığı olarak, yılda, 600.000 franklık bir ek koparmıştı. 13 Haziran'dan sonra, Bonaparte, aynı çeşitten isteklerini işittirmişti, ama bu kez Barrot katında başarı elde edememişti. 31 Mayıstan sonra, hemen uygun fırsattan yararlandı ve bakanları aracılığı ile Ulusal Meclise 3 milyonluk

bir ödenti önerisi yaptırttı. Uzun, serüvenli, başıboş bir serseri yaşam, son derece duyarlı antenler oluşturmuştu onda, bu antenler, ona, burjuvalarından para sızdırabileceği elverişli anları yakalayabilmesini sağlıyordu. Açık bir *chantage en règle** uyguladı. Ulusal Meclis, onun yardımı ve suç ortaklığıyla, halkın egemenliğini çiğnemişti. Bonaparte, meclisi, kesenin ağzını açmadığı ve suspayı olarak kendisine yılda 3 milyon vermeyi reddettiği taktirde, suçunu halk mahkemesine açıklamakla tehdit ediyordu. Meclis, 3 milyon Fransızın oy kullanma hakkını ellerinden almıştı. Dolaşım-dışı bırakılmış, geçerliği olmayan her bir Fransız için, geçerliği olan bir frank istiyordu, yani tam tamına 3 milyon frank. O, altı milyonun seçtiği adam olarak, iş işten geçtikten sonra, hile ile kendisinden aşırılan oylar için zarar ziyan ödentisi istiyordu. Meclis Komisyonu, bu densizi başından savdı. Bonapartçı basın tehdit etti. Ulusal Meclis, ulusun kitlesi ile ilke üzerinde ve kesin olarak bağlarını kopardığı bir anda, cumhurbaşkanı ile de bağları koparabilir miydi? Meclis, yıllık hükümdar ödeneğini geri çevirdi, ama yalnız bir kez olmak üzere 2.168.000 franklık bir ek ödenek verdi. Böylece çifte bir zaafın suçlusu oldu, bir yandan parayı verdi, beri yandan da bunu istemeye istemeye verdiğini kızgınlığıyla ortaya koydu. Bonaparte'ın bu parayı ne amaçla gereksindiğini daha ilerde göreceğiz. Genel seçim sisteminin kaldırılışının hemen ardından ve Bonaparte'ın, mart ve nisan bunalımı sırasında hakarete uğramış tutumunu bırakarak gaspedici parlamentoya karşı kışkırtıcı, sinirlendirici bir hayasızlık içinde göründüğü bu hoş olmayan bir sonuca bağlanıştan sonra, Ulusal Meclis, üç ay süre ile, 11 Ağustostan, 11 Kasıma kadar tatile girdi. Meclis, kendi yerine, içinde hiç bir bonapartçının bulunmadığı, ancak bir miktar ılımlı cumhuriyetçinin yer aldığı 18 üyeden oluşmuş bir daimî komisyon atadı. 1849 yılının daimî komisyonunda yalnız düzen partisi-

* Kurala uygun şantaj. —ç.

nin adamları ve bonapartçılar vardı. Ama o çağda düzen partisi, sürekli olarak devrime karşı olduğunu açıklıyordu. Bu kez, durmadan başkana karşı olduğunu açıklayan, parlamenter cumhuriyet idi. 31 Mayıs yasasından sonra, düzen partisinin karşısında, yalnız bu bir tek rakip vardı.

Ulusal Meclis, 1850 Kasımında yeniden toplandığı zaman, meclisin o zamana kadar başkana karşı verdiği küçük küçük önemsiz çatışmalar yerine, bu iki güç arasında, acımasız büyük bir savaş, kıyasıya bir savaşım giderek kaçınılmaz bir hale gelmiş gibi göründü.

1849'da olduğu gibi bu yılın parlamento tatili sırasında da, düzen partisi ayrı ayrı kesimlere bölünmüştü; bunların herbiri, Louis-Philippe'in ölümünde taze bir kaynak bulan krallığı diriltmeye yönelik kendi entrikaları ile uğraşıyordu. Lejitimistlerin kralı Henri V, Paris'te oturan ve Daimî Komisyon üyelerinin de içinde yer aldığı gerçek bir bakanlar kurulu bile atamıştı. Şu halde, Bonaparte, kendi yönünden, Fransa taşrasında geziler yapmakta ve huzuru ile onur verdiği kent halkının eğilimine göre azçok üstü örtülü ya da açık bir biçimde kendisinin krallığı diriltme tasarılarını açıklamakta ve kendisine taraftarlar toplamakta haklı idi. Büyük resmî *Moniteur*'ün ve Bonaparte'ın küçük özel *Moniteur*'lerinin elbette ki muzaffer turneler olarak göklere çıkarmamazlık edemeyecekleri bu gezilerde, Bonaparte daima 10 Aralık derneğine bağlı kişilerle birlikteydi. Bu dernek, 1849'da kurulmuştu. Bir yardımsever dernek kurmak bahanesi ile Paris lumpenproletaryası gizli kollar halinde örgütlendirilmişti, derneğin kendisi bonapartçı bir general tarafından yöneltilmek üzere herbir kolun başına bonapartçı ajanlar konulmuştu. Geçimlerinin ve hatta kökenlerinin nereden geldiği şüpheli, yıkıma uğramış "kibar düşkünler" yanında, burjuvazinin kokuşmuş serüvencileri ve dökütüleri yanında, bu dernekte, basıboş serseriler, yol verilmiş askerler, zindandan çıkmış forsalar, sürgün kaçkını kürek mahkûmları, hırsızlar,

şarlatanlar, lazzaroniler, yarıkesiciler, gözden sürmeyi çeken hokkabazlar, kumarbazlar, pezevenkler, genelev işletenler, hamallar, işsiz yazarlar, org çalıcıları, paçavracılar, bileyciler, kalaycılar, dilenciler, kısacası, Fransızların "*bohème*"* dedikleri bu ne olduğu belirsiz, çürümüş, kararsız tüm yığın vardı. İşte Bonaparte, kendisine yakın olan bu unsurlarla 10 Aralık derneğinin gövdesini oluşturmuştu. "Yardımseverler derneği", şu anlamda ki, Bonaparte gibi bütün üyeler, emekçi halkın zararına birbirlerinin yardımına koşmak gereksemesini duyuyorlardı. Kendisini lumpenproletaryaya başkan atayan, kendisinin kişisel olarak ardında koştuğu çıkarları, çoğaltılmış, çeşitlendirilmiş bir biçimde yalnız lumpenproletaryada bulan, toplumun bütün sınıflarının bu tortusunu, bu döküntüsünü, bu firesini kayıtsız şartsız yaslanabileceği tek sınıf olarak gören bu Bonaparte, gerçek Bonaparte'tır, "*sans phrase*"** Bonaparte'tır. Bu düzenbaz sefih, halkların yaşamına, onların eylemine ve devletin eylemlerine, sözün en kaba anlamıyla, bir komedi olarak bakar, büyük kostümlerin, büyük sözlerin ve büyük tavırların ancak en bayağı rezillikleri gözlerden gizlemeye yaradığı bir maskeliler alayı olarak bakar. Böyle olduğu içindir ki, Bonaparte'ın Strasbourg yolculuğunda, ehlileştirilmiş bir İsviçre akbabası, Napoléon kartalını temsil ediyor. Boulogne'a giriş için, orduyu temsil etmekle görevlendirilen birkaç Londra uşağını Fransız üniforması ile soytarılaştırıyor.[23] 10 Aralık derneğine, tıpkı Klaus Zettel'in*** aslanı temsil etmesi gibi, halkı temsil etmekle görevlendirilen 10.000 baldırıçıplak sokak serserisini topluyor. Burjuvazinin kendisi, en iyi işlenmiş, en eksiksiz bir komediyi, ama dünyanın en ciddî havası ile ve Fransız dram kurallarının en ukalâca protokollerinden hiç birini çiğnemeksizin oynadığı bir anda,

* Derbeder. —ç.
** "Düpedüz". —ç.
*** İngilizce metinde (s. 443) "Nick Bottom".[24] —ç.

kendi devlet işlerinin gösterişine yarı-kanar yarı-kanmaz bir durumda iken komediyi düpedüz komedi olarak alan bu serüvenci, ona üstün gelecekti. Ancak gösterişli hasmından kurtulduğu zaman, kendi imparatorluk rolünü ciddiye aldığı ve Napoléon maskesini takındığı için gerçek Napoléon'u temsil ettiğini düşündüğü zamandır ki, tarihi artık bir komedi sanmayan, ama kendi öz komedisini tarih sanan bu ağırbaşlı soytarı, kendi dünya anlayışının kurbanı oluyor. Ulusal işlikler* sosyalist işçiler için ne idiyse, gezgin muhafızlar** burjuva cumhuriyetçiler için ne idiyse, Bonaparte'ın özel partisini meydana getiren 10 Aralık derneği de onun için aynı şey idi. Bonaparte'ın gezilerinde, demiryolu vagonlarına doldurulmuş bu dernek kollarının, gittiği yerde, kendisine hemen bir karşılayıcı ve dinleyici kalabalığı sağlamak; yalancıktan halk kendisine sevgi gösteriyormuş gibi yapmak, *"Vive l'empereur!"**** diye bağırmak ve elbette ki polisin himayesinde cumhuriyetçilere sövmek ve onları dövmek gibi özel bir görevleri vardı. Paris'e dönüşlerinde ise, bir öncü birliği oluşturmak, karşı-gösterileri önlemek ya da dağıtmakla görevliydiler. 10 Aralık derneği, Bonaparte'ın derneği idi, ona aitti, onun eseri, onun en öz düşüncesi idi. O neyi kendine mal ediyorsa, bunu, ona durum ve koşulların gücü veriyor, ne yapıyorsa, bunu, durum ve koşullar onun için yapıyor, ya da o, kısaca, başkalarının eylemlerini kopya etmekle yetiniyor. Ama, ardında gizli dolandırıcılar ve hırsızlar derneği,**** düzensizlik, kargaşa, fuhuş, hırsızlık derneği olmak üzere yurttaşların önünde, resmî bir dille açıktan açığa düzenden, dinden, aileden, mülkiyetten sözederken, işte o, Bonaparte'ın ta kendisidir, derneğin asıl yaratıcısı odur, 10 Aralık derneğinin öyküsü, onun kendi öyküsüdür. Olağanüstü durumlarda

* Bkz: Karl Marx, *Fransa'da Sınıf Savaşımları 1848-1850*, s. 56-57. —ç.
** Bkz: Aynı yapıt, s. 54-55. —ç.
*** "Yaşasın İmparator!" —ç.
**** "Dolandırıcılar ve hırsızlar derneği", İngilizce metinde (s. 443) "*Schufterles and Spiegelbergs*".[25] —ç.

düzen partisi milletvekillerinin, 10 Aralıkçıların coplarının tadına baktıkları olmuştu. Dahası var, Ulusal Meclise bağlı ve meclisin güvenliğini kollamakla görevli Polis Komiseri Yon, Daimî Komisyona, Alais adında birinin tanıklığı üzerine [10] Aralıkçılardan bir kolun, General Changarnier'yi ve Meclis Başkanı Dupin'i öldürmeye karar vermiş bulundukları ve kararı kimlerin yerine getireceğinin bile belli olduğu hakkında bilgi verdi. 10 Aralık derneği hakkında bir soruşturma, ki bu Bonaparte'ın gizli dünyasına saygısızca bir el atma olacaktı, kaçınılmaz göründü. Meclisin toplanmasından hemen önce, Bonaparte, ne olur ne olmaz diye, derneğini dağıttı, ama anlaşılacağı gibi, yalnız kâğıt üzerinde, çünkü 1851'in sonunda, hâlâ, Emniyet Müdürü Carlier ayrıntılı bir muhtıra ile, Bonaparte'ı, bu derneği gerçekten dağıtmaya sevketmek için boşuna uğraştı.

10 Aralık derneği, Bonaparte, nizamî orduyu, büyük bir 10 Aralık derneğine çevirmeyi başarıncaya kadar, onun özel ordusu olarak kalacaktı. Bonaparte, Ulusal Meclisin uzatılmasından kısa bir süre sonra, bu doğrultuda bir girişimde bulundu; bu iş için de, az önce meclisten kopardığı paradan yararlandı. Bir kaderci olarak, insanın, özellikle de askerin karşı duramayacağı bazı üstün güçler olduğuna inanmıştı. Bu güçler arasında, en başta puro ve şampanyayı, soğuk kümes hayvanları etlerini ve sarmısaklı sucukları sayıyordu. Onun için, subayları ve assubayları, Elysée sarayının salonlarında, puro ve şampanya, soğuk kümes hayvanları etleri ve sarmısaklı sucuklar sunarak ağırlamaya başladı. 3 Ekimde, Saint-Maur teftişindeki birliklerle, 10 Ekimde, daha büyük çapta Satory teftişindeki birliklerle, aynı manevrayı yineledi. Amca, Büyük İskender'in Asya'daki seferlerini anımsıyordu, yeğen ise Bacchus'un[26] aynı ülkedeki gezilerini. Büyük İskender, işin doğrusu, bir yarı-tanrı idi, oysa Bacchus bir tanrıydı, ve 10 Aralık derneğinin koruyucu tanrısı daha çok oydu.

3 Ekim teftişinden sonra, Daimî Komisyon, Savaş Bakanı d'Hautpoul'u huzuruna çağırdı. D'Hautpoul, bu gibi disipline aykırılıkların bir daha yinelenmeyeceğine söz verdi. Bonaparte'ın 10 Ekimde, d'Hautpoul'un verdiği sözü nasıl tuttuğu bilinir. General Changarnier, Paris ordusu başkomutanı sıfatıyla sözkonusu iki teftişi yönetmişti. Aynı zamanda, hem Daimî Komisyon üyesi, hem ulusal muhafız lideri, 29 Ocak ve 13 Haziranın "kurtarıcısı", "toplumun kalesi", düzen partisinin yüksek başkanlık makamı adayı, her iki monarşinin adamı sayılan Monk, o zamana kadar savaş bakanına karşı bağımlılığını hiç bir zaman kabul etmemişti. Her zaman cumhuriyetçi anayasa ile açıkça alay etmiş ve Bonaparte'ı kibar ve anlamı bellisiz bir koruyuculukla izlemişti. Ama işte şimdi, savaş bakanına karşı disiplinin, Bonaparte'a karşı da anayasanın savunucusu oluyordu. 10 Ekimde, süvari birliklerinin bir bölümü *"Vive Napoléon! Vivent les saucissons!"** diye bağırdıkları zaman, Changarnier, hiç değilse dostu Neumeyer'in komutasında geçit yapan piyade birliklerinin bir ölü sesizliği göstermesini sağlayacak tedbirleri aldı. Savaş bakanı, Bonaparte'ın ayartması üzerine, General Neumeyer'i cezalandırmak için, ona 14 ve 15. tümenlerin komutanlığını vereceğini ileri sürerek, onu Paris'teki görevinden aldı. Neumeyer, bu yer değiştirmeyi reddetti ve sonuç olarak da istifasını vermek zorunda kaldı. Changarnier ise, beri yandan, 2 Kasımda günlük bir emir yayınladı, bu emirle silah altındaki bütün birliklere her ne türden olursa olsun bağırmayı ve siyasal gösterileri yasaklıyordu. Elysée sarayının yardakçısı gazeteler Changarnier'ye, düzen partisininkiler ise Bonaparte'a saldırdılar. Daimî Komisyon, gizli oturumlarını artırdı, bu oturumlarda çeşitli zamanlarda, yurdun tehlikede olduğunun ilân edilmesi önerildi. Ordu, biri Bonaparte'ın yaşadığı Elysée'de mekân kuran, öteki Changarnier'nin oturduğu Tuileries'de bulunan iki genelkurmay ile

* "Yaşasın Napoléon! Yaşasın sucuklar!" —ç.

iki düşman kampa bölünmüş gibiydi. Bir an, kavgaya başlama işareti vermek için, Ulusal Meclisin toplanması bekleniyormuş gibi oldu. Fransız kamuoyu, Bonaparte ile Changarnier arasındaki bu sürtüşmeleri, şu İngiliz yazarının karakterize ettiği gibi değerlendiriyordu: "Fransa'nın siyasal hizmetkârları, devrimin yakıcı lavlarını eski süpürgelerle süpürüyorlar, bu işi görürken de birbirlerine giriyorlar."

Bu arada, Bonaparte, Savaş Bakanı d'Hautpoul'un görevlerini kaldırmak, onu ivedilikle Cezayir'e göndermek ve yerine de savaş bakanı olarak Schramm'ı atamak için zaman yitirmedi. 12 Kasımda, ayrıntılarla doldurulmuş, burcu burcu düzen kokan, uzlaşma eğilimiyle yanıp tutuşan, anayasaya boyun eğmiş, anın yakıcı sorunları dışında her sorunu işleyen koskoca bir mesaj verdi Ulusal Meclise. Sanki lâf arasında sözü geçiyormuşçasına, anayasanın kesin yargılarına uygun olarak, yalnız cumhurbaşkanının orduyu istediği biçimde kullanmak yetkisine sahip olduğunu anıştırıyordu. Mesaj şu şatafatlı protesto sözleriyle son buluyordu:

"Fransa her şeyden önce huzur istiyor. ... Yalnızca yeminime bağlı olarak, onun bana çizdiği dar sınırlar içinde kalacağım. Halkın seçtiği ve gücünü sadece halka borçlu olan ben, her zaman onun yasal olarak ifadesini bulan iradesine boyun eğeceğim. Eğer siz, bu çalışma dönemi içinde, anayasanın yeniden gözden geçirilmesine karar verirseniz, bir Kurucu Meclis, yasama gücünün durumunu düzenleyecektir. Yok böyle bir karar vermezseniz, halk, 1852'de kendi kararını görkemle ilân edecektir. Ama gelecekteki çözümler ne olursa olsun, ihtirasın, baskın yapmanın ya da zorun, büyük bir ulusun kaderini belirlemesine hiç bir zaman izin verilmeyeceği konusunda anlaşalım... Benim her şeyden önce dikkatimi gerektiren şey, 1852'de Fransa'yı kimin yöneteceği sorunu değildir, zamanımı, önümüzdeki dönemin çalkantısız, kargaşasız geçmesi için kullanmaktır. İçtenlikle açtım yüreğimi size: benim açık yürekliliğime güveninizle, benim iyi-

niyetime, işbirliğinizle karşılık vereceksiniz, gerisi Tanrıdan."

Burjuvazinin erdemli beylik sözleriyle dolu, ikiyüzlülükle ılımlaştırılmış namus dili, burada, 10 Aralık derneğinin hükümdar önderinin ve Saint-Maur ve Satory'nin piknik kahramanının ağzında en derin anlamını kuşanıyor.

Düzen partisinin kocamış örümcek kafalıları, bir an olsun, bu yüreğini açmanın hakettiği güven konusunda hayale kapılmadılar. Çoktan beri yeminleri kanıksanmış bu adamların kendi saflarında, bu işte saçlarını ağartmış olanlar, yeminini bozmanın büyük ustaları vardı. Ordu üzerine yazılan bölüm onların gözlerinden kaçmadı. Onlar, mesajın, son zamanlarda çıkarılan yasaları uzun uzun sıraladığı halde, en önemli yasayı, seçim yasasını ayrı tutarak ondan hiç sözetmediğini, tam tersine, anayasanın değiştirilmek üzere gözden geçirilmemesi halinde, 1852 yılı için başkan seçimini halka havale ettiğini öfke ile gördüler. Seçim yasası, düzen partisinin yürümesini, hele hele atlamalarını engelleyen ayak bağı idi. Üstelik, Bonaparte, 10 Aralık derneğini resmen dağıtmakla ve Savaş Bakanı d'Hautpoul'un görevlerini elinden almakla, bu günah keçilerini[27] yurdun sunağında kendi elleri ile kurban etmişti. Beklenen çarpışmanın şiddetini azaltmıştı. Nihayet, düzen partisinin kendisi, yürütme gücü ile her türlü kesin, kestirip atacak çatışmayı, yürek çarpıntısı ile, önlemeye, yumuşatmaya, yatıştırmaya çalışıyordu. Devrimden koparılan kazanımları yitirmek korkusuyla, onun meyvelerini rakiplerine toplattırıyordu. "Fransa her şeyden önce huzur istiyor." Bu, düzen partisinin şubattan beri devrime yönelttiği çağrıydı, Bonaparte'ın, mesajında, düzen partisine yönelttiği çağrıydı. "Fransa her şeyden önce huzur istiyor." Bonaparte gaspa yönelen işler işliyordu, ama düzen partisi Bonaparte'ın işlerine karşı gürültülü protestolarda bulunduğu, ve onları vesvese ile yorumladığı zaman "düzensizliğin, kargaşanın" suçlusu haline getiriyordu ken-

dini. Eğer hiç kimse sözünü etmeseydi, Satory'nin sucukları olduğu yerde dururdu. "Fransa her şeyden önce huzur istiyor." Dolayısıyla, Bonaparte, dilediğini huzur içinde yapsın istiyordu ve düzen partisi çifte bir korku ile elikolu bağlanmış durumdaydı: gene devrimci karışıklıklara yolaçmak korkusu ve kendi sınıfının, yani burjuvazinin gözüne kargaşalığın kışkırtıcısı gibi görünmek korkusu. Fransa her şeyden önce huzur istediği için, Bonaparte, mesajında "barış" sözcüğünü kullandıktan sonra, ona "savaş" sözcüğü ile karşılık vermeyi göze alamadı. Ulusal Meclisin açılışında büyük skandal sahneleri bekleyen halk, hayal kırıklığına uğradı. Çoğunluk, ekim olayları üzerine Daimî Komisyonun tutanaklarının teslimini isteyen muhalefet vekillerini yenilgiye uğrattı. İlke olarak gerginlik yaratacak bütün tartışmalar önlendi. Ulusal Meclisin 1850 yılı kasım ve aralık ayları çalışmaları ilginç olmadı.

Nihayet, aralığın sonuna doğru, parlamentonun bazı ayrıcalıkları çevresinde gerilla savaşı başladı. Burjuvazi, genel seçim sistemini kaldırarak sınıf savaşımına son verdiğinden beri, hareket, iki gücün ayrıcalıkları üzerine küçük, bayağı hırlaşmalar düzeyine düşmüştü.

Meclis üyelerinden Mauguin'e karşı borç yüzünden bir mahkûmiyet kararı elde edilmişti. Mahkeme başkanının istemi üzerine, Adalet Bakanı Rouher, fazla merasime gerek görmeden, borçlu hakkında bir tutuklama müzekkeresi kesmek gerektiğini açıkladı. Bunun üzerine Mauguin borcu yüzünden hapse atıldı. Ulusal Meclis, kendisine karşı bu suikastı haber alınca öfkeden deliye döndü. Yalnız Mauguin'in derhal serbest bırakılmasını emretmekle kalmadı, hemen o akşam, milletvekilini, meclis zabıt kâtibine, Clichy cezaevinden zorla çekip çıkarttırdı. Bununla birlikte, özel mülkiyetin kutsallığına olan inancını olumlamak için ve gerektiğinde, can sıkıcı olan montanyarlar için bir barınak açmak art-düşüncesi ile, halk temsilcilerinin borç yüzünden hapsedilmelerini,

ancak ilkönce kendisinin yetki vermesi koşuluyla kabul etti. Meclis, cumhurbaşkanının da borç yüzünden hapsedilebileceğini karar altına almayı unuttu. Böylece de, kendi üyelerini hâlâ koruyan son dokunulmazlık görünümünü de yok etti.

Polis komiseri Yon'un, Alais adında birinin tanıklığı üzerine, 10 Aralıkçıların bir kolunun, Dupin ile Changarnier'yi öldürmeyi tasarlamakla suçladığı anımsanacaktır. Daha, meclisin ilk oturumunda meclis idare amirleri, bu vesileyle, Ulusal Meclisin kendi özel bütçesinden ödenecek, emniyet polisinden tamamıyla bağımsız, özel bir parlamento polisi meydana getirmek önerisinde bulundular. İçişleri Bakanı Baroche, kendi yetki alanına bu el uzatmayı protesto etmişti. Bunun üzerine, zavallıca bir uzlaşmada karar kılındı, buna göre meclisin polis komiseri pekâlâ meclisin özel bütçesinden aylık alabilecek, meclis idare amirleri tarafından atanabilecek ve görevden alınabilecekti, ama önceden içişleri bakanı ile anlaştıktan sonra. Bu arada, hükûmet tarafından Alais aleyhinde bir dava açılmış ve Alais mahkeme huzuruna çıkartılmıştı. Mahkemede, Alais için, beyanlarını kendisi tarafından uydurulmuş birer yurtturmaca gibi göstermek ve savcının ağzından, Dupin'i, Changarnier'yi, Yon'u ve bütün Ulusal Meclis'i gülünçleştirmek kolay oldu. 29 Aralık tarihinde Bakan Baroche, Dupin'e bir mektup yazdı; bu mektupta, Yon'un işten atılması için diretiyordu. Ulusal Meclis bürosu, Yon'u işinde tutmaya karar verdi, ama Yon'un Mauguin işinde gösterdiği zorbalıktan korkmuş olan ve ne zaman yürütme gücüne bir sille atmayı göze alsa, karşılığında iki sille yemeye alışmış bulunan meclis, bu kararı hiç de onaylamadı. Gayretkeşliğinden dolayı ödüllendirmek üzere Yon'a yol verdi ve gece karar verip gündüz infaz etmeyip, gündüz karar verip gece infaz eden bir adam için vazgeçilmez olan parlamenter ayrıcalıktan kendini yoksun bıraktı.

Ulusal Meclisin, kasım ve aralık ayları boyunca, belir-

li fırsatlarda yürütme ile savaşıma girmeyi nasıl önlediğini görmüştük. Şimdi ise, Ulusal Meclisi, en soysuz bahanelerle savaşıma girmek zorunda görüyoruz. Mauguin olayında, Ulusal Meclis, halk temsilcilerinin borç yüzünden hapsedilmesi ilkesine resmilik veriyor, ama bunun yalnız kendisinin hoşuna gitmeyen temsilcilere uygulanmasına izin verme yetkisini kendine saklıyor ve bu pis ayrıcalık hakkı için de adalet bakanı ile kavga ediyor. 10 Aralık derneği hakkında bir soruşturma emri vermek için, Bonaparte'ı Fransa'nın ve tüm Avrupa'nın gözleri önünde Paris lumpenproletaryasının önderi olarak gerçek yüzü ile acımasızca ortaya koymak için Dupin'e karşı sözde suikast tasarısından yararlanacağı yerde, meclis, bu çatışmayı, bir polis komiserini atamaya ve görevden almaya, kimin, kendisinin mi yoksa içişleri bakanının mı yetkili olduğu gibi tek bir soruna indiriyor. İşte böylece, düzen partisini, bütün bu dönem boyunca, kendi belirimsiz şüpheli durumu yüzünden, yürütme gücüne karşı mücadelesini, bayağı yetki kavgaları, hır çıkarmalar, iktidar çekişmeleri halinde yoğaltmak, un-ufak etmek ve en budalaca biçim sorunlarını eyleminin ilkesi haline getirmek zorunda kalmış görüyoruz. Düzen partisi, ilkelerin tartışma konusu olduğu, yürütme gücünün gerçekten maskesini indirdiği, ve meclisin davasının ulusun davası olacağı bir anda savaşıma atılmayı göze alamıyor. Ne var ki, böyle yapmakla ulusa bir yürüyüş emri vermiş olacaktı, oysa, halkı harekete geçmiş görmek kadar hiç bir şeyden korkmuyor. Onun içindir ki, bu gibi fırsatlarda, çoğu kez Montagne'ın önerilerini geri çeviriyor ve bu önerileri görüşmeyip başka gündem maddesine geçiyor. Çekişmeli sorun, kendini ortaya koyduğu gibi bütün genişliğiyle bir kez bir yana bırakıldı mı, yürütme gücü, sorunu, en bayağı, en küçük, en anlamsız güdülerle yeniden ele alabileceği, bir başka deyişle, sorunun artık sadece parlamentonun dar sınırları içinde bir ilgi taşıyabileceği anı rahat rahat bekliyor. O zaman düzen partisinin zapte-

dilmiş öfkesi patlak veriyor. Kulisleri gizleyen perdeyi yırtıyor, cumhurbaşkanını ele veriyor, cumhuriyetin tehlikede olduğunu yüksek sesle ilân ediyor, ama onun tumturaklı görünüşü yavanlaşıyor, ve savaşım için başvurulan neden, artık ikiyüzlü ya da hiç bir değeri olmayan bir bahaneden başka bir şeye benzemiyor. Parlamentodaki fırtına, bir bardak suda koparılmış fırtına haline geliyor, savaşım bir entrika oluyor, meydan okuma da bir skandal. Ulusal Meclisin kendisi halkın özgürlüklerine ne kadar düşkünse, devrimci sınıflar da parlamenter ayrıcalıklara o kadar hayranlık duydukları için, bir yandan devrimci sınıfların hınzır neşesi Ulusal Meclisin aşağılanmasıyla beslenirken, öte yandan da, parlamento dışındaki burjuvazi, parlamento içindeki burjuvazinin nasıl olup da bu kadar bayağı kavgalarla zamanını harcayabildiğini, ve nasıl olup da başkanla yaptığı böylesine zavallı çekişmelerle kamunun huzurunu bozabildiğini anlayamıyor. Dışardaki burjuvazi, herkesin savaş umduğu bir anda barış yapmaktan, ve herkesin barış yapıldığına inandığı bir anda savaşıma başlamaktan ibaret olan böyle bir stratejiyle şaşırıyor.

20 Aralıkta, Pascal Duprat, içişleri bakanına, altın külçeler piyangosu üzerine soru yöneltti, açıklama istedi. Bu piyango, bir "Elysée kızı"[28] idi. Her ne kadar Fransız yasası, yardım amaçları güdenler dışında her türlü piyangoyu yasaklıyorsa da, bu piyangoyu, Bonaparte ile onun sadık adamları dünyaya getirmiş, polis müdürü Carlier de onu resmen kanatları altına almıştı. Kazancı güya Paris serserilerinin Kaliforniya'ya ulaştırılması masraflarına ayrılmış olan bir franklık yedi milyon bilet. Her şeyden önce Paris proletaryasının sosyalist hayallerinin yerini yaldızlı düşlerle doldurmak, öğretisel (*doctrinal*) çalışma hakkı yerine büyük ikramiye serabını koymak istiyorlardı. Paris işçileri, doğal olarak, Kaliforniya altın külçelerinin parıltısı altındaki kendi ceplerinden sızdırılan, kararmış, donuk frankları görüp

tanıyamadılar. Kısacası, düpedüz bir dolandırıcılık vardı bu işte. Paris'teki yaşantılarını bozmadan Kaliforniya'nın altın madenlerini işletmek isteyen serseriler, Bonaparte'ın kendisi ile, onun, boğazına kadar borca batmış Yuvarlak Masa Şövalyeleri[29] idi. Ulusal Meclisin verdiği üç milyon har vurup harman savrulmuştu, kasayı yeniden doldurmak için, şöyle ya da böyle bir çare gerekti. Bonaparte, boşuna, sözümona "işçi siteleri" kurulması için, listenin başında önemli bir tutarla yer aldığı bir ulusal bağış toplanması için imza kampanyası başlattı. Katı yürekli burjuvalar, horgörü ile, Bonaparte'ın imzasıyla üstlendiği miktarı ödemesini beklediler ve o, fazla beklettiği için de sosyalist hayal şatoları üzerine spekülasyonu başarısızlığa uğradı. Altın külçeleri daha başarılı oldu. Bonaparte ve hempaları, yedi milyon ile altın külçelerin değeri arasındaki farkın bir bölümünü cebe indirmekle yetinmediler, sahte biletler yaptılar, aynı numarayla on, onbeş, yirmi bilet sürdüler piyasaya — tam da 10 Aralık derneğinin anlayışına uygun bir malî işlem! Bu işte, Ulusal Meclisin karşısında artık itibarî bir cumhurbaşkanı yoktu, etten ve kemikten gerçek Bonaparte vardı. Burada, Meclis, onu artık anayasa ile değil, ama ceza yasası ile çatışır bir halde suçüstü yakalayabilirdi. Eğer Meclis, Duprat'nın sorusu üzerine konuşma açmadı ise, bu, sadece Girardin'in "yeterlik" önergesi, düzen partisine kendi ahlâk bozukluğunu anımsattığı için değildi. Burjuva ve en başta da devlet adamlığı makamı ile kabaran burjuva, pratikteki yetersizliğini teorik aşırılıklarla tamamlar. Devlet adamı olmak sıfatıyla, tıpkı devletin kendisi gibi, ancak üstün, kutsanmış araçlarla savaşılabilen üstün bir varlık haline gelir.

Hele, "bohemce" olduğu kadar prensçe bir dolandırıcı* olarak da, aşağılık burjuvaya göre savaşımı alçakça yürü-

* Fransızca metinde (s. 71) *"gueux princier"*, İngilizce metinde (s. 450) *"princely lumpenproletarian"*. —ç.

tebilmek gibi bir üstünlüğü olan Bonaparte, bunun üzerine, bizzat Ulusal Meclisin kendisi, onu, kendi eliyle, askeri büyük şölenlerin, teftişlerin, 10 Aralık derneklerinin ve son olarak da ceza yasasının kaygan zeminine sürükledikten sonra, artık görünüşteki savunmadan saldırıya geçme zamanının geldiğini gördü. Bu arada adalet, savaş (harbiye), denizcilik (bahriye) ve maliye bakanlarının uğradıkları ufak yenilgilerden biraz sıkılmıştı, Ulusal Meclis, bu yenilgiler yoluyla hoşnutsuzluğunu homurdanarak ortaya koyuyordu. Bonaparte, yalnız, bakanlarının çekilmesine ve böylece yürütme gücünün parlamentoya bağımlılığının teslim edilmesine engel olmakla kalmadı, hemen o sırada, daha Ulusal Meclis tatile girdiği zaman başlamış olduğu işi tamamlayabildi, yani askerî iktidarı parlamentonun elinden çekip aldı ve Changarnier'yi de görevinden.

Elysée'ye bağlı bir gazete, sözde, mayıs ayı içinde birinci askerî tümene hitaben yazılmış, yani Changarnier'den gelen bir günlük emir yayınladı; bu emirde, subaylara, bir kargaşalık halinde, kendi saflarındaki hainlerden hiç birinin canını bağışlamamayı, onları hemen kurşuna dizmeyi ve Ulusal Meclis birliklere elkoymak isteyecek olursa meclisin bu isteğini reddetmeyi öğütlüyordu. 3 Ocak 1851'de bu günlük emir hakkında bakanlar kuruluna soru soruldu. Kabine, işi incelemek üzere, önce üç aylık, sonra bir haftalık, son olarak da yalnız yirmidört saatlik düşünme süresi istedi. Meclis, hemen bir açıklama yapılması üzerinde direndi. Changarnier ayağa kalktı ve hiç bir zaman böyle bir günlük emir olmadığını açıkladı. Ve, her zaman meclisin emirlerini yerine getirmeye özen gösterdiğini ve çatışma halinde meclisin kendisine güvenebileceğini sözlerine ekledi. Meclis, Changarnier'nin açıklamalarını çılgınca alkışlarla karşıladı ve ona güvenoyu verdi. Bir generalin özel koruyuculuğu altına girerek kendi güçsüzlüğünü ve ordunun sonsuz gücünü, karar altına aldı, kendisini güçten yoksun bıraktı. Oy-

sa, bu general, kendi yönünden, kendi koruyuculuğuna o kadar gereksinmesi olan parlamento tarafından, yani kendi koruyuculuğu altında bulunanın kendisini korumasına bel bağlar halde, Bonaparte'tan dolayı elinde tuttuğu bir gücü, gene bu aynı Bonaparte'a karşı meclisin emrine verirken, kendi kendini kandırıyordu. Ama Changarnier'nin, burjuvazinin 29 Ocak 1849'dan beri kendisine verdiği gizemli güce inancı vardı. Kendisini, öteki iki devlet iktidarı yanında bir üçüncü iktidar sayıyordu. Changarnier'ye de, bu çağın, büyüklükleri salt kendi partilerinin çıkarcı bir biçimde kendilerini kuşattığı saygınlık hâlesine dayanan ve raslantılar, kendilerini mucizeler yaratmaya çağırır çağırmaz birer sıradan kişi oluveren öteki kahramanlarının, daha doğrusu azizlerinin kaderini paylaşıyordu. İnanmazlık, genel olarak, bu sözde kahramanların ve bu gerçek azizlerin ölümcül düşmanıdır. Tutkudan, coşkudan yoksun söz cambazlarına ve alaycılara karşı, yüce bir ağırbaşlılık taşan erdemli öfkeleri bundan ileri gelmektedir.

Aynı akşam, bakanlar, Elysée sarayına çağrıldılar. Bonaparte, Changarnier'nin görevden alınması için dayattı. Beş bakan bunu imzalamayı reddetti. *Le Moniteur* bir kabine bunalımı olduğunu haber verdi ve basında, düzen partisi, Changarnier'nin komutasında bir parlamento ordusu meydana getirmek tehdidinde bulundu. Anayasa, düzen partisine bu hakkı veriyordu. Changarnier'yi Ulusal Meclise başkan atamaktan ve güvenliğini sağlamak için birkaç birlik istemekten başka bir şey yapması gerekmezdi. Ve Changarnier henüz gerçekten ordunun ve Paris ulusal muhafızının başında olduğuna, ve ordu ile birlikte göreve çağırılmasını sabırsızlıkla beklediğine göre bunu çok daha güvenle yapabilirdi. Bonapartçı basın, Ulusal Meclisin, birlikleri doğrudan doğruya emri altına almak hakkına karşı çıkmaya cüret bile etmedi, bu durumda hiç bir başarı vaadetmeyen yasal bir titizlikti bu. Bonaparte'ın tam sekiz gün boyunca, tüm Paris'-

te, sonunda Changarnier'nin görevden alınmasına imza koymaya hazır olduklarını bildiren iki generali —Baraguay d'Hilliers ve Saint-Jean d'Angély'yi— aramak zorunda kaldığı düşünülürse, ordunun Ulusal Meclisin emrine boyun eğmiş olduğu olasılık kazanır. Buna karşılık, sekiz gün sonra, 286 oyun kendisinden ayrıldığı ve Montagne'ın daha 1851'de yüce karar anında benzer bir protestoda bulunduğu düşünülürse, düzen partisinin kendi saflarında ve parlamentoda böyle bir karar alabilmek için gerekli oy sayısını bulabilecek olduğu da çok kuşkuludur. Bununla birlikte, "kocamış örümcek kafalılar", belki o zaman gene de partilerinin büyük kitlesini, bir süngü ormanının gerisinde kendini güven içinde hissetmekten ve kendi kamplarına geçmiş bir ordunun hizmetlerini kabul etmekten ibaret bir kalıramanlığa sürükleyebileceklerdi. Bunun yerine, Bay örümcek kafalılar, 6 Ocak akşamı, Bonaparte'ı diplomatik uslamlamalarla, Changarnier'nin görevden alınmasından caydırmak üzere Elysée'ye gittiler. Bir insanı bir şeye kandırmaya, ikna etmeye çalıştınız mı, bu, onun duruma hakim olduğunu teslim ediyorsunuz demektir. Bu başvurmadan kendine güveni artan, durumu sağlamlaşan Bonaparte, 12 Ocakta, eski kabinenin liderleri olan Fould ve Baroche'u içinde bıraktığı yeni bir kabine atadı. Saint-Jean d'Angély savaş bakanı atandı. *Le Moniteur,* Changarnier'nin görevden alınma kararını yayınladı. Komutasındaki birlikler, birinci tümeni ele geçiren Baraguay d'Hilliers ile ulusal muhafız komutanlığını kabul eden Perrot arasında paylaştırıldı. "Toplumun kalesi"ne yol verildi ve kalenin çatısından hiç bir taş düşmedi ise de, borsada kurlar yükseldi.

Changarnier'nin şahsında, hizmetlerini emri altına veren orduyu böylece geri itmekle, ve böylece onu artık geri alınamaz bir biçimde cumhurbaşkanına teslim etmekle, düzen partisi, bundan böyle, her türlü hüküm sürebilme niteliğini yitirdiğini ilân ediyordu. Zaten daha şimdiden parlamenter

bir kabine yoktu. Bir de ordu üzerindeki ve ulusal muhafız üzerindeki bütün otoritesini kaybedince, aynı zamanda, hem parlamentonun halk üzerindeki gaspedilmiş iktidarını, hem de parlamentonun başkana karşı anayasal iktidarını savunmak için elinde hangi eylem aracı kalıyordu? Hiç. Daha geniş bir eylem özgürlüğünü elinde tutabilmek için kendisinin bile, her zaman, ancak başkalarına buyrulan genel kurallar diye düşündüğü güçsüz birtakım ilkelere başvurmaktan fazla yapacak bir şeyi kalmıyordu artık.

İşte Changarnier'nin görevden alınması ve askerî iktidarın Bonaparte tarafından ele geçirilişi ile sonuçlanıyor, izlemekte olduğumuz dönemin yeni düzen partisi ile yürütme gücü arasındaki savaşım döneminin birinci bölümü. Şimdi artık bu iki güç arasındaki savaş açıkça ilân edilmiştir ve açıkça yürütülmektedir ama ancak düzen partisi silahlarını ve askerlerini kaybettikten sonra. Kabinesiz, ordusuz, halksız, kamuoysuz, 31 Mayıs seçim yasasından beri egemen halkın temsilcisi olmayan, gözsüz, kulaksız, dişsiz, hiç bir şeysiz Ulusal Meclis, yavaş yavaş her türlü hükümet eyleminden el-etek çekmek ve *post festum** homurtulu uyarılarla yetinmek zorunda kalan bir *eski düzen parlamentosuna*** dönüşmüştü.

Düzen partisi, yeni bakanlar kurulunu bir öfke fırtınası ile karşıladı. General Bedeau, Daimî Komisyonun meclis tatili sırasında gösterdiği iyiniyeti ve toplantı tutanaklarını yayınlamaktan komisyonu vazgeçirten abartılmış temkini hatırlattı. Bunun üzerine, içişleri bakanının kendisi, bu tutanakların yayınlanması için ısrar etti, oysa bu kâğıtlar, şimdi, besbelli ki, bir durgun su kadar tatsızlaşmışlardı, yeni hiç bir şey getirmiyorlardı ve artık kanıksamış halk arasında en küçük bir etki bile meydana getirmeden geçip gittiler. Rémusat'nın

* Bayramdan sonra (ya da, iş işten geçtikten sonra). —ç.

** İngilizce metinde (s. 453) "eski bir *Fransız* parlamentosuna dönüş tü".[30] —ç.

önerisi üzerine meclis, kendi bürolarına çekildi ve bir "Olağanüstü Tedbirler Komitesi" atadı. Paris, o sırada ticarî refah içindeydi, işlikler tam randımanla çalışıyordu, tahıl fiyatları düşük ve yiyecek içecek boldu ve tasarruf sandıklarına her gün yeni yeni paralar yatırılıyordu, bunun için, günlük uğraşlarından pek o kadar vazgeçmedi. Parlamento tarafından bu kadar gürültü ile kamuya açıklanan bu "olağanüstü tedbirler", 18 Ocakta, General Changarnier'nin adının bile anılmadığı, bakanlara karşı bir güvensizlik oyundan ileri gidemedi. Cumhuriyetçiler, bakanlar kurulunun bütün tedbirleri içinde kesin olarak yalnız, Changarnier'nin görevden alınmasını onayladıklarından, düzen partisi, cumhuriyetçilerin oylarını sağlama almak için önergesini böyle kaleme almak zorunda kalmıştı, oysa düzen partisi, gerçekte, kabinenin, bizzat kendisinin dikte ettiği, öteki işlerini kınayamazdı.

18 Ocak tarihli güvensizlik oylaması 286'ya karşı 415 oyla kabul edildi. Şu halde bu sonuç sahici lejitimistler ve orleancılar ile saf cumhuriyetçilerin ve Montagne'ın *güçbirliği* sayesinde elde edildi. Bu oylama, daha sonra, düzen partisinin yalnız kabineyi ve orduyu değil, aynı zamanda, Bonaparte ile çatışmalarında kendi parlamenter çoğunluğunu da yitirdiğini, bir grup temsilcinin, bağnazlığa kadar vardırılmış bir uzlaşma zihniyeti ile, savaşım korkusu ile, bezginlik yüzünden, devlet bütçesiyle sivrilmiş değerli yakınlarını gözeterek, boşalan bakanlık koltukları (Odilon Barrot) üzerine spekülasyon yüzünden, evet, her zaman genel sınıf çıkarını şu ya da bu özel çıkara feda etmeye hazır, sıradan burjuvanın bu dümdüz bencilliğinin dürtüsü ile düzen partisinin saflarından ayrıldığını tanıtladı. *A priori,* bonapartçı temsilciler, düzen partisi ile ancak devrime karşı savaşımda birlik oluyorlardı. Katolik partinin önderi Montalembert, daha o çağda, ağırlığını Bonaparte'ın kefesine koyuyordu, çünkü parlamento partisinin hayatiyetinden kuşku duyuyor-

du. Son olarak da, bu partinin liderleri, orleancı ve lejitimist Thiers ve Berryer, açıkça cumhuriyetçi olduklarını beyan etmek, yürekleri her ne kadar kralcı ise de kafalarının cumhuriyetçi olduğunu ve kendi parlamenter cumhuriyetlerinin burjuva egemenliğinin mümkün olan tek biçimi olduğunu itiraf etmek zorunda idiler. Gene, kendilerini, tehlikeli olduğu kadar havaî bir entrika olarak, parlamentonun arkasında bıkıp usanmadan izledikleri krallığı diriltme tasarılarını bizzat burjuva sınıfının gözünde karalamak zorunda görüyorlardı.

18 Ocak güvensizlik oylaması, başkana değil bakanlara dokunuyordu. Oysa Changarnier'yi görevden alan bakanlar kurulu değil, cumhurbaşkanı idi. Düzen partisi bizzat Bonaparte'ın kendisini suçlamalı mıydı? Krallığı diriltme hevesleri yüzünden mi? Ama Bonaparte'ın bu hevesleri ancak düzen partisinin kendi heveslerini tamamlıyordu. Askerî teftişlerde ve 10 Aralık derneğinde çevirdiği fesatçı dolaplardan dolayı mı? Ama düzenin adamları uzun zamandan beri bu sorunları düpedüz örtbas etmişlerdi. 29 Ocağın ve 13 Haziranın kahramanının, Mayıs 1850'de bir ayaklanma halinde Paris'in dörtbir köşesini ateşe vermek tehdidini savuran adamın görevden alınması yüzünden mi? Montagne'lı müttefikleri ve Cavaignac, düzen partisinin resmî bir sempati gösterisi ile yere yıkılan "toplumun kalesini" yeniden ayağa kaldırmasına izin vermediler. Cumhurbaşkanının, bir generali görevden almak gibi anayasal bir hakkını yadsıyamıyorlardı. Ancak, cumhurbaşkanı bu anayasal hakkını parlamentoya karşı kullandığı için bağırıp çağırıyorlardı. Peki, düzen partisinin kendi adamları, durmadan parlamenter ayrıcalıklarını anayasaya aykırı bir biçimde, özellikle genel oy sistemini kaldırmakla, kullanmamışlar mıydı? Bu bakımdan tastamam parlamenter sınırlar içinde hareket etmek zorunda idiler. Ve düzen partisi adamlarının, 1848'den beri tüm kıtayı kırıp geçiren şu pek özel bir hastalığa, yani yakaladık-

larını hayalî bir dünyaya süren, ve onların dışarıdaki elle tutulur dünyaya değgin tüm anlayışlarını, anılarını, kavrayışlarını alıp götüren *parlamenter budalalığa* yakalanmış olmaları gerekirdi; evet öteki sınıflara karşı savaşımlarında yıkmak zorunda oldukları parlamenter iktidarın bütün koşullarını kendi elleri ile yıktıkları halde, parlamentodaki zaferlerini hâlâ gerçek bir zafer sayabilmeleri ve bakanlarına vurarak cumhurbaşkanına raslatacaklarını düşünmek için parlamenter budalalığa yakalanmış olmaları gerekirdi. Bununla, ulusun gözünde Ulusal Meclisi, bir kez daha aşağılatma fırsatını ona vermekten başka bir şey yapmıyorlardı. 20 Ocakta, *Le Moniteur,* bakanlar kurulunun toptan istifasının kabul edildiğini haber verdi. Montagne ile kralcıların güçbirliğinin bir meyvesi olan 18 Ocak oylamasının ortaya koyduğu gibi, hiç bir parlamento partisinin parlamentoda artık çoğunluğu olmadığı bahanesi ile, Bonaparte, yeni bir çoğunluğun oluşmasını beklemek üzere sözde geçici bir kabine atadı, bu kabinede parlamentodan hiç bir üye bulunmuyordu, kabine, yalnızca hiç bilinmeyen, önemsiz kişilerden oluşuyordu, bir sıradan memurlar ve yazıcılar kabinesi idi. Düzen partisi, bundan böyle, artık bu kuklalarla uğraşıp durabilirdi, yürütme gücü ise, Ulusal Mecliste ciddî bir biçimde temsil ediliyor olmak gibi bir zahmete bile katlanmıyordu artık. Bonaparte, böylece, bakanları basit birer figürandan fazla bir şey olmadıkları ölçüde, tüm yürütme gücünü, açık açık, kendi şahsında topluyordu ve bu gücü, kendi özel amaçları için kullanacak olanaklara sahip bulunuyordu.

Montagne ile güçbirliği yapmış olan düzen partisi, 10 Aralık derneği başkanının, bakanlık memurlarını parlamentoya önermeye zorladığı 1.800.000 franklık başkanlık gelirini reddederek, öc aldı. Bu kez, oylama, 102 oyluk bir çoğunlukla, yani 18 Ocaktakinden 27 oy eksik bir çoğunlukla kazanıldı. Düzen partisinin çözülmesi hızlı ilerlemeler kaydedi-

yordu. Düzen partisi, Montagne ile yaptığı güçbirliğinin anlamı hakkında bir an olsun bir yanlış anlama olmasın diye 189 Montagne üyesi tarafından imzalanmış siyasal mahkûmlar lehinde bir genel af önerisini dikkate almaya bile tenezzül etmedi. Vaissé adlı bir içişleri bakanı, gelip, dinginliğin ancak görünüşte olduğunu, her yanda gizli bir çalkantının, bir heyecanın hüküm sürdüğünü, her bir yanda, bir sürü derneğin gizli gizli örgütlendiklerini, demokratik gazetelerin yeniden yayınlanmak için hazırlık yaptıklarını, illerden gelen raporların iyi olmadığını, Cenevre'deki mültecilerin, Lyon'dan geçerek Fransa'nın bütün güneyi boyunca yayılan bir gizli fesat hareketi düzenlediklerini, ülkenin ticarî ve sınaî bir bunalımın eşiğinde bulunduğunu, Roubaix fabrikacılarının işgününü kısalttıklarını, Belle-Isle'deki[31] mahpusların ayaklandıklarını, vb.. açıklaması, evet, basit bir Vaissé'nin gelip kızıl hayaleti akıllara getirmesi, düzen partisinin, Ulusal Meclise büyük bir popülarite kazandırmaktan ve Bonaparte'ı yeniden meclisin kollarına atmaktan geri kalamayacak bir öneriyi tartışmadan geri çevirmesine yetti. Düzen partisinin yeni karışıklıklar gelecek korkusuyla yürütme gücünün kendisini yıldırmasına izin vereceği yerde, tam tersine, yürütme gücünü kendi egemenliği altına alabilmek için sınıf savaşımına daha geniş yer vermesi gerekirdi. Ama meclis, kendini ateşle oynayacak çapta hissetmiyordu.

Bu arada, sözde geçici kabine, nisanın ortasına kadar bitkisel bir yaşam sürdürdü. Bonaparte, durmadan yenilenen kabine düzenlemeleri ile meclisi yordu, oynattı durdu. Kimi kez, Lamartine ve Billault ile cumhuriyetçi bir kabine kurmak ister gibi görünüyordu, kimi kez, kolay aldatılır birine gereksinme oldu mu hemen akla gelen, vazgeçilmez Odilon Barrot ile parlamenter bir kabine, kimi, Vatimesnil ve Benoît d'Azy ile lejitimist bir kabine, kimi de Malleville ile orleancı bir kabine kurmak ister gibi görünü-

yordu. O, böyle, düzen partisinin ayrı ayrı kesimleri arasında birbirlerine karşı gergin ilişkileri sürdürürken ve hepsini, cumhuriyetçi bir kabinenin ve artık kaçınılmaz olan genel oy sisteminin geri gelmesi olasılığı ile korkuturken, burjuvazide, parlamenter bir kabine kurmak için gösterdiği içten çabaların kralcı kesimlerin uzlaşmazlığına çattığı inancını uyandırıyordu. Oysa burjuvazi "kuvvetli bir hükümet" diye kıyameti koparıyordu. Çünkü Fransa'nın "yönetimsiz" bırakılmasını, dolayısıyla, daha genel ticarî bunalımın yaklaşıyor görünmesini, büyük kentlerde sosyalizme daha çok taraftar kazanılmasını ve aynı şekilde kırlarda tahıl fiyatlarının yıkıcı bir biçimde düşüşünü bir o kadar bağışlanmaz buluyordu. Ticaret günden güne durgunlaşıyordu, işsiz sayısı gözle görülürcesine artıyordu. Paris'te en azından 10.000 işçinin yiyecek ekmeği yoktu. Rouen'da, Mulhouse'da, Lyon'da, Roubaix'de, Tourcoing'de, Saint-Etienne'de, Elbeuf'de, vb. birçok fabrika durdurulmuştu. Bu koşullar içinde, Bonaparte, 18 Ocak kabinesini, 11 Nisanda, Rouher, Fould, Baroche baylar ve ötekilerle birlikte ve Bay Léon Foucher tarafından kuvvetlendirilmiş olarak yeniden başa getirmeye cüret etti; Kurucu Meclis, son günlerinde, sahte telgraflar yayınlamak yüzünden, beş bakanın oyları dışında oybirliği ile aldığı güvensizlik kararı ile bu Bay Faucher'nin itibarını kırmıştı. Böylece, demek ki, Ulusal Meclis, 18 Ocakta bakanlar kuruluna karşı bir zafer kazanmıştı, ve meclis, üç ay boyunca, Bay Fould ve Bay Baroche, püriten Faucher'yi bakanlar birliğine bir üçüncü ortak olarak kabul etsinler diye Bonaparte'a karşı savaşmıştı.

Kasım 1849'da Bonaparte, *parlamenter olmayan* bir kabine ile, Ocak 1851'de ise *parlamento-dışı* bir kabine ile yetinmişti. 11 Nisanda ise iki meclisin, Kurucu Meclisin ve Yasama Meclisinin, cumhuriyetçilerin ve kralcıların güvensizlik oylarını pek uyumlu bir biçimde biraraya toplayan *parlamentoya-karşı* bir kabine kuracak kadar güçlü hissedi-

yordu kendisini. Kabinelerin bu ardarda sıralanış biçimi, bir termometre görevi görebilirdi, parlamento bu termometreye bakıp kendi dirimsel sıcaklığının düşüşünü ölçebilirdi. Parlamentonun dirimsel sıcaklığı nisan sonunda o kadar aşağı düşmüştü ki, Persigny, Changarnier ile yaptığı kişisel bir görüşmede, onu, cumhurbaşkanının safına geçmeye davet edebiliyordu. Persigny, Bonaparte'ın, Ulusal Meclisin etki ve söz geçirirliğinin iyice yok olduğunu düşündüğü, Bonaparte'ın hükümet darbesinden sonra yayınlanacak bildiriyi bile şimdiden hazır bulundurduğu, darbenin her an gözönünde bulundurulduğu, ama herhangi basit bir raslantının bunu yeniden ertelediği yolunda ona güvence verdi. Changarnier, bu ölüm bildirisini, düzen partisinin liderlerine iletti, ama pire ısırığının insanı öldürebileceğine kim inanır? Ve parlamento ne kadar yıkılmış, güçsüz, ne kadar parçalanmış, ne kadar kokuşmuş olsa da, 10 Aralık derneğinin kaba-saba başkanı ile düellosunu bir pire ile düello etmekten başka türlü görmeye yanaşmıyordu. Ama Bonaparte, düzen partisine,eskiden Agésilas'ın[32] Kral Agis'e[33] verdiği gibi karşılık verdi: "*Şimdi sana bir karınca görünüyorum, ama bir gün aslan olacağım.*"

ALTI

DÜZEN partisinin, askerî iktidarı elinde tutmak ve yürütme gücünün en yüksek yönetimini yeniden ele geçirmek için boşuna sarfettiği çabada, kendini Montagne ile ve salt cumhuriyetçilerle güçbirliği yapmak zorunda görmesi, kendi *parlamenter çoğunluğunu* yitirmiş olduğunu yadsınamaz bir biçimde tanıtlıyordu. Takvimin yalın gücü, saatlerin akrebi, 29 Mayıs* günü düzen partisinin tam parçalanmasının işaretini verdi. 29 Mayıs ile Ulusal Meclisin son yılı da başladı. Bundan böyle, meclisin, ya anayasanın değişiklik yapmadan olduğu gibi saklanması, ya da değiştirilmesi lehinde karar vermesi gerekiyordu. Ama anayasanın değiştirilmesi,

* İngilizce metinde (s. 457), "28 Mayıs". —ç.

yalnızca burjuvazinin ya da küçük-burjuva demokrasisinin egemenliği anlamına, demokrasi ya da proletarya anarşisi, parlamenter cumhuriyet ya da Bonaparte anlamına gelmiyordu, bunlar kadar Orleans ya da Bourbon anlamına da geliyordu! Böylece, anlaşmazlık elma'sı parlamentonun ortasına düştü, onun çevresinde çıkar çatışmaları kaçınılmaz olarak alevlenecek ve bu çatışmalar düzen partisini karşıt kesimlere bölecekti. Düzen partisi, türdeş olmayan toplumsal öğelerin bir karışımı idi. Anayasa değişikliği sorunu, bu karışımın ürününü, başlangıçtaki ilkel öğelerine ayrıştıran siyasal bir sıcaklık yarattı.

Bonapartçıların, anayasanın değiştirilmesindeki çıkarları basitti. Onlar için her şeyden önce Bonaparte'ın yeniden seçilmesini yasaklayan 45. maddeyi kaldırmak ve onun iktidarının uzatılmasını sağlamak sözkonusuydu. Cumhuriyetçilerin tutumları da daha az basit görünmüyordu. Onlar, anayasanın her türlü değişikliğini cumhuriyete karşı genel bir komplo gibi gördüklerinden, kesinlikle reddediyorlardı. Cumhuriyetçiler, Ulusal Meclisin dörtte-birinden fazla oya sahiptiler ve anayasa gereğince, yasal olarak anayasanın değiştirilmek üzere gözden geçirilmesine karar verebilmek ve bu değişikliği yapmakla görevli bir meclisi toplantıya çağırmak için oyların dörtte-üçü gerekli olduğundan, onların zafere güvenmeleri için, oylarına sahip çıkmaktan başka yapacak bir şeyleri yoktu. Ve zaferden emin bulunuyorlardı.

Bu açık tutumların karşısında, düzen partisi, içinden çıkılmaz çelişkilerin oyuncağı durumunda bulunuyordu. Eğer değişikliği reddederse, Bonaparte'a yalnız bir tek çıkış yolu, yani zor kullanma yolunu bırakarak, Fransa'yı, 2 Mayıs 1852 tarihinde, yani karar anında, bütün otoritesini yitirmekte olan bir cumhurbaşkanı, artık çoktan beri otoritesi olmayan bir parlamento ve onu yeniden ele geçirmeyi düşünen bir halk ile devrimci anarşiye terkederek, *statu quo*'yu tehlikeye atıyordu. Eğer anayasa değişikliği lehinde

oy verirse, oyunun boşa gideceğini ve kaçınılmaz olarak, anayasa gereğince, cumhuriyetçilerin vetosuyla karşılaşacağını biliyordu. Eğer, anayasaya aykırı olarak, adî çoğunluğun yeterli olduğunu açıklarsa, yürütme gücünün keyfine kayıtsız şartsız boyun eğmedikçe, devrimi önlemeyi umamıyordu, ama böylelikle de, Bonaparte'ı, anayasanın, değişikliğin ve kendi kendisinin efendisi haline getiriyordu. Cumhurbaşkanının iktidarını uzatan sadece kısmî bir değişiklik, imparatorluk doğrultusunda bir gaspa yolaçıyordu. Cumhuriyetin ömrünü kısaltan genel bir değişiklik, zorunlu olarak, hanedanlık talipleri arasında bir çekişmeye götürüyordu. çünkü krallığın Bourbon'lar açısından dirilmesinin koşulları ile Orleans'lar açısından dirilmesinin koşulları, yalnızca birbirinden ayrı olmakla kalmıyordu, ayrıca karşılıklı olarak birbirleri ile tam bağdaşmaz, tekelci bir durumda bulunuyorlardı.

Parlamenter cumhuriyet, burjuvazinin lejitimist ve orleancı iki kesiminin, büyük toprak mülkiyeti ile sanayiin, birbiri yanında, eşit haklara sahip olarak birarada bulunabildikleri tarafsız alan olmaktan fazla bir şeydi. Parlamenter cumhuriyet bu kesimlerin *ortak* egemenliklerinin vazgeçilmez koşulu, onların genel sınıf çıkarlarının, hem bu ayrı ayrı kesimlerin, hem de toplumun bütün öteki sınıflarının istemlerine egemen olabileceği tek devlet biçimi idi. Onlar kralcı olmak sıfatıyla, toprak mülkiyetinin ya da paranın üstünlüğü uğruna savaşımlarında yeniden uzlaşmaz bir çelişki içine düşüyorlardı ve bu uzlaşmaz çelişkinin en yüce ifadesi, kralların kendilerinde ve hanedanlarında kişileşiyordu. Düzen partisinin Bourbon'ların geri çağırılmasına karşı direnmesi de bundandı.

Orleancı milletvekili Creton, 1849'da, 1850'de ve 1851'de belirli aralarla, krallık ailelerine karşı yöneltilmiş sürgün kararının kaldırılması önerisi meclise sunmuştu. Parlamento, gene aynı belirli aralarla, sürgüne gönderilmiş kral-

larının ülkeye dönebileceği kapıları kapamakta ayak direyen bir kralcılar meclisi görünümü veriyordu. Richard III, bu yeryüzü için fazla iyi olduğunu ve onun yerinin gökyüzünde bulunduğunu açıklayarak Henri VI'yı öldürmüştü. Onlar ise, Fransa'nın yeniden krallarına sahip olamayacak kadar kötü olduğunu açıklıyorlardı. Koşulların zoru ile cumhuriyetçi olmuşlardı ve birçok kez, Fransa'nın kendi krallarını sürmüş olan halkın kararını onaylamak zorunda kaldılar.

Anayasa değişikliği —durum, bu konuyu dikkate almaya zorluyordu— cumhuriyetten başka ayrıca burjuvazinin iki kesiminin ortak egemenliklerini de tehlikeye sokuyordu ve monarşinin yeniden kurumlaşması olasılığı ile, sırasıyla daha çok temsil ettiği çıkarlar arasında rekabet uyandırıyor ve bir kesimin öteki kesim üzerindeki üstünlüğü için savaşımı canlandırıyordu. Düzen partisinin diplomatları, iki hanedanın, kralcı partilerin ve onların kral ailelerinin bir *kaynaşması* dedikleri şeyle, savaşımı kapatabileceklerini sanıyorlardı. Restorasyon ile temmuz monarşisinin gerçek kaynaşması, parlamanter cumhuriyetti. Parlamenter cumhuriyette orleancı ve lejitimist renkler kaynaşıp yumuşuyor, ayrı ayrı burjuva çeşitleri, kısaca burjuvada, burjuva cinsinde kayboluyordu. Ama, şimdi orleancı lejitimist, lejitimist ise orleancı olacaktı. Onların uzlaşmaz karşıtlıklarını kişileştiren krallık, onların birliklerini cisimleştirecekti ve onların salt kesimlere özgü dar çıkarlarını sınıflarının ortak çıkarı yapacaktı. Monarşi, iki monarşinin yadsınmasının, yani cumhuriyetin gerçekleştirebileceği ve gerçekten de gerçekleştirdiği şeyi gerçekleştirecekti. Bu, düzen partisi doktorlarının, üretmek için kafapatlattıkları simya taşı idi. Sanki meşru monarşi, sanayi burjuvazisinin monarşisi haline gelebilirmiş gibi, ya da burjuva krallığı mirasa dayanan toprak aristokrasisinin krallığı olabilirmiş gibi! Taç, ancak bir tek başa, büyük kardeşin ya da küçük kardeşin başına geçirilebileceği halde, sanki toprak mülkiyeti ile sanayi aynı tacın

altında kardeşleşebilirlermiş gibi! Sanki, toprak mülkiyeti, kendini sanayileştirmeye karar vermediği sürece, genel anlamda, sanayi, toprak mülkiyeti ile uzlaşabilirmiş gibi! Eğer Henri V yarın ölseydi, Paris kontu, orleancıların kralı olarak kaldığı sürece, sanki lejitimistlerin kralı olamayacaktı. Bununla birlikte, anayasa değişikliği sorunu gitgide ön plana geçtikçe kendilerine bir o kadar daha önem veren, Ulusal Mecliste, kendilerine gündelik resmî bir organ kuran ve şu anda (Şubat 1852) yeniden işe koyulmuş bulunan kaynaşma filozofları, sorunun bütün güçlüğünün, iki hanedanın direnişinden ve rekabetinden ileri geldiği düşüncesinde idiler. Louis-Philippe ölür ölmez girişilen, ama hanedan entrikaları gibi genellikle kulislerde, Ulusal Meclisin tatilleri sırasında, yani perde aralarında, sorunu ciddiye almaktan çok eski körü körüne bir bağlılıkla gönül avcılığı oynayarak yürütülen Orleans ailesini Henri V ile uzlaştırma çabaları, bundan böyle bir devlet işi oldu ve düzen partisi tarafından, şimdiye kadar olduğu gibi amatör bir sahnede oynanacağı yerde kamu sahnesine aktarıldılar. Ulaklar, Paris'ten Venedik'e,[34] Venedik'ten Claremont'a, Claremont'dan Paris'e uçtu. Chambord kontu bir bildiri yayınlayarak, kendi krallığının yeniden dirilmesini değil, ama "ailesinin tüm üyelerinin yardımı ile", "ulusal" yeniden dirilmeyi haber veriyordu. Orleancı Salvandy, Henri V'in ayaklarına kapandı. Lejitimist liderler, Berryer, Benoît d'Azy, Saint-Priest, Orleans'ları ikna etmek için Claremont'a gittiler, ama boşuna. Kaynaşmacılar, iki burjuva kesiminin çıkarlarının, aile çıkarları biçiminde, iki kral ailesinin çıkarları biçiminde sivrilmek, keskinleşmek için ne tekelciliklerinden bir şey kaybettiklerini, ne de uzlaşma anlayışı kazandıklarını bir hayli geç farkettiler. Henri V, Paris kontunu kendi ardılı olarak tanıyorduysa da —bu, en iyi yorumla, kaynaşmanın getirdiği tek başarıydı—, Orleans sülâlesi, Henri V'in kısırlığının ona zaten sağlamış olduğu üstünlükten başka hiç bir

üstünlük sağlayamıyordu, ama temmuz devrimi yüzünden kazanmış olduğu bütün hak iddialarından vazgeçiyordu. İlk baştaki bütün iddialarından, hemen hemen yüzyıllık bir savaşım boyunca Bourbon'ların daha yaşlı kolundan koparıp aldığı bütün unvanlardan vazgeçiyordu, bu pek belirgin olmayan avantaja karşılık, tarihsel üstünlüğünü, kendi soyağacının üstünlüğünü, trampa ediyordu. Bu duruma göre, kaynaşma, Orleans sülâlesinin kendi isteğiyle tahttan vazgeçmesinden, lejitimistliğe boyun eğişinden pişmanlık duyarak, protestan kilisesinden katolik kilisesine dönüşünden başka bir şey değildi. Bu dönüş, onu, yitirmiş olduğu tahta değil, ancak üzerinde doğduğu tahtın basamaklarına oturtuyordu. Kaynaşma davasını savunmak için Claremont'a üşüşen eski orleancı bakanlar, Guizot, Duchâtel ve ötekiler, gerçekte, yalnız temmuz devriminden ileri gelen tiksinmeyi temsil ediyorlardı; burjuva krallara, burjuvaların krallarına güvençsizliği, anarşiye karşı son tılsım olarak meşruiyete (lejitimistliğe) inancı temsil ediyorlardı. Onlar, Orleans'lar ile Bourbon'lar arasında aracı olduklarını kuruyorlardı, ama gerçekte satılmış orleancılardan başka bir şey değildiler, ve prens Joinville de, onları, bu sıfatları ile huzuruna kabul etti. Orleancıların diri, kavgacı bölümüne gelince, bunlar, yani Thiers, Baze ve ötekiler, Louis-Philippe ailesini pek kolaylıkla, inandırdılar ki, monarşinin, her ne çeşitten olursa olsun yeniden diriltilmesi iki hanedanın kaynaşmasını ve bu cinsten her çeşit kaynaşma ile Orleans sülâlesinin tahttan elçekmesini gerektiriyordu ve buna karşılık geçici olarak cumhuriyeti tanımak ve olayların cumhurbaşkanlığı koltuğunu bir tahta dönüştürmeye olanak yaratmasını beklemek, atalarının geleneğine tamamen uygundu. Prens Joinville'in adaylığı söylentisi ortalığa yayıldı, kamuoyu, bir süre meraktan nefesi kesilmiş durumda tutuldu, ve aradan birkaç ay geçince, anayasa değişikliği geri çevrildikten sonra, eylül ayında Joinville'in resmen adaylığı kondu.

Böylece, orleancılar ile lejitimistler arasında kralcı kaynaşma girişimi sadece başarısızlığa uğramakla kalmamış, onların *parlamenter kaynaşmalarını* da, ortak cumhuriyetçi biçimlerini de parçalamış ve düzen partisini yeniden ilkel öğelerine ayrıştırmıştı. Ama, Claremont ile Venedik arasındaki ilişkiler gerginleştikçe, aralarındaki uzlaşma bozuldukça, Joinville çevresindeki çalkantı genişlik kazandıkça, Bonaparte'ın bakanı Faucher ile lejitimistler arasında başlamış olan görüşmeler, giderek daha ateşli, daha ciddî oluyordu.

Düzen partisinin çözülmesi, ilkel öğelerinde durmadı. Bu büyük kesimlerin herbiri, kendi içinde parçalandı. Sanki eskiden, lejitimist ve orleancı, iki klandan herbiri içinde birbirlerine çarpan ve birbirleriyle çatışan eski siyasal nüanslar, suyu bulunca yeniden canlılık kazanan kurumuş haşlamlılar gibi yeniden ortaya çıkıyordu ve sanki onlar da kendilerine özgü gruplar oluşturmak ve bağımsız uzlaşmaz çelişkiler meydana getirmek üzere yeteri kadar dirimsel güç kazanıyorlardı. Lejitimistler, Tuileries ile Marsan pavyonu[35] arasındaki, Villèle ile Polignac arasındaki çekişmeleri anımsadılar. Orleancılar, Guizot, Molé, Broglie, Thiers ve Odilon Barrot arasındaki turnuvaların altın çağını yeniden yaşadılar.

Düzen partisinin anayasanın değiştirilmesinden yana olan, ama bu konu dışında kendi içinde bölünmüş olup, bir yandan Berryer ve Falloux, öte yandan da Rochejaquelin tarafından yönetilen lejitimistler ile, Molé, Broglie, Montalembert ve Odilon Barrot'nun yönetimi altındaki savaşımdan yorulmuş orleancılardan oluşan kesimi, şu aşağıdaki belirsiz, anlaşılmaz önergeyi meclise sunmak için bonapartçı temsilcilerle birleşti: "Aşağıda imzası bulunan temsilciler, ulusa, egemenliğinin kayıtsız şartsız tam kullanma hakkını teslim etmek amacıyla anayasanın değiştirilmesini önerirler." Ama aynı zamanda, oybirliği ile Ulusal Meclisin *cum-*

huriyetin kaldırılmasını önermeye hakkı olmadığını, yalnız anayasayı değiştirecek meclisin böyle bir hakka sahip olduğunu, sözcüleri Tocqueville'in ağzından açıkladılar. Zaten, anayasa, ancak *"yasal" yoldan* dolayısıyla da yalnız anayasanın buyurduğu dörtte-üç oy çoğunluğu karar verirse değiştirilebilirdi. Altı günlük gürültülü tartışmalardan sonra, 18 Temmuzda, anayasanın değiştirilmesi önerisi, önceden de tahmin edildiği gibi, reddedildi. 446 oy değişiklik lehinde kullanıldı, ama karşı-oylar 278 idi. Gerçek orleancı bilinenler, Thiers, Changarnier ve ötekiler, cumhuriyetçilerle ve Montagne ile birlikte oy verdiler.

Parlamentonun çoğunluğu, böylece anayasaya karşı olduklarını açıklıyorlardı, ama bizzat bu anayasa, azınlıktan yana olduğunu açıklıyordu ve azınlığın kararına zorunlu bir nitelik veriyordu. Oysa düzen partisi, 31 Mayıs 1850'de, 13 Haziran 1849'da anayasayı çoğunluğa bağımlı kılmamış mıydı? Onun tüm geçmiş politikası, anayasa paragraflarının parlamenter çoğunluğun kararlarına bağımlılığına dayanmıyor muydu? Düzen partisi, yasa metni halinde Nuh nebiden kalma boş inanları demokratlara bırakmamış mıydı ve demokratları bununla cezalandırmamış mıydı? Ama şimdi, şu anda, anayasa değişikliği cumhurbaşkanlığı iktidarının sürdürülmesinden başka bir anlama gelmiyordu, nasıl ki anayasanın olduğu gibi korunması da Bonaparte'ın görevden alınmasından başka bir anlama gelmiyorduysa. Parlamento, Bonaparte'tan yana oyunu açıklamıştı, ama anayasa, parlamentoya karşı bir düşünce taşıyordu. Demek ki, o, anayasayı yırtarken parlamentonun anlayışında, parlamentoyu kovarken de anayasa doğrultusunda hareket ediyordu.

Parlamento, anayasayı ve onunla birlikte kendi egemenliğini "çoğunluk-dışı" ilân etmişti. Parlamento, kararı ile anayasayı ortadan kaldırmış, başkanlık iktidarını uzatmış, ve aynı zamanda da kendisi var olmaya devam ettikçe, ne birinin ölebileceğini, ne de ötekinin yaşayabileceğini ilân

etmişti. Onu gömecek olan mezar kazıcıları daha şimdiden kapısına dayanmışlardı. O, parlamento, anayasa değişikliğini tartıştığı sırada, Bonaparte, kararsız görünen General Baraguay d'Hilliers'nin birinci askerî tümen komutanlığını elinden alıyor, onun yerine, Lyon galibi, aralık günleri kahramanı, Bonaparte'ın daha Louis-Philippe zamanında, Boulogne seferi vesilesiyle azçok kendisiyle uzlaşmaya girmiş adamlarından biri olan General Magnan'ı getiriyordu.

Düzen partisi ise, anayasa değişikliğine ilişkin kararı ile, ne yönetmeyi ne de hizmet etmeyi, ne yaşamayı ne de ölmeyi, ne cumhuriyete katlanmayı ne de onu devirmeyi, ne anayasayı sürdürmeyi ne de ondan kurtulmayı, ne cumhurbaşkanı ile işbirliği yapmayı ne de onunla tüm ilişiği kesmeyi bilmediğini gösterdi. Peki düzen partisi, bütün bu çelişkilerin çözümünü kimden bekliyordu? Takvimden, olayların gidişinden. Olaylar üzerinde bir etkinliği olduğunu varsaymaktan vazgeçiyor, böylelikle onları kendisine karşı zor kullanmaya zorluyordu, bu yüzden de, halka karşı savaşımında iktidara vergi bütün özel nitelikleri, karşısında tamamıyla güçsüz bir halde görününceye kadar birer birer kendisine bıraktığı gücü kışkırtıyordu. Yürütmenin başkanına, kendisine karşı kampanyayı daha rahat hazırlayıp geliştirmesi, saldırı araçlarını güçlendirmesi, silahlarını seçmesi, mevzilerini berkitmesi olanağını vermek için tam en tehlikeli anda, sahneden çekilmeye ve 10 Ağustostan 4 Kasıma kadar, üç ay tatile girmeye karar verdi.

Parlamento partisi, yalnız iki büyük kesime bölünmüş olmakla, yalnız bu kesimlerin herbiri de kendi içlerinde bölünmüş olmakla kalmıyordu, parlamentodaki düzen partisi parlamento *dışındaki* düzen partisi ile çatışmaya başlamıştı. Burjuvazinin konuşmacıları, yazarları, kürsüsü ve basını, kısacası, burjuvazinin ideologları ve bizzat burjuvazi, temsilciler ve temsil edilenler birbirlerine yabancı olmuşlardı ve artık birbirlerinin dilini anlamıyorlardı.

Taşra illerindeki lejitimistler, sınırlı ufukları ve sınırsız coşkuları ile, kendi parlamento liderleri olan Berryer ile Falloux'yu, Bonaparte'ın safına geçmekle ve Henri V'in davasını bırakmakla suçluyorlardı. Onların bir zambak saflığındaki zekâları günaha inanıyordu, ama diplomasiye inanmıyordu.

Ticaret burjuvazisi ile kendisini temsil eden politikacılar arasındaki kopma, kıyaslanamayacak kadar daha kaçınılmaz, daha kesin oldu. Ticaret burjuvazisi, temsilcilerini, lejitimistlerin kendi temsilcilerine yaptıkları gibi ilkelerden ayrılmakla değil, tam tersine, yararsız hale gelen ilkelere bağlı kalmakla suçluyordu.

Daha önce, Fould'un bakanlar kuruluna girişinden beri, Louis-Philippe döneminde iktidarın en büyük bölümünü elinde bulunduran ticaret burjuvazisi kesimi, *malî aristokrasi*, bonapartçı olmuştu. Fould, yalnız borsada Bonaparte'ın çıkarlarını temsil etmiyordu, bir onun kadar, borsanın Bonaparte yanındaki çıkarlarını da temsil ediyordu. Malî aristokrasinin tutumu, kendi Avrupa organı olan Londra'nın *Economist*'inde en göze çarpar bir biçimde betimlenmiş bulunuyor. 1 Ocak 1851 tarihli sayısında, bu gazete, Paris muhabirinden naklen şöyle yazıyordu:

"Şimdi herbir yandan gelen haberlerden Fransa'nın her şeyden çok huzur istediğini saptayabilmiş bulunuyoruz. Cumhurbaşkanı Yasama Meclisine yolladığı mesajda bunu açıklıyor, aynı şey, meclis kürsüsünden yankılanıyor, basın bunu olumluyor, vaiz kürsüsü bunu ilân ediyor, *devlet tahvillerinin en ufak bir kargaşalık kuşkusuna karşı duyarlılığı, ve yürütme gücünün üstün gelişinde her sefer devlet tahvillerinin de sağlamlık kazanması bunu tanıtlıyor.*"

Economist, 29 Kasım 1851 tarihli sayısında kendi adına şöyle diyor: "*Avrupa'nın bütün borsalarında, cumhurbaşkanı, bugünkü günde düzenin bekçisi olarak bilinmektedir.*"

Bunun için, malî aristokrasi, düzen partisinin yürütme-

ye karşı yürüttüğü parlamenter savaşımı, *düzeni karıştırmak* diye kargışlıyor ve başkanın sözde temsilcilere karşı her zaferini *düzenin bir zaferi* olarak kutluyordu. Burada mali aristokrasi denilince, yalnız çıkarları iktidarın çıkarları ile birbirine denk düşen istikraz veren büyük iş adamlarını ve devlet tahvilleri spekülasyoncularını anlamamak gerekir. Bütün modern maliye (finans) âlemi, bütün bankalar âlemi, devlet kredisinin idamesi ile çok yakından ilgilidir. Onların ticarî sermayelerinin bir bölümü, zorunlu olarak, hızla paraya çevrilebilir devlet tahvillerine yatırılmış durumdadır. Onların emrine konmuş olan ve tacirlerle sanayiciler arasında paylaşılan depozitolar ve sermaye, kısmen devlet tahvilleri sahiplerinin aldıkları faizlerden gelir. Eğer bütün çağlarda, iktidarın sağlamlığı, para pazarı için ve bu pazarın papazları için Musa ve peygamberler anlamına geldiyse, şimdi, her tufanın, eski devletlerle birlikte eski devlet borçlarını da alıp götürmek korkusunu yarattığı bir zamanda, bu özellikle böyle değil midir?

Onun için, sanayi burjuvazisi, bir düzen bağnazlığı içinde, parlamenter düzen partisi ile yürütme gücü arasındaki sürekli çekişmelerden hoşnutsuzdu. Thiers, Anglas, Sainte-Beuve ve ötekiler Changarnier'nin görevden alınması dolayısıyla yapılan 18 Ocak oylamasından sonra, kendi müvekkillerinden, özellikle sanayi bölgelerinden olanlardan, açık uyarılar aldılar, bu uyarılarda, bu Montagne ile ittifakları düzene karşı büyük hıyanet olarak damgalanmıştı. Eğer, gördüğümüz gibi, düzen partisinin cumhurbaşkanına karşı savaşımını ortaya koyan palavracı sataşmalar, küçük entrikalar, daha iyi bir karşılayışı haketmiyorlarsa, beri yandan, temsilcilerinden askeri iktidarı, direnç göstermeden kendi parlamentosunun elinden alıp serüvenci bir taht talibinin eline teslim etmelerini isteyen bu burjuva partişi, kendi çıkarına bol bol çevrilen bu entrikaları bile haketmiyordu. Kendi *genel* çıkarlarını, kendi *sınıf çıkarlarını*, kendi

siyasal gücünü savunmak uğruna savaşımın, özel işlerine ket vurucu olarak, onu rahatsız ve tedirgin ettiğini ortaya koyuyordu.

Taşra kentlerinin burjuva ileri gelenleri, belediye yetkilileri, ticaret mahkemeleri yargıçları, vb., her yerde hemen hemen ayrıksız, Bonaparte'ı, gezileri sırasında, en kölece bir bağlılıkla, hatta Dijon'da olduğu gibi, Ulusal Meclise, ve özellikle de düzen partisine hiç sözünü sakınmadan saldırdığı zaman bile en kölece bir yardakçılıkla karşıladılar.

İşler iyi gitmekte iken, henüz 1851'in başlarında olduğu gibi, tüccar burjuvazi, ticaretine zarar verebilecek her türlü parlamenter savaşıma karşı başkaldırıyordu. İşler kötü giderken, 1851 yılı şubat ayı sonundan bu yana daima olduğu gibi, işlerin durmasının nedeni olarak parlamenter savaşımdan yakınıyordu ve ticaretin yeniden başlaması için bu savaşıma son verilmesini bağıra çağıra istiyordu. Anayasanın değiştirilmek üzere görüşülürken yapılan tartışmalar, tam bu kötü döneme rasladı. Burada, bizzat devlet biçiminin varlığı yokluğu sözkonusu olduğundan, burjuvazi, temsilcilerinden, kendisini çok bunaltan bu geçici yönetime son vermelerini ve aynı zamanda *statu quo*'nun korunmasını istemekte, kendini, o kadar çok haklı buldu. Bunda hiç bir çelişki yoktu. Geçiciliğe son vermek, burjuvazi için, kesinlikle onu sürdürmek, bir karar almasını gerektirecek anı, belirsiz bir uzaklığa götürmek demekti. *Statu quo* ancak iki biçimde sürdürülebilirdi: Bonaparte'ın iktidarını uzatarak, ya da anayasanın maddelerine uygun olarak Bonaparte'ın yetkilerini elinden alarak ve Cavaignac'ı seçerek. Burjuvazinin bir bölümü bu son çözümü diliyordu ve temsilcilerine susmaktan ve bu netameli soruna dokunmamaktan daha iyi bir öğüt veremiyordu. Eğer temsilcileri konuşmazsa, Bonaparte bir davranışta bulunmaz diye düşünüyordu. Bu burjuvazi, doğrusu, görünmemek için başını kuma gömecek bir

devekuşu-parlamento istemekteydi. Burjuvazinin bir başka bölümü, her şey gene olduğu gibi kalsın diye, zaten cumhurbaşkanlığı koltuğunda olduğuna göre Bonaparte'ı o koltukta bırakmak istiyordu. Bu kesim, parlamentosu, anayasanın açıkça ırzına geçmediği ve işi uzatmadan yetkilerinden el çekmediği için öfkeleniyordu.

Ulusal Meclisin tatili sırasında 25 Ağustosta toplanan il genel kurulları, hemen hemen oybirliği ile anayasanın değiştirilmek üzere görüşülmesi lehinde, dolayısıyla parlamentoya karşı ve Bonaparte'tan yana görüşlerini açıkladılar.

Ama burjuvazi, edebiyat alanındaki temsilcilerine, kendi basınına karşı aşırı öfkesini *parlamentodaki temsilcilerine* karşı gösterdiği öfkeden daha açık, kesin bir biçimde gösterdi. Burjuva gazetecilerinin, Bonaparte'ın gasp isteklerine karşı yönelttikleri her türlü saldırı için ve basının, yürütme gücüne karşı burjuvazinin siyasal haklarını savunmak üzere yaptığı her türlü girişim için, burjuva jürilerinin verdikleri ağır para cezaları ve duyulmadık hapis cezaları, yalnız Fransa'da değil, tüm Avrupa'da genel bir şaşkınlık yarattı.

Daha yukarıda gösterdiğim gibi, düzenin parlamenter partisi, huzur için bağırıp çağırmaları ile kendi kendini eylemsizliğe mahkûm etti ise, burjuvazinin siyasal egemenliğini, burjuvazinin varlığı ve güvenliği ile bağdaşmaz ilân etti ise, toplumun öteki sınıflarına karşı savaşımında, kendine özgü rejimin, yani parlamenter rejimin bütün koşullarını kendi elleri ile yıktı ise, *burjuvazinin parlamento-dışı kitlesi* de, tersine, başkana karşı kölece boyun eğişiyle, parlamentoya karşı sövmeleri ile, kendi basınına karşı kabaca davranışı ile Bonaparte'a kuvvetli ve mutlak bir hükümetin koruyuculuğu altında, güven içinde kendi özel işleriyle uğraşabilmesi olanağını sağlamak üzere, onu, burjuvazinin kendi konuşmacılarını ve yazarlarını, politikacılarını ve edebiyatçılarını bastırmaya ve kökünü kazımaya kışkırttı.

Bu kesim, aynı zamanda, iktidarın hem tasalarından, hem de tehlikelerinden kurtulmak isteğiyle, yanıp tutuştuğunu dobra dobra açıkladı.

Ve, daha önce kendi öz sınıfının egemenliğinden yana parlamenter ve edebî savaşımdan hoşnut olmayan ve bu savaşımın önderlerine ihanet etmiş olan bu burjuvazi, şimdi iş işten geçtikten sonra, hiç çekinmeden, proletaryayı, kendisi için kanlı bir savaşım, kıyasıya bir savaşım yürütmek üzere ayaklanmamış diye kınıyor. Her an kendi genel sınıf çıkarını, kendi siyasal çıkarını en sınırlı, en kirli özel çıkarlarına feda eden, temsilcilerinden de aynı doğrultuda bir fedakârlık isteyen bu burjuvazi, şimdi hiç çekinmeden proletaryayı genel siyasal çıkarlarını maddî çıkarlarına feda etmekle suçluyor. Sosyalistlerin doğru yoldan saptırdığı proletaryanın değerini bilmediği ve en kesin anda yalnız başına bıraktığı bir iyi yürekli bir saf yaratıkmış gibi davranıyor. Tüm burjuva âleminde, genel bir yankı bile buluyor. Elbette ki, burada, Almanya'nın aynı kafadan politikacılarından ve aydın ayaktakımından sözetmiyorum. Örneğin, gene, 29 Kasım 1851'de, yani hükümet darbesinden ancak dört gün önce, hâlâ Bonaparte'ı "düzenin bekçisi" ilân eden ve Thiers ve Berryer'i "anarşist" diye nitelendiren ve daha 27 Aralık 1851'de Bonaparte bu anarşistleri istirahata mahkûm ettiği zaman, "...cahil, kaba, sersem proletarya kitlelerinin, toplumun üst ve orta tabakalarının becerisine, bilimine, disiplinine, kafa yeteneklerine ve manevî niteliklerine karşı işledikleri..." ihanet üstüne ağlayıp sızlayan bu aynı *Economist*'e başvuruyorum.

Bu sersem, cahil ve kaba yığın, burjuva kitlesinin kendisinden başka bir şey değildi.

Fransa, doğrusu, 1851'de, bir çeşit ticaret bunalımından geçmişti. Şubat sonunda, bir yıl öncesine oranla, ihracatta bir azalmaya tanık olundu. Martta, ticaret azaldı, fabrikalar işi durdurdu. Nisanda, sanayi bölgelerinin durumu şu-

bat günlerinin ertesinde olduğu kadar umutsuz görünüyordu. Mayısta, işler henüz yola girmemişti. 28 Haziranda hâlâ Fransız Bankasının defterleri, banka mevduatının çok fazla artmasıyla ve teminat karşılığı avansların aynı ölçüde azalmasıyla, üretimin durduğunu gösteriyordu. Ancak ekim ortalarındadır ki, işlerde gitgide bir düzelme görüldü. Fransız burjuvazisi, ticaretteki bu durgunluğu salt *siyasal* nedenlerle, parlamento ile yürütme gücü arasındaki savaşımlarla, düpedüz geçici bir hükümet biçiminin güvensizliği ile, dehşet salan gelecek 2 Mayıs 1852 endişesi ile açıklıyordu. Bütün bu koşulların Paris'te ve ilçelerde, bazı sanayi dallarında bir çöküşe yolaçtığını yadsımak istemiyorum. Ama, herhalde, siyasal durumun, işlerin gidişi üzerindeki bu etkisi, ancak, yerel ve önemsizdi. Tamamen siyasal durumun ağırlaştığı, siyasal ufkun karardığı ve her an Elysée'den bir şimşek çakmasının beklendiği anda, yani ekimin ortasında ticarette iyileşmenin meydana gelmesinden daha başka tanıtlar gerekir mi? "Becerisi, bilimi, ileri görüşlülüğü, kafa yetenekleri" burnunun ötesine geçmeyen Fransız burjuvazisi de, zaten, Londra Sanayi Sergisi[36] boyunca, kendi ticarî zavallılığının gerçek nedenini, tam burnunun dibinde buldu. Fransa'da fabrikalar kapanırken İngiltere'de ticarette iflâslar patlak veriyordu. Fransa'da sanayideki panik nisan ve mayıs aylarında doruğuna varırken İngiltere'de, aynı nisan ve mayıs aylarında ticarî panik en yüksek noktasına varıyordu. İngiliz yün sanayii, tıpkı Fransız yün sanayii gibi, ve gene İngiliz ipek sanayii, tıpkı Fransız ipek sanayii gibi bunalım içindeydi. İngiliz pamuklu fabrikaları çalışmayı sürdürdülerse de, bunlar, artık 1849 ve 1850'deki aynı kazançları getirmiyordu. İki bunalım arasındaki tek fark, Fransa'da bunalımın sınaî, İngiltere'de ise ticarî olması ve Fransa'da fabrikalar işi durdurdukları halde, İngiltere'de gelişmeleri, ama önceki yıllara göre daha elverişsiz koşullarda gelişmeleri, Fransa'da dışsatımın (ihracatın), İngilte-

re'de ise dışalımın (ithalâtın) daha çok zarar görmüş olmasıdır. Elbette ki, Fransız siyasal ufkunun sınırlarını aşan bu iki bunalımın ortak nedeni apaçık göze batıyordu. 1849 ve 1850 yılları, çok büyük bir maddî refah ve fazla-üretim yılları olmuşlardı, ancak bu nitelikler, 1851 yılında kendini gösterdi. Bu fazla üretim, yılın başında, sanayi sergisi perspektifleri sonucu büsbütün daha da ağır bir durum almıştı. Buna, bir de, şu aşağıdaki özel durumları eklemek gerekir: ilkönce 1850 ve 1851 yıllarındaki kötü pamuk ürünü, sonra da beklenenden çok daha fazla bir pamuk ürünü alınacağı güvenci; pamuk fiyatlarında önce yükselme, sonra birdenbire hızlı düşme, kısaca dalgalanma. Brüt ipek rekoltesi, hiç değilse Fransa'da ortalamanın altına düşmüştü. Nihayet yünlü imalâtı 1848'den beri, o kadar yayılmıştı ki, yün üretimi, yünlü yapımına yetmiyordu ve işlenmemiş yün fiyatı, yünlülerin fiyatına göre çok oransız bir biçimde yükseldi. Bu bakımdan, burada, dünya pazarını ilgilendiren üç sanayiin hammaddelerinin üretiminde üçlü bir ticarî durgunluk nedenimiz var. Bu özel durum ve koşullar bir yana bırakılırsa, 1851 yılının göze görünür açık bunalımı, sanayi çevriminde fazla-üretimin ve aşırı spekülasyonun, çevrimin son bölümünü coşkunlukla geçmek ve yeniden başlangıç noktasına *genel ticarî bunalıma* dönüp gelmek üzere bütün güçlerini toplamadan önce meydan verdikleri duraklamadan başka bir şey değildir. Ticaret tarihinin benzer aralıklarında, İngiltere'de ticarî iflâslar patlak veriyor, oysa Fransa'da bizzat sanayi durmuştur, kısmen o zaman dayanamadığı İngiliz rekabeti yüzünden bütün pazarlarda geri çekilmek zorunda kaldığı için, kısmen de lüks sanayii olmak bakımından işlerin durmasından en çok zarar gören kendisi olduğundan. Böylece genel bunalımlar dışında, Fransa, kendi ulusal, ama bununla birlikte gene de Fransa'ya özgü yerel etkilerden çok daha fazla dünya pazarının genel durumunun belirlediği ve koşullandırdığı ticarî bunalımlar ge-

çirmektedir.

Fransız burjuvasının önyargısını İngiliz burjuvasının değerlendirmesi ile karşılaştırmak yarardan yoksun olmayacaktır. Liverpool'un en büyük firmalarından biri, 1851 yılı için yıllık bilançosunda şöyle yazıyor:

"Başlangıcında yapılan tahminleri bu geçtiğimiz yıldan daha çok yalancı çıkaran yıllar azdır. Bu yıl, bütün dünyanın beklediği büyük refah yılı olmak yerine, bir çeyrek yüzyıldan beri en fazla gözkorkutan yıl oldu. Elbette ki, bu, yalnız ticarî sınıflar için doğrudur, sınaî sınıflar için değil, Ama, bununla birlikte, yılın başlangıcında, bunun tersi öngörüler yapmak için haklı nedenler vardı. Mal stokları azalmıştı, sermaye dolup taşıyordu, besin maddeleri ucuzdu, bol bir ürün alınacağı güven altına alınmıştı. Kıta üzerinde kesintisiz bir barış, ülkede ise siyasal ya da malî kargaşadan uzak kalma. Aslında, ticaretin kanatları, atılımını yapıp havalanabilmek için, hiç bir zaman daha serbest olmamıştı. ... Peki bu elverişsiz sonucu neye yüklemeli? Öyle düşünüyoruz ki, dışalımda (ithalâtta) olduğu kadar dışsatımda da (ihracatta da) *aşırı ticarete* yüklemek gerek. Eğer tacirlerimiz kendiliklerinden eylemlerine sınırlar koymazlarsa, her üç yılda bir panikten başka hiç bir şey bizi normal yolda tutamaz."

Şimdi de Fransız burjuvasını gözümüzün önüne getirelim: bu ticarî paniğin ortasında, hükümet darbesi ve genel seçim sisteminin yeniden kurumlaşması söylentileri ile, parlamento ve yürütme gücü arasındaki savaşımla, orleancıların ve lejitimistlerin başkaldırması ile, Güney Fransa komünistlerinin gizli tertipleri ile, Nièvre ve Cher illerindeki sözde jakörilerle, çeşitli cumhurbaşkanlığı adaylarının yaptıkları reklamlarla, gazetelerin şarlatanca sloganları ile, cumhuriyetçilerin, anayasayı ve genel oy sistemini silah elde savunacakları tehditleri ile, 2 Mayıs 1852'nin dünyanın sonu olacağı kehanetini ileri süren, yabancı ülkelere göçmüş *in*

partibus kahramanların öğreti kitapları ile ticareti kadar hasta olan kafası kazan olmuş, sersemlemiş, şaşkına dönmüş olması gerekmez miydi, ve bütün bu inanılmaz, gürültülü kaynaşma, değişiklik, uzatma, anayasa, gizli fesat, güçbirliği (ittifak), dışa göçme, elkoyma, kapma ve devrim karmakarışıklığı içinde, burjuvanın bir öfke nöbeti sırasında, kendi parlamenter cumhuriyetine: *"Sonsuz bir korkudansa korkunç bir son daha iyidir!"* diye bağıracağını kolaylıkla anlayacaksınız.

Bonaparte bu çağrıyı anladı. Onun anlama yetileri, güneşin her batışında ödeme vadesi, yani 2 Mayıs 1852, biraz daha yaklaştığından, gökteki yıldızların devinimini kendi yeryüzü poliçelerine karşı bir protesto gibi gören alacaklıların, giderek artan kudurganlıkları ile bilenmişti. Alacaklılar gerçek birer müneccim olmuşlardı. Ulusal Meclis, Bonaparte'ın görev süresinin anayasal yolla uzatılması umutlarını tüm yok etmişti, prens Joinville'in adaylığı ise daha uzun zaman savsaklamalara izin vermiyordu.

Eğer herhangi bir olay, meydana gelişinden uzun zaman önce, gölgesini önüne düşürdü ise, işte bu Bonaparte'ın hükümet darbesidir. Daha 29 Ocakta, seçilmesinden ancak bir ay sonra, Changarnier'ye darbe önerisinde bulunmuştu. Bonaparte'ın başbakanı Odilon Barrot, 1849 yazında, üstü örtülü bir biçimde, Thiers ise 1850 kışında, açık açık hükümet darbesi politikalarını açığa vurmuşlardı. Mayıs 1851'de, Persigny, yeni baştan, Changarnier'yi hükümet darbesine kazanmaya çalışmıştı. *Le Messager de l'Assemblée*[37] bu görüşmeyi yayınlamıştı. Her parlamento fırtınasında, bonapartçı gazeteler darbe tehdidini savuruyorlardı ve bunalım yaklaştıkça onların sesi de yükseliyordu. Bonaparte'ın her gece kadın erkek *swell mob** ile kutladığı içki âlemlerinde, her sefer, geceyarısı yaklaşıp da içki bolluğundan diller çözüldüğünde ve hayal güçleri kızıştığında, ertesi sa-

* Yüksek dolandırıcılar (ya da, üçkâğıtçılar). —ç.

bahı hükümet darbesi yapmaya karar veriliyordu. Kılıçlar çekiliyor, kadehler tokuşturuluyordu; temsilciler pencereden atlayıp kaçıyorlardı, imparatorluk pelerini Bonaparte'ın omuzlarını sarıyordu. Ancak şafak gelip yatıştırıyordu bu gürültü patırtıyı, ve, Paris, şaşkın, dilini tutmasını bilmeyen iffetli kızların patavatsız şövalyelerin ağzından, bir kez daha, kurtulmuş olduğu tehlikeyi öğreniyordu. Eylül ve ekim aylarında hükümet darbesi söylentileri çoğaldı. Gölge renkleniyordu çok renkli bir *daguerréotype** gibi. Avrupa günlük yayın organlarının eylül ve ekim sayılarını şöyle bir karıştırınız, sözcüğü sözcüğüne şöyle haberler bulacaksınız:

"Hükümet darbesi söylentileri Paris'i dolduruyor. Gece boyunca Paris'in birliklerle doldurulacağı, ve sabahın, Ulusal Meclisi dağıtan, Sein yönetim bölgesinde sıkıyönetim ilân eden, genel oy sistemini geri getiren ve halka çağrıda bulunan kararnameler getireceği söyleniyor. Bonaparte'ın, bu illegal kararnameleri uygulayacak bakanları araştırmakta olduğu söyleniyor."

Bu haberleri aktaran yazılar hep şu alınlarına yazılmış sözcükle sonuçlanıyor: "*Ertelendi*". Darbe, Bonaparte'ın, her zaman sabit düşüncesi oldu. O, bu düşünceyle geri dönmüştü Fransa'ya. Bu düşünce, Bonaparte'ı öylesine sarmış, öylesine eline geçirmişti ki, Bonaparte durmadan bu düşünceye ihanet ediyor, onu açığa vuruyordu. Ve Bonaparte, o kadar zayıftı ki, gene durmadan bu düşünceden cayıyordu. Hükümet darbesinin gölgesi, Parisliler için artık o kadar içli-dışlı oldukları bir hayalet haline gelmişti ki, sonunda etten ve kemikten sahicisi göründüğü zaman ona inanmak istemediler. Hükümet darbesinin başarılı olmasına olanak veren şey, o halde, ne 10 Aralık derneği başkanının ağzının sıkılığı, ne de Ulusal Meclisin beklenmedik anî bir saldırıya uğraması oldu. Hükümet darbesi eğer başarıya ulaş-

* Daguerre tarafından bulunmuş en eski fotoğraf aygıtı, ve bu yöntemle elde edilen imge. —ç.

tıysa, bu, Bonaparte'ın boşboğazlığına ve meclisin darbe hakkında bilgisi olmasına karşın, daha önceki gelişmenin zorunlu, kaçınılmaz bir sonucu dolayısıyla oldu.

10 Ekimde, Bonaparte, bakanlarına, genel seçim sistemini geri getirmek istediğini açıkladı. 16 Ekimde, bakanlar, istifalarını verdiler. 26 Ekimde, Paris, Thorigny kabinesinin kurulduğunu öğrendi. Aynı zamanda emniyet müdürü Carlier'nin yerine Maupas getirildi ve birinci askerî tümen komutanı Magnan en güvenilir alayları Paris'e topladı. 4 Kasımda, Ulusal Meclis oturumlarını açtı. Meclisin, artık, daha önce izlemiş olduğu yolu, kısa ve özlü bir oyunu yineler gibi, bir kez daha izlemekten ve böylelikle kendisini ancak iyice öldükten sonra gömebileceklerini göstermekten başka yapacak bir şeyi kalmıyordu.

Meclisin, yürütme gücüne karşı savaşımında kaybetmiş olduğu ilk mevzi kabineydi. Thorigny kabinesini, bu salt göstermelik kabineyi ciddiye alarak, bu kaybını resmen kabul etmesi gerekti. Bay Giraud yeni kabine adına karşısına çıktığı zaman, Daimî Komisyon, onu kahkahalarla karşılamıştı. Genel oyun geri getirilmesi kadar çetin önlemler için bu kadar zayıf bir hükümet! Ama, kesinlikle parlamento *içinde* hiç bir şey yapmamak, parlamentoya *karşı* her şeyi yapmak sözkonusuydu.

Ulusal Meclis, daha tatil dönüşü açılışının ilk gününde, Bonaparte'ın mesajını aldı, bu mesajda, Bonaparte, genel oy hakkının yeniden konmasını ve 31 Mayıs 1850 yasasının kaldırılmasını istiyordu. Bonaparte'ın bakanları aynı gün bu doğrultuda bir kararname sundular. Meclis, kabine tarafından sunulan ivedilik önergesini derhal geri çevirdi ve yasanın kendisini de, 13 Kasım günü, 348 oya karşı 355 oyla reddetti. Böylece bir kez daha kendi temsilcilik belgesini yırtıyordu ve bir kez daha, halkın özgürce seçilmiş temsil kurumu olmaktan çıkıp, bir tek sınıfın, zorla elkoyan parlamentosu haline geldiğini gerçekliyordu, parlamenter başı

ulusun boynuna bağlı tutan kasları kendisinin kestiğini bir kez daha teslim ediyordu.

Yürütme, genel oy hakkının yeniden konması önerisi ile Ulusal Meclisi halka havale ediyorsa, yasama gücü de "idare amirleri önerisi" le halkı orduya havale ediyordu. Bu idare amirleri önerisinin amacı, meclise doğrudan doğruya emri altında askerî birlik bulundurma hakkının ve bir parlamenter ordu oluşturma hakkının kurumlaştırılması idi. Yasama gücü böylece orduyu kendisi ile halk arasında, kendisi ile Bonaparte arasında hakem kılıyor ve orduyu son sözü söyleyen bir siyasal iktidar olarak tanıyorsa da, beri yandan uzun zamandan beri orduya emir verme iddiasından vazgeçmiş olduğunu doğrulamaktan da geri kalmıyordu. Derhal askerî birliklere elkoymak yerine, elkoyma hakkı üzerinde tartışmakla kendi gücüne olan güvensizliğini ele veriyordu. İdare amirleri önerisini reddetmekle güçsüzlüğünü açıkça itiraf etti. Bu öneri 108 oyluk bir çoğunlukla, Montagne'ın terazinin kefesini eğmesiyle geri çevrildi. Meclis, böylece, Buridan'ın eşeğinin[38] durumunda bulunuyordu, ama elbette ki, iki demet ot arasında ve hangisinin daha lezzetli olduğuna karar vermek durumunda değil de, iki sopa yağmuru altında ve hangisinin daha beter olduğuna karar vermek sorunuyla karşı karşıyaydı. Bir yanda Changarnier korkusu, bir yanda ise Bonaparte korkusu. İtiraf etmek gerekir ki, durum, hiç de kahramanlara yaraşır bir durum değildi.

18 Kasımda, düzen partisi tarafından belediye seçimleri konusunda meclise sunulan yasaya, belediye seçmenleri için üç yıl yerine bir yıl seçim bölgesinde oturmuş olma zorunluluğunu yeterli gören bir değişiklik önerisi sunuldu. Değişiklik yalnız bir tek oyluk bir çoğunlukla reddedildi ve hemen ardından da bu oyun bir yanlış anlamadan ileri geldiği teslim edildi. Birbirine hasım kesimlere bölünen düzen partisi, uzun zamandan beri parlamentodaki çoğunluğunu kaybetmişti. Şimdi ise parlamentoda hiç bir çoğunluk olmadığını

gösteriyordu. Ulusal Meclis *bir karar alamayacak* duruma gelmişti. Onun atomik elementleri, artık, hiç bir moleküler çekim kuvveti ile birleşmiyorlardı. Son nefesini de vermiş, ve ölmüştü.

Bir de son olarak, burjuvazinin parlamento-dışı kitlesi, bir kez daha, felâketten birkaç gün önce, burjuvazinin parlamentodaki temsilcileri ile bozuşup koptuğunu gösterişle doğrulamıştı. Thiers, devasız parlamenter budalalığa eni konu yakalanmış bir parlamenter kahraman sıfatıyla, parlamentonun ölümünden sonra, Danıştay ile birlikte, yeni bir parlamenter entrika tezgâhlamış, cumhurbaşkanını anayasa sınırları içine hapsedecek sorumluluk üzerine bir yasa hazırlamıştı. Bonaparte, 15 Eylülde, Paris'te, yeni hal binalarının temelinin atılışında, nasıl yeni bir Masaniello[39] gibi, "*dames des halles*"in*, balıkçı kadınların gönlünü kazanmışsa, —zaten bir balıkçı kadın, gerçek güç bakımından 17 kocamış örümcek kafalıdan daha değerliydi— nasıl, idare amirleri önerisinin meclise sunulmasından sonra Elysée'de ağırladığı teğmenleri coşturmuşsa ve 25 Kasımda, kendi elinden Londra Sanayi Sergisinin ödüllerinin madalyalarını almak için Cirque'de toplanmış olan sanayi burjuvazisini de öyle kazandı. Onun konuşmasının özellik taşıyan en karakteristik bölümünü, *Le journal des débats*'ta yayınlandığı gibi buraya aktarıyorum!

"Bu kadar umulmadık başarılar karşısında, bir yandan demagoglar tarafından, beri yandan monarşi yanlısı sanrılarla (halüsinasyonlar) boyuna tedirgin edilecek yerde, kendi gerçek çıkarlarını izlemesine ve kendi kurumlarını iyileştirmesine izin verilseydi, Fransız Cumhuriyeti ne kadar büyük olurdu, bunu bir kez daha açıklamakta haklıyım. (*Amfiteatrın her yanında gürültülü, coşkunca ve uzun uzun alkışlar.*) Monarşi sanrıları, her türlü ilerlemeyi ve her türlü ciddî sınaî gelişmeyi engelliyor. İlerleme yerine savaşımdan

* Haldeki satıcı kadınlar. —ç.

başka bir şey yok. Eskiden krallık otoritesinin ve krallık ayrıcalıklarının en gayretkeş savunucusu olan birtakım adamların bugün yalnız ve yalnız genel oydan çıkan bir otoriteyi zayıflatmak amacıyla bir Konvansiyondan yana oldukları görülüyor. (*Coşkunca ve uzun uzun alkışlar.*) Devrimden en çok acı çekmiş ve ondan en çok yakınmış olan adamların, yalnız ve yalnız ulusun iradesini zincire vurmak için yeni bir devrim kışkırtıcılığı yaptıklarını görüyoruz. ... Size, gelecek için huzur vaadediyorum, vb., vb.. (*Bravo! Bravo! Alkış tufanı.*)

İşte, sanayi burjuvazisi, kölece bir bağlılıkla, 2 Aralık darbesini, parlamentonun ortadan kaldırılmasını, kendi öz egemenliğinin yıkılmasını, Bonaparte'ın diktatörlüğünü böyle alkışladı. 25 Kasımda gök gibi gürüldeyen alkışlara 10 Aralıkta top atışlarının gürlemesi karşılık verdi, ve en çok alkışlayanlardan biri olan Bay Sallandrouze'un evi, top atışlarından en çok zarar gören ev oldu.

Cromwell, Uzun Parlamento'yu[40] dağıttığı zaman oraya yalnız başına gitti, parlamento kendi saptadığı süreden bir saniye daha fazla yaşamasın diye saatini çıkardı ve parlamento üyelerinden herbirini nükteli alaylarla dışarı attı. Örneğinden daha küçük çapta olan Napoléon, hiç değilse, 18 Brumaire'de Yasama Organına gitti ve kısık bir sesle de olsa, ölüm yargısını onun yüzüne karşı okudu. Zaten Cromwell ve Napoléon'dan bambaşka bir yürütme gücünü elinde bulunduran İkinci Bonaparte, modelini tarih yıllıklarında değil, 10 Aralık derneğinin yıllıklarında, ceza hukuku yıllıklarında aradı. O, Fransız Bankasından 25 milyon frank çaldı, General Magnan'ı bir milyona, askerleri ise adam başına 15 franka ve bir de cabadan içki ikramıyla satın aldı, gece, gizlice, bir hırsız gibi suç ortakları ile buluştu, en tehlikeli parlamento liderlerinin evlerini kuşattırdı ve Cavaignac, Lamoricière, Leflô, Changarnier, Charras, Thiers, Baze ve ötekileri yataklarından çıkarttırdı ve Paris'in bellibaşlı

alanlarını, bu arada Parlamento Alanını da askerî birliklerle işgal ettirdi ve ertesi gün şafakla birlikte bütün duvarları şarlatanca afişlerle kaplattı, bu afişlerde Ulusal Meclisin ve Danıştayın dağıtıldığını, genel oy sisteminin yeniden konduğunu, Seine eyaletinde sıkıyönetim ilân edildiğini bildiriyordu. Gene, kısa bir süre sonra, *Le Moniteur*'de, sahte bir belge yazdırttı, bu belgeye göre, sözü geçen parlamenterler güya kendisinin çevresinde gruplaşmışlar ve bir Danıştay oluşturmuşlardı.

X. bölgenin belediyesinde toplanan, başlıca lejitimist ve orleancılardan oluşmuş Kuyruk-Parlamento, durmadan yinelenen "Yaşasın Cumhuriyet!" bağırışları ile Bonaparte'ın görevden alınmasına karar verdi ve boşuna, binanın önünde toplaşmış işsiz güçsüz kalabalığına nutuk çekip durdu; sonunda, atlı avcı erlerinden bir muhafız birliği ile Orsay kışlasına sürüklendiler, sonra üstüste kapalı cezaevi arabalarına doldurulduldular ve Mazas, Ham, Vincennes cezaevlerine götürüldüler. İşte böyle bitti düzen partisi, Ulusal Meclis ve Şubat Devrimi.

Sonuç bölümüne geçmeden önce bunların tarihinin kısaca bir şemasını çizelim:

I. *Birinci dönem*, 24 Şubattan 4 Mayıs 1848'e kadar. Şubat dönemi. Önsöz. Genel kardeşleşme komedisi.

II. *İkinci dönem*. Cumhuriyetin kuruluşu ve Kurucu Ulusal Meclis dönemi.

(1) 4 Mayıstan 25 Haziran 1848'e kadar. — Bütün sınıfların proletaryaya karşı savaşımı. Proletaryanın haziran olayları sırasında yenilgisi;

(2) 25 Hazirandan 10 Aralık 1848'e kadar. — Salt burjuva cumhuriyetçilerinin diktatörlüğü. Anayasanın hazırlanması. Paris'in sıkıyönetim altına alınması. Burjuva diktatörlüğü, 10 Aralıkta Bonaparte'ın cumhurbaşkanlığına seçilmesi ile uzaklaştırılmıştır;

(3) 20 Aralık 1848'den 29 Mayıs 1849'a kadar. — Kuru-

cu Meclisin Bonaparte'a, ve Bonaparte'ın müttefiki düzen partisine karşı savaşımı. Kurucu Meclisin sonu. Cumhuriyetçi burjuvazinin düşüşü.

III. *Üçüncü Dönem. Anayasal Cumhuriyet* ve *Ulusal Yasama Meclisi* dönemi.

(1) 29 Mayıs 1849'dan 13 Haziran 1849'a kadar. — Küçük-burjuvazinin Bonaparte'a ve büyük burjuvaziye karşı savaşımı. Küçük-burjuva demokrasisinin yenilgisi;

(2) 13 Haziran 1849'dan 31 Mayıs 1850'ye kadar. — Düzen partisinin parlamenter diktatörlüğü. Parti, genel oy sisteminin yürürlükten kaldırılması ile egemenliğini tamamlıyor, ama parlamenter kabineyi kaybediyor.

(3) 31 Mayıs 1850'den 2 Aralık 1851'e kadar. — Parlamenter burjuvazi ile Bonaparte arasında savaşım;

a) 31 Mayıs 1850'den 12 Ocak 1851'e kadar. — Parlamento, ordunun yüksek komutasını yitiriyor.

b) 12 Ocaktan 11 Nisan 1851'e kadar. — Parlamento, yönetimsel iktidarı yeniden ele geçirme girişimlerinde yenik düşüyor. Düzen partisi, parlamentodaki çoğunluğunu kaybediyor. Düzen partisi, cumhuriyetçilerle ve Montagne ile birleşiyor;

c) 11 Nisan 1851'den 9 Ekim 1851'e kadar. — Anayasayı değiştirme, kaynaşma ve uzatma girişimleri. Düzen partisi kendisini oluşturan çeşitli öğelere ayrılıyor. Parlamento ile, bir yandan burjuva basını arasında, beri yandan da burjuzinin kitlesi arasındaki kopma resmiyet kazanıyor.

d) 9 Ekimden 2 Aralık 1851'e kadar. — Parlamento ile yürütme gücü arasında açık kopma. Parlamento, kendi öz sınıfı, ordu ve öteki sınıflar tarafından kendi başına bırakılmış olarak kendi ölüm kararını infaz ediyor ve ölüyor. Parlamenter rejimin ve burjuva egemenliğinin çökmesi. Bonaparte'ın tam zaferi. İmparatorluğun yeniden kuruluşunun yansılaması.

YEDİ

SOSYAL cumhuriyet, bir söz olarak, bir kehanet olarak Şubat Devriminin eşiğinde ortaya çıktı. 1848 Haziran olayları boyunca sosyal cumhuriyet *Paris proletaryasının* kanı içinde boğuldu, ama dramın sonraki perdelerinde bir hayalet gibi ortaklıkta dolandı. *Demokratik cumhuriyet* ilân edildi, 13 Haziran 1849'da yok oldu, demokratik cumhuriyetin *küçükburjuvaları* kaçarken onu da alıp götürdüler, ama giderken de katmerlenmiş bir övüngenlikle kendi reklamını bıraktı ardında. *Parlamenter cumhuriyet,* burjuvazi ile birlikte bütün sahneyi ele geçirdi ve bütün genişliğince yayıldı, ama 2 Aralık, güçbirliği kurmuş kralcıların "Yaşasın Cumhuriyet!" diye canhıraş çığlıkları arasında onu gömdü.

Fransız burjuvazisi çalışan proletaryanın egemenliğine karşı şaha kalkmıştı, ve başında 10 Aralık derneğinin başkanı olmak üzere, lumpenproletaryayı iktidara kendisi getirdi. Burjuvazi kızıl anarşinin gelecekte yapacağı terör korkusu ile, bütün Fransa'yı yürek çarpıntıları içinde tutmuştu ve 4 Aralıkta, Montmartre bulvarının ve İtalyanlar bulvarının seçkin burjuvalarını, rakıyla sarhoş olmuş düzen askerinin tüfek atışlarıyla pencerelerinden aşağı indirterek burjuvazi için böyle bir geleceği defterden silen Bonaparte oldu. Burjuvazi, kılıcı tanrılaştırmıştı, şimdi ise, kılıç ona hükmediyor. Burjuvazi, halk toplantılarını polis gözetimi altına sokmuştu, şimdi polis gözetimi altına konma sırası onun salonlarına geldi. O, demokratik ulusal muhafızı dağıtmıştı, şimdi dağıtılan kendi ulusal muhafızıydı. O, sıkıyönetim ilân etmişti, şimdi ona karşı sıkıyönetim ilân edildi. O, jürilerin yerine askerî komisyonları getirmişti, şimdi de, kendi jürileri, yerlerini, askerî komisyonlara bıraktılar.

Burjuvazi halk eğitimini rahiplere teslim etmişti, şimdi rahiplere teslim edilen kendi eğitimiydi. O, yargılamadan, insanları sürmüştü, şimdi onu sürüyorlar yargılamadan. O, devlet kuvvetiyle toplumun her türlü hareketini bastırmıştı, şimdi de devlet kuvveti, onun kendi toplumunun her türlü hareketini bastırıyor. O, para çantası aşkına kendi politikacılarına ve kendi edebiyatçılarına başkaldırmıştı. Şimdi ise, onun politikacıları ve edebiyatçıları bir yana atılmakla kalmadı, kendisinin de ağzını tıkayıp kalemini kırdıktan sonra çantasını yağmalıyorlar. Burjuvazi, yorulmak bilmeden, Aziz Arsène'in hıristiyanlara bağırdığı gibi bağırmıştı devrime: *Fuge, tace, quiesce*! (Sıvış, ses etme, rahat dur!), ve işte şimdi Bonaparte bağırıyor burjuvaziye: *Fuge, tace, quiesce!*

Fransız burjuvazisi uzun zamandan beri Napoléon'un koyduğu ikilemi çözümlemişti: "*Das cinquante ans, l'Europe sera ou républicaine ou cosaque.*"* O, bu ikileme "*Répub-*

* "Elli yıl içinde, Avrupa, ya cumhuriyetçi ya da kazak olacak." —*ç.*

lique cosaque"* biçiminde bir çözüm bulmuştu. Hiç bir Circé[41] gelip de, kem gözlü bir büyü ile, burjuva cumhuriyeti şaheserini bir gudubet haline çevirmiş değildi. Bu cumhuriyet, saygınlık görünümünü yitirmişti, o kadar. Bugünkü** Fransa, parlamenter cumhuriyet içinde, daha o zamandan tümüyle vardı. Dıştaki kılıfı yırtmak ve içindeki gudubeti herkesin gözleri önüne sermek için bir süngü darbesi yetmişti.

***Şubat Devriminin kısa vadeli hedefi Orleans hanedanını ve bu hanedan döneminde egemen burjuvazi kesimini devirmek oldu. Bu hedefe ancak 2 Aralık 1851'de ulaşıldı. O zaman, Orleans sülâlesinin muazzam mülkleri, yani sülâlenin etkinliğinin gerçek temelleri, müsadere edildi ve Şubat Devriminden beklenen şey, ancak 2 Aralık hükümet darbesinin ertesi günü meydana geldi: 1830'dan beri, şöyle ya da böyle tanınmışlıkları ile Fransa'yı bezdiren adamların hapsi, kaçışı, görevden alınması, sürülmesi, silahsızlandırılması, horgörüye uğraması. Ama Louis-Philippe zamanında ticaret burjuvazisinin yalnız bir bölümü hükmediyordu. Bu burjuvazinin öteki kesimleri bir hanedan muhalefeti ve bir cumhuriyetçi muhalefet oluşturuyordu ya da tamamıyla yasallık (*légalité*) denen şeyin dışında bulunuyordu. Ticaret burjuvazisinin bütün kesimlerini ilk kez iktidara getiren parlamenter cumhuriyettir. Louis-Philippe zamanında, ticaret burjuvazisi, toprak burjuvazisini safdışı etti. İlk kez, bu ikisini eşit bir zemine oturtan, temmuz monarşisini meşru monarşiyle birleştiren ve mülkiyetin iki ayrı egemenliğini bir tek egemenlik halinde kaynaştıran parlamenter cumhuriyettir. Louis-Philippe zamanında burjuvazinin ayrıcalıklı bölümü, egemenliğini, tahtın gölgesinde gizliyordu. Parlamenter cumhuriyette, burjuvazinin egemenliği, bütün öğelerini birleştir-

* "Kazak Cumhuriyeti". —ç.

** 1851 hükümet darbesinden sonraki. —ç.

*** "Şubat devriminin..." diye başlayan ve "... büyü de bozuldu." diye biten iki paragraf, İngilizce metinde (bkz: s. 475) bulunmamaktadır. —ç.

dikten ve kendi alanını sınıfının alanı haline getirdikten sonra, bütün çıplaklığı ile ortaya çıktı. Böylece, bizzat devrimin, ilkönce, burjuva sınıfının egemenliğinin en geniş, en genel, ve en tam ifadesini kazanacağı ve bu bakımdan da gene bu egemenliğin geri dönmek umudu kalmamacasına yıkılacağı biçimi yaratması gerekti.

İşte ancak o zaman şubatta, orleancı burjuvaziye, yani burjuvazinin en canlı kesimine karşı verilen mahkûmiyet kararı uygulandı. Ve yalnız o zaman, parlamentosuyla, barosuyla, ticaret mahkemeleriyle, taşra temsilcilikleriyle, noterlikleriyle, üniversitesiyle, kürsüsüyle ve adaleti ile, basınıyla ve edebiyatıyla, yönetimden gelen gelirleriyle olağandışı fırsatlarda yargıçlık gelirleriyle, subay aylıklarıyla, ve devlet rantlarıyla, ruhuyla ve bedeniyle yenildi. Blanqui, devrimin ilk istemi olarak burjuva muhafızların dağıtılmasını koymuştu, ve şubatta, onu yolundan alıkoymak için devrime el uzatan burjuva muhafızlar, aralık ayında sahneden kayboldular. Panthéon'un kendisi, yeniden, sıradan bir kilise haline geldi. Burjuva düzeninin son biçimi ile birlikte, onun 18. yüzyıldaki ilk yol göstericilerini birer aziz haline getirmiş olan büyü de bozuldu.

Paris proletaryası, neden 2 Aralıktan sonra ayaklanmadı?

Çünkü burjuvazinin düşüşü ancak yeni karar altına alınmıştı ve kararname henüz yerine getirilmemişti. Proletaryanın herhangi ciddî bir ayaklanması, onu derhal yeniden yaşama döndürecek, ordu ile de arayı düzelterek, işçilere, ikinci bir haziran bozgununa patlayacaktı.

4 Aralıkta, proletarya, burjuvalar ve bakkallar tarafından, savaşıma kışkırtıldı. Daha o günün akşamı, birçok ulusal muhafız lejyonları, ünıformasını giyinmiş ve silahını kuşanmış olarak savaş alanında hazır bulunmaya söz verdiler. Burjuvalar ve bakkallar, gerçekten de, Bonaparte'ın 2 Aralık kararnamelerinden birinde gizli oyu yürürlükten kaldır-

dığını ve seçmenlere, resmî kayıtlarda adlarının yanına "evet" ya da "hayır" yazmayı emrettiğini farketmişlerdi. 4 Aralık direnişi Bonaparte'ın gözünü korkuttu. Gece boyunca sokakların herbir köşesine, gizli oyun yeniden yürürlüğe konduğunu bildiren afişler yapıştırttı. Burjuvalar ve bakkallar o anda ereklerine vardıklarını sandılar ve ertesi gün ortaklıkta görünmeyenler, burjuvalarla bakkallar oldu.

1 Aralığı 2 Aralığa bağlayan gece, Bonaparte'ın anî bir baskını ile Paris proletaryası, barikat komutanlarından yoksun bırakılmıştı. 1848 ve 1849 Haziranlarının ve 1850 Mayısının anıları, montanyarların bayrağı altında savaşma isteklerini yok eden ve subaysız bir ordu haline gelmiş bulunan Paris proletaryası, Paris'in başkaldırıcı şerefini kurtarma işini, öncülerine, gizli derneklere bıraktı, ve burjuvazi başkenti başıboş askere öyle kolaylıkla teslim etti ki, Bonaparte, daha sonra, anarşistlerin ulusal muhafızın silahlarını kendisine karşı kullanmalarından korktuğu gibi alaycı bir bahane ile ulusal muhafızın silahlarını elinden alabildi.

*"C'est le triomphe complet et definitif du socialisme!"** Guizot böyle nitelendirmişti 2 Aralığı. Ama parlamenter cumhuriyetin devrilmesi tohum halinde proleter devriminin zaferini içinde taşısa da bu böyledir diye parlamenter cumhuriyetin devrilmesinin elle tutulur ilk sonucu, hiç de *Bonaparte'ın parlamentoya karşı, yürütme gücünün yasama gücüne karşı, düpedüz şiddetin, sözün şiddetine karşı zaferi olmaktan geri kalmadı.* Parlamentoda ulus, genel iradesini bir yasa katına yükseltiyordu, yani bu demektir ki, egemen sınıfın yasasını kendi iradesi yapıyordu. İktidar karşısında, ulus, her türlü özel iradeden vazgeçiyor ve yabancı bir iradenin, otoritenin emrine boyun eğiyor. Yürütme gücü, yasama gücünün tersine, ulusun özerkliğine karşıt olarak, dışardan, başkasından gelen otoriteyi, ulusun başkasının koyduğu ya-

* "Bu, sosyalizmin tam ve kesin zaferidir." —ç.

salara göre davranma durumunu ifade eder. Böylece, Fransa, bir bireyin zorbalığı altına, hatta yetkisiz bir bireyin otoritesi altına girmek üzere bir sınıfın zorbalığından kurtulmuş gibi oldu. Savaşım yatışmış göründü, şu anlamda ki. bütün sınıflar, aynı derecede güçsüz ve sessiz, tüfek dipçikleri karşısında dize geldiler.

Ama devrim, işi, sonuna kadar götürür. O, âraftan (*purgatoire*) ancak henüz geçiyor. İşini yöntemle yürütüyor. 2 Aralık 1851'e kadar hazırlıklarının ancak yarısını tamamladı, şimdi de öteki yarısını tamamlıyor. Devrim, ilkönce yetkinleştiriyor; parlamenter iktidarı, sonradan devirebilmek üzere. Bir kez bu ereğe varıldıktan sonra, *yürütme gücünü* yetkinleştiriyor, onu en yalın ifadesine indirgiyor, onu tecrit ediyor, bütün tahrip kuvvetlerini onun üzerine toplayabilmek için bütün kendi kusurlarını ona yöneltiyor, ve, o, hazırlık çalışmasının ikinci yarısını tamamladığı zaman, Avrupa yerinden sıçrayacak ve bayram edecek: "İyi kazmışsın ihtiyar köstebek!"

Askerî ve bürokratik muazzam örgütü ile, karmaşık ve yapma devlet mekanizması ile, yarım milyon insandan bir memurlar ordusu ve bir ikinci beş yüz bin askerlik ordusu ile, bu yürütme gücü, Fransız toplumunun bütün bedenini bir zar gibi saran ve bütün deliklerini tıkayan bu korkunç asalak yapı, mutlak krallık döneminde, devrilmesine yardım ettiği feodalitenin sona erişinde meydana geldi. Büyük toprak sahiplerinin ve kentlerdeki büyük mülk sahiplerinin senyörlük ayrıcalıkları, devlet iktidarına özgü birçok özel nitelikler haline dönüştüler; feodalitenin ileri gelenleri, maaşlı devlet görevlileri oldular; çelişkili ortaçağ hükümdarlık haklarının alacalı haritası, işleyişi bir fabrikadaki gibi bölüştürülmüş ve bir merkezden yönetilen bir devlet iktidarının çok iyi ayarlanmış planı oldu. Ulusun burjuva birliğini kurmak için bütün bağımsız yerel, bölgesel, belediyelere ve taşra illerine değgin iktidarları yıkmak görevini benimseyen bi-

rinci Fransız Devrimi, zorunlu olarak mutlak krallık tarafından başlatılan işi, hükümet iktidarının merkezileşmesi, ama aynı zamanda genişliği, özel nitelikleri, ve aygıtı işini zorunlu olarak geliştirecekti. Napoléon, bu devlet mekanizmasının yetkinleşmesi işini tamamladı. Meşru monarşi ile temmuz monarşisi, buna, ancak, işbölümü burjuva toplumu içinde yeni çıkar grupları yarattığı ve dolayısıyla da devlet yönetimi için, yeni bir malzeme doğurduğu ölçüde, gitgide artan daha büyük bir işbölümü eklediler. Bir köprüden bir okul binasından, ve en küçük bir köyün köy mülkiyetinden demiryollarına, ulusal zenginliklere ve üniversitelere kadar her ortak çıkar derhal toplumdan ayrıldı, üstün çıkar, *genel* çıkar olmak sıfatıyla, topluma karşı tutuldu, toplum üyelerinin inisiyatifinden çıkarıldı ve hükümet eyleminin konusu haline getirildi. Sonunda, parlamenter cumhuriyet, kendini, devrime karşı savaşımında baskı önlemleri ile hükümet iktidarının eylem olanaklarını ve merkezleşmesini kuvvetlendirmek zorunda gördü. Bütün siyasal devrimler, bu makineyi kıracakları yerde, yetkinleştirmekten başka bir şey yapmadılar. Ardarda iktidar uğruna savaşan partiler bu muazzam devlet yapısını ele geçirmeyi, kazananın en birinci ganimeti saydılar.

Ama, mutlak monarşi zamanında, Birinci Devrim sırasında ve Napoléon zamanında, bürokrasi, burjuvazinin sınıf egemenliğini hazırlama aracından başka bir şey değildi. Restorasyon döneminde, Louis-Philippe zamanında, parlamenter cumhuriyette, bürokrasi, kendi başına bağımsız bir güç oluşturma yolundaki çabaları ne olursa olsun, egemen sınıfın bir aleti idi.

Ancak İkinci Bonaparte zamanındadır ki, devlet, tamamıyla bağımsız olmuş gibi görünür. Devlet makinesi, burjuva toplumun karşısında o kadar güçlenmiştir ki, başında, 10 Aralık derneğinin, yabandan gelerek kaderin cilvesiyle şövalye olan, şarap ve sucukla satın alınmış ve durmadan da

önüne sucuk atılması gereken başıbozuk askerin şan kazandırdığı liderinin bulunması ona yetiyor. Fransa'nın göğsünü sıkıştıran ve soluğunu kesen korkunç yılgınlık ve aşağılanma duygusunu, karanlık umutsuzluğu açıklayan da budur. Fransa kendini namusu lekelenmiş olarak hissetmektedir.

Bununla birlikte, devlet iktidarı havada durmaz. Bonaparte, çok belirli ve üstelik de Fransız toplumunun en kalabalık sınıfını, yani *küçük toprak sahibi köylüleri* temsil etmektedir.

Nasıl ki, Bourbon'lar büyük toprak mülkiyetinin hanedanı olmuşlardı, nasıl ki Orleans'lar, paranın hanedanı olmuşlardı, Bonaparte'lar da köylülerin, yani Fransız halk kitlesinin hanedanıdırlar. Köylülerin seçtiği adam olarak burjuva parlamentosuna boyun eğen Bonaparte değildi, ama Bonaparte bu parlamentoyu dağıtmış olandı. Üç yıl boyunca, kentler, 10 Aralık seçiminin anlamını değiştirmeyi, bozmayı ve imparatorluğun yeniden diriltilmesini köylülerin elinden çalmayı başarmışlardı. Bunun içindir ki, 2 Aralık 1851 darbesi, 10 Aralık 1848 seçimlerini tamamlamaktan başka bir şey yapmadı.

Küçük köylüler, üyelerinin hepsi aynı koşullar içinde yaşayan ama birbirleriyle gerçek ilişkilerle birleşmemiş bulunan muazzam bir kitle meydana getirir. Onların üretim tarzları, onları, karşılıklı ilişkiler kurmaya götüreceği yerde, birbirlerinden ayırır. Küçük köylülerin bu tecrit edilmiş durumu, Fransa'da ulaşım araçlarının kötü durumu ve köylülerin yoksulluğu yüzünden daha da ağırlaşır. Küçük bir tarlanın işletilmesi, hiç bir işbölümüne, hiç bir bilimsel yöntem kullanılmasına elvermez, bu bakımdan da, hiç bir gelişim çeşitliliğine, hiç bir yetenek değişikliğine, toplumsal ilişkilerde hiç bir zenginliğe elverişli değildir. Köylü ailelerinin herbiri, hemen hemen tamamıyla kendi kendisine yeter, tükettiğinin en büyük bölümünü doğrudan doğruya kendisi üretir, böylece geçim araçlarını, toplumla bir değiş-tokuştan

çok doğa ile yaptığı değişim yoluyla sağlar. Tarla, köylü, ailesi; onun yanında bir başka tarla, bir başka köylü ve bir başka aile. Bu ailelerden belli bir miktarı bir köy meydana getirir, belli bir miktar köy de bir idarî birimi oluşturur. Böylece, Fransız ulusunun büyük kitlesi, aynı cinsten büyüklüklerin basit bir toplamı ile, hemen hemen patates dolu bir çuvalın bir çuval patates meydana getirmesi gibi, aynı biçimden oluşmuştur. Milyonlarca köylü ailesi, onları birbirlerinden ayıran ve onların yaşayış tarzlarını, onların çıkarlarını ve onların kültürlerini toplumun öteki sınıflarınınkilerle karşı karşıya getiren ekonomik koşullar içinde yaşadıkları ölçüde, bir sınıf meydana getirirler. Ama, küçük köylüler arasında ancak yerel, yani yaşadıkları yerden ileri gelen bir bağ olduğu ve onların çıkarlarının benzeşmesi onlar arasında hiç bir ortaklık, hiç bir ulusal bağ, hiç bir siyasal örgütlenme yaratmadığı ölçüde de bir sınıf meydana getirmezler. Bunun içindir ki, onlar, kendi sınıf çıkarlarını kendi adlarına, ister bir parlamentonun aracılığı ile, ister bir meclisin aracılığı ile savunacak durumda değildirler. Onlar, kendi kendilerini temsil edemezler, temsil edilmek zorundadırlar. Onların temsilcileri, onlara, aynı zamanda, kendilerini öteki sınıflara karşı koruyan ve onlara yukarıdan yağmuru ve güneş ışığını gönderen efendileri gibi, üstün bir yetkili gibi, mutlak bir hükümet gücü gibi görünmelidir. Şu halde, küçük toprak sahibi köylülerin politik etkisi, en yüce ifadesini, toplumun yürütme gücüne bağımlılığında bulur.

Tarihsel gelenek, Fransız köylülerinin kafasında şöyle mucizevî bir inanç yarattı: Napoléon adını taşıyan bir adam, onlara, bütün gözkamaştırıcı parlaklıklarını geri verecekti. Ve, Napoléon yasasının *"La recherche de la paternité est interdite."** diyen maddesine uygun olarak, Napoléon adını taşıdığı için, kendini bu Napoléon olara satan biri bulundu. Yirmi yıl serserilikten ve bir sürü bayağı servüvenlerden son-

* "Babalığın araştırılması yasaktır." —ç.

ra, efsane gerçekleşti ve bu adam, Fransızların imparatoru oldu. Yeğenin sabit fikri gerçekleşti, çünkü bu, Fransız halkının en kalabalık sınıfının sabit fikrine denk düşüyordu.

Ama, peki ya Fransa'nın yarısındaki köylü ayaklanmaları, ya köylülere karşı askerî seferler, köylülerin kitle halinde hapsedilmeleri, sürülmeleri? diye karşı çıkılabilir.

Louis XIV'ten beri, Fransa, "demagojik dolaplar için", köylülerin böyle zulümlere uğradıklarını görmedi.

Ama yanlış anlamayalım. Bonaparte'lar hanedanı devrimci köylüleri temsil etmez, tutucu köylüleri temsil eder; küçük tarla ile temsil edilen toplumsal varlık koşullarından kurtulmak isteyen köylüyü temsil etmez, tersine, bu koşulları kuvvetlendirmek isteyen köylüyü temsil eder; enerjisi ile, kentlerle yapacağı sıkı güçbirliği halinde eski toplumu devirmeyi isteyen kır halkını değil, tersine, bu eski düzenin içine sımsıkı kapanmış, hapsolmuş, kendisi ve tarlası imparatorluk heyulası tarafından kurtarılsın ve kayırılsın isteyen köylüyü temsil eder. Bonaparte'ların hanedanı, köylünün ilerlemesini değil dayanaksız boş inanı, yargısını değil peşin yargısını, geleceğini değil geçmişini, Cévennes'lerini[42] değil Vendée'sini[43] temsil eder.

Parlamenter cumhuriyetin üç yıllık sert yönetimi Fransız köylülerinin bir bölümünü Napoléon yanılsamasından kurtarmıştı ve her ne kadar yüzeysel bir biçimde olsa da onları devrimcileştirmişti, ama onlar ne zaman harekete geçtilerse, burjuvazi, onları, şiddetle geri püskürttü. Parlamenter cumhuriyet zamanında, Fransız köylülerinin modern bilinci geleneksel bilinci ile çatışma haline geldi. Süreç, öğretmenler ile rahipler arasında aralıksız bir savaşım biçiminde sürdü. Burjuvazi öğretmenlere vurdu. Köylüler, ilk kez, hükümetin eylemi karşısında, bağımsız bir tutum benimsemeye çalıştılar. Bu muhalefet, belediye başkanları ile valiler arasındaki sürekli çekişmelerde kendini gösterdi. Burjuvazi, belediye başkanlarını görevlerinden aldı. Sonunda, köylüler parlamenter

cumhuriyet dönemi boyunca, çeşitli yerlerde kendi öz yavrusuna, orduya karşı ayaklandılar. Burjuvazi, onları, sıkıyönetim ve idamlarla cezalandırdı ve şimdi de, bu aynı burjuvazi, yığınların, Bonaparte uğruna kendisine ihanet eden "*vile multitude*"ün* alıklığına yanıp yakılıyor. Köylü sınıfını *Imperialismus*'unu** alabildiğine güçlendiren, bu köylü dinine vücut veren koşulları olduğu gibi saklayan burjuvazinin kendisidir. Elbette ki, burjuvazi, yığınların ahmaklığından ancak tutucu olarak kaldıkları sürece, korkabilir, zekâlarından ise onlar devrimci olur olmaz korkmaya başlar.

Hükümet darbesinin ertesinde meydana gelen ayaklanmalarda, Fransız köylülerinin bir bölümü, silah elde, kendi 10 Aralık oylarını protesto ettiler. 1848'den beri geçirdikleri deneyler onları akıllandırmıştı. Ne var ki, onlar, kendilerini tarihin cehennemine teslim etmişlerdi ve tarih de onları hemen teslim aldı. Ayrıca, köylülerin çoğunluğu kendi yanılsamalarının o ölçüde tutsağı idiler ki, hâlâ, en kızıl illerde köylü nüfus, açıkça Bonaparte için oy verdi. Onlara göre, Ulusal Meclis, Bonaparte'ı hareketten alıkoymuştu, ve o, düpedüz, kentlerin, kırların iradesini hapsettiği bağları koparmıştı. Köylüler, yer yer, Napoléon'un yanına, bir de Konvansiyon koymak gibi acaip bir fikir bile besliyorlardı. Birinci devrim, yarı-serf köylüleri özgür toprak sahipleri durumuna dönüştürdükten sonra, Napoléon, kısmetlerine çıkan toprakları rahat rahat işletmelerini ve toprak sahibi olmanın çocukça coşkusunu tadabilmelerini sağlayacak koşulları düzenledi ve sağlamlaştırdı. Ama işte tam da köylünün bu tarlası, toprağın bölünmesi, Napoléon'un sağlamlaştırdığı bu mülkiyet bi-

* "Aşağılık kalabalık". —*ç.*

** Almanca baskıda *Imperialismus* olan bu terim, İngilizce metinde (s. 480) "*empire sentiments*" ("imparatorluk tutkusu") olarak çevrilmiş; Fransızca metne (s. 106) "*l'impérialisme*" olarak aktarılmış, ama buraya bir not düşülerek, *emperyalizm* ile, "*culte de l'empereur*"ün ("imparatorluğu putlaştırma"nın) sözkonusu olduğu belirtilmiştir. Bir bütün halinde deyimi, "köylü sınıfın, imparatorluğu putlaştırma [eğilimi]" olarak düşünmek uygun olacaktır kanısındayız. —*ç.*

çimidir ki, şimdi Fransız köylüsünü yıkıma götürüyor. Fransız feodal köylüsünü küçük toprak sahibi köylü ve Napoléon'u da imparator yapan maddî koşullar, açıkça bunlardır. Şu kaçınılmaz sonucu: yani tarım koşullarının gitgide ağırlaşması, tarımcının gitgide daha çok borçlanması sonucunu yaratmak için iki kuşak yetti. 19. yüzyılın başında, Fransız köylü nüfusunun özgürlüğünün ve zenginleşmesinin zorunlu koşulu olan bu "napolyonca" mülkiyet biçimi, yüzyıl boyunca, köylünün köleliğinin ve yoksullaşmasının en birinci nedeni haline geldi. Ve işte İkinci Bonaparte'ın savunmak durumunda olduğu "*idées napoléoniennes*"in* birincisi kesinlikle budur. İkinci Bonaparte, köylülerin, yıkımlarının nedenini, bizzat küçük toprak mülkiyetinde değil de, onun dışında ikincil sıradan koşulların etkisinde aramak gerektiği yanılsamasını paylaşmakta devam ederse, girişeceği bütün deneyimler, üretim ilişkilerine dokunur dokunmaz, köpük balonları gibi yok olacaklardır.

Küçük toprak mülkiyetinin ekonomik gelişmesi, köylülüğün toplumun öteki sınıfları ile ilişkilerini tepeden tırnağa altüst etmiştir. Napoléon zamanında, toprağın parçalara bölünmesi, kentlerdeki serbest rekabet ve ilk adımlarını atan büyük sanayi sistemini kırda da tamamlamaktan başka bir şey yapmamıştır. Köylü sınıfının yararlandığı kayırılma bile, yeni burjuva toplumunun çıkarına idi. Yeni yaratılan bu sınıf, burjuva düzeninin, kentlerin kapıları dışında da uzanması, burjuva düzeninin ülke çapında gerçekleşmesi idi. Bu sınıf, yeni devrilmiş olan toprak aristokrasisine karşı her yerde hazır bulunan bir protesto oluşturuyordu. Eğer o iltimaslı bir muamele gördüyse, kendisi de, bütün öteki sınıflardan daha fazla olmak üzere, feodallerin yeniden kalkınmalarına karşı bir saldırı üssü sağlıyordu. Küçük toprak mülkiyetinin Fransız toprağına saldığı kökler, feodalitenin bütün besinini alıyordu elinden. Onun kurduğu engeller, burju-

* "Napolyonca düşünceler"; 65. sayfadaki nota bakınız. —ç.

vazi için, eski feodal beylerin her türlü saldırgan geri dönüşlerine karşı, doğal bir sur oluştuyordu. Ama 19. yüzyıl boyunca, kent tefecileri feodal beyleri, ipoteğin, toprağa bağlı feodal yükümlülüklerin, burjuva sermayesi ise aristokratik toprak mülkiyetinin yerini aldı. Köylünün küçük toprak parçası, artık, kapitaliste topraktan kâr, faiz ve rantı çekip almasına ve köylünün kendisine de nasıl olup da gündeliğini çıkarabileceğinin tasasını bırakmasına olanak veren bir bahaneden başka bir şey değildir. Toprak üzerine binen ipotek borçları, Fransız köylüsünü, İngiltere'nin bütün kamu borçları faizi kadar önemli bir ödeme yapmak zorunda bırakmaktadır. Kendi gelişmesi, onu, kaçınılmaz olarak, sermayeye karşı bir kölelik durumuna sokan küçük toprak mülkiyeti, Fransız ulusunu birer mağara adamları durumuna getirdi. Onaltı milyon köylü (kadınlar ve çocuklar dahil) mağaralarda oturuyorlar, bu mağaraların büyük bir kısmının yalnız bir deliği var, küçük bir kısmının ise sadece iki ve en iyi olanların da ancak üç. Oysa bir baş için beş duyu ne ise bir ev için de pencereler aynı şeydir. Yüzyılın başında, devleti, defne dalları ile gübrelediği yeni açılmış küçük tarlanın savunmasını gözetmekle yükümlü bir nöbetçi yapan burjuva düzeni, bugün, onun kanını ve iliğini emen ve onları sermayenin simyacı kazanına atan bir vampir olmuştur. Napoléon yasa sistemi artık hacizler ve zorunlu satış yasasından başka bir şey değil. Fransa'daki dört milyon (çocuklar vb. dahil) resmî yoksul, serseri, ağır suç işlemiş adam ve fahişelerin sayısına, bir de uçurumun kenarında takılı kalmış ve, ya kendisi köyde oturup durmadan denkleri ve çoluk çocukları ile kentlere göçen, ya da kentte oturup köye giden beş milyon ekleniyor. Bu durumda köylülerin çıkarı, Napoléon zamanında olduğu gibi, artık burjuvazinin çıkarları ile ve sermaye ile uyum halinde değil, çelişik bulunuyor. Bu bakımdan, köylüler, doğal olarak, müttefiklerini ve yol göstericilerini, ödevi burjuva düzenini devirmek olan *kentlerin proletaryasında*

buluyorlar. Ama *kuvvetli ve mutlak hükümet,* ki bu İkinci Napoléon'un uygulamaya koymak durumunda olduğu ikinci "*idée napoléonienne*"dir, kesinlikle bu, "*ordre matériel*"i* açıkça, kuvvet yoluyla savunmaya çağırmaktadır. Onun için, bu "maddî düzen", Bonaparte'ın köylülere karşı bütün bildirgelerinde boyuna yinelenen bir slogan gibi iş görmektedir.

Sermayenin ona zorla kabul ettirdiği ipoteğin yanısıra, *vergi* de yüklenir küçük toprak parçasının sırtına. Vergi, bürokrasinin, ordunun, kilisenin, mahkemenin, kısaca bütün yürütme gücü aygıtının hayat kaynağıdır. Kuvvetli hükümet ve ağır vergiler, eşanlamlı iki terimdir. Küçük toprak mülkiyeti, kendi doğası gereği, çok güçlü ve çok kalabalık bir bürokrasiye temelden hizmet eder. Küçük toprak mülkiyeti, bütün ülke yüzeyinde eşit düzeyde ilişkiler ve kişiler yaratır, ve bu bakımdan da merkezî bir iktidar için bu aynı kitlenin her noktası üzerine aynı etkiyi uygulama olanağını doğurur. Halk yığını ile bu merkezî hükümet arasında yeralan, aracı, aristokratik tabakaları ortadan kaldırır. Dolayısıyla, her yandan, bu merkezî iktidarın dolaysız müdahalesine ve onun dolaysız organlarının işe karışmasına meydan verir. Nihayet, ne kırda, ne de kentte, iş bulamadıkları için bir çeşit saygıdeğer sadaka gibi memurluk görevleri araştıran ve bu görevlerin yaratılmasına yolaçan fazladan bir işsiz nüfus yaratır. Napoléon zamanında bu kalabalık hükümet personeli, yalnız doğrudan doğruya üretici değildi, şu anlamda ki, devletin kaldırdığı vergiler sayesinde, bu personel, yeni oluşan köylülük için, kamu işleri biçiminde, burjuvazinin kendi özel sanayiinin yardımı ile henüz gerçekleştiremediği şeyi gerçekleştiriyordu. Devlet vergisi, dolayısıyla, kent ile kır arasında değiş-tokuşu sürdürmek için gerekli bir zor aracı idi. Yoksa, küçük toprak sahibi köylü, Norveç'te ve İsviçre'nin bir bölümünde olduğu gibi, kendi kendinden hoşnut bir

* "Maddî düzen". —ç.

kır adamı olarak kentli ile tüm ilişkisini keserdi. Napoléon, süngülerinin yardımı ile yeni pazarlar açarak ve Kıtayı yağma ederek, önceden kaldırılmış vergileri, ana parası ve faizi ile birlikte ödedi. Bu vergiler o zaman köylü sanayii için bir dürtü oluyordu, oysa şimdi bu sanayiin en son kaynaklarını da elinden alıyor, sonunda onu yoksulluğa karşı silahsız bırakıyorlar. Şeritlerle süslenmiş ve besili koskoca bir bürokrasi, işte İkinci Bonaparte'ın en çok hoşuna giden "*idée napoléonienne*". Nasıl hoşuna gitmesin ki, o, kendisini, toplumun gerçek sınıfları yanında, kendi rejiminin devamını, kendisi için bir peynir ekmek sorunu haline gelen yapma bir kast yaratmak zorunda görüyor. Onun için son işlemlerinden biri de, memurların aylıklarının yeniden eski düzeyine yükseltilmesi ve yeni bir yiyim kapısı yaratılması oldu.

Bir başka "*idée napoléonienne*" hükümet aracı olarak, *rahiplerin* egemenliğidir. Yeni meydana gelmiş küçük toprak, toplumla uyumu, doğa güçlerine karşı bağımlılığı ve kendisini yukarıdan koruyan otoriteye boyun eğişi ile doğal olarak dindar idiyse de, borçlar altında ezilen, toplum ile ve yüksek otorite ile arası bozulan, kendi dar sınırları dışına itilen küçük toprak, doğal olarak dinsiz oluyor. Gökyüzü, henüz yeni ele geçirilen toprağın önemsiz küçük parçasının pek hoş bir tamamlayıcısı idi, yağmuru ve güneş ışığını gönderiyordu. Ama gökyüzünün küçük tarlanın yerini tutması istenirse, bu, bir hakaret olur. O andan itibaren rahip, artık yalnız İkinci Bonaparte zamanında, Napoléon zamanında olduğunun tersine, kentlerde, köylü rejiminin düşmanlarını gözlemekle değil, köyde, Bonaparte'ın düşmanlarını gözlemekle görevli yeryüzü polisinin kutsanmış köpeği gibi görünür. Roma'ya karşı sefer, gelecek kez, bizzat Fransa'da, ama Bay de Montalembert'in istediğinden bambaşka bir doğrultuda olacak.

Temel "*idée napoléonienne*", nihayet, ordunun üstünlü-

ğü idi. Ordu, küçük köylülerin *"le point d'honneur"** idi, onlar dışarıda yeni mülkiyet biçimini savunurken, yeni kazandıkları milliyeti yüceltirken, dünyayı yağmalar ve altüst ederken, bizzat kahramanlara dönüşmüştüler. Üniforma onların kendi devlet giysisi idi, savaş onların şiiri, imgelemde uzatılan ve genişletilen tarla, yurttu, ve yurtseverlik, mülkiyet duygusunun en ülküsel biçimiydi. Ama şimdi, Fransız köylüsünün, kendilerine karşı mülkiyetini savunmak zorunda olduğu düşmanlar, artık kazaklar değil, haciz memuru ve tahsildardı. Tarla artık yurt denilen yerde değil, ipotek kayıtlarında bulunuyor. Ordunun kendisi bile, artık köylü gençliğin çiçeği değil, kır lumpenproletaryasının bataklık çiçeğidir. Ordunun büyük bölümü, tıpkı İkinci Bonaparte'ın, Napoléon'un yerini alması, onun yerine geçmesi gibi, başkalarının yerine bedel karşılığında asker olanlardan, başkalarının yerini alanlardan oluşuyor. Onun başarısı, şimdi, bir jandarma hizmeti olarak, köylüleri, dağ keçisi avlar gibi avlamaktan ibarettir, ve kendi sisteminin iç çelişkileri, 10 Aralık derneği başkanını Fransız sınırları dışına ittiği zaman, ordu, birkaç haydutluktan sonra, gittiği yerde, artık defne dalları devşirmiyecek, dayak yiyecek.

Görüldüğü gibi bütün *"idées napoléoniennes", henüz gelişmemiş ve henüz gençlik tazeliğindeki tarlanın çıkarlarına uygun fikirlerdir.* Yaşlılık aşamasına geçmiş tarlanın çıkarları ile çelişiktirler. Bu fikirler küçük işletmenin cançekişme sanrılarından başka bir şey değildir, tümce biçimine dönüşen sözcüklerdir, hayalet biçimine geçen ruhlardır. Ama Fransız ulusunun kitlesini geleneğin ağırlığından kurtarmak, özgür kılmak ve devlet ile toplum arasında var olan çözümlenemez çelişkiyi bütün arılığı ile ortaya çıkarmak için, bir imparatorculuk [*des Imperialismus*] taklidi zorunluydu. Küçük toprak mülkiyetinin gittikçe artan çöküşü ile birlikte, onun üzerine kurulan devlet yapısı da yıkılıyor. Modern top-

* "Onura dokunan şey". —ç.

lumun gerektirdiği siyasal merkeziyet, ancak, eskiden feodalizme karşı savaşmak için türetilen hükümet aygıtının, askerî ve bürokratik aygıtın kalıntıları üzerinde yükselebilir. [Devlet aygıtının yıkılması, merkezleşmeyi tehlikeye düşürmeyecektir. Bürokrasi, henüz, karşıtının, feodalitenin etkisinde bulunan bir merkeziyetin alt ve kaba biçiminden başka bir şey değildir. Napoléon'un yeniden tahta çıkışından umutsuzluğa düşen Fransız köylüsü, kendi küçük işletmesine olan inancını yitiriyor, bu küçük tarla üzerine kurulu bütün devlet yapısını deviriyor ve *proletarya devrimi, böylece koroyu gerçekleştiriyor, bu koro olmadan onun solosu bütün köylü uluslarda bir cenaze marşı halini alıyor.*]*

Fransız köylülerinin durumu, bize, İkinci Bonaparte'ı Sina tepesine götüren, ama yasaları almak için değil de vermek için götüren 20 ve 21 Aralık seçimlerinin sırrını açıklıyor.** Doğrusunu isterseniz, Fransız ulusu, bu uğursuz günlerde, diz çöküp her gün "Aziz genel oy, bizim için dua ediniz!" diye yalvaran demokrasiye karşı çok büyük bir günah işledi. Genel oy hakkının tutkunları, besbelli ki, onların lehinde o kadar büyük şeyleri gerçekleştiren, Bonaparte II'yi bir Napoléon'a, bir Saül'ü[44] bir aziz Paul'e ve bir Simon'u[45] bir Aziz Pierre'e dönüştüren böyle şaşılası olağanüstü bir güçten vazgeçmek istemiyorlar, Halkın düşüncesi, onlarla, seçim sandığı aracılığı ile konuşuyor, Tanrının da peygamber Ezekiel[46] aracılığı ile kuru-kemiklerle konuşması gibi: *Haec dicit dominus deus ossibus suis: Ecce, ego intromittan in vos spiritum et vivetis.* (Şöyle konuştu Ulu Tanrı kuru-kemiklerine: İşte, ben size ruh vereceğim, ve siz yaşayacaksınız!).

Burjuvazinin, açıkçası, o zaman, Bonaparte'ı seçmekten başka bir seçeneği yoktu. Zorbalık ya da anarşi. Elbette zor-

* Köşeli parantez içine aldığımız bu kısım, İngilizce metinde, "Marx'ın bu bölümü 1869 baskısından çıkardığı" belirtilerek, dipnotta verilmektedir. —ç.

** "Doğrusunu..." diye başlayan tümceden paragrafın sonuna kadar olan kısım, İngilizce metinde (bkz: s. 484) yer almamaktadır. —ç.

balıktan yana kullandı oyunu. Constance'daki[47] din bilginleri toplantısında, püritenler, papaların sefih yaşayışlarından yakındıkları ve törelerde bir reform yapmanın zorunluluğu üzerine sızlandıkları zaman, kardinal Pierre d'Ailly, gök gibi gürleyen bir sesle haykırdı onlara: "Yalnız, şeytanın ta kendisi kurtarabilir Katolik Kilisesini, siz ise melekleri istiyorsunuz!" Onun gibi, Fransız burjuvazisi de darbenin ertesi günü bağırdı: Artık yalnız, 10 Aralık derneğinin başkanı kurtarabilir burjuva toplumunu! Artık yalnız hırsızlık kurtarabilir burjuva toplumunu! Yalnız pislik aileyi; düzensizlik düzeni kurtarabilir!*

Kendini toplumdan bağımsız kılan bir yürütme gücü olarak, Bonaparte, misyonunun "burjuva toplumunun" güvenini sağlamak olduğunu hissediyor. Ama bu burjuva takımının gücü orta sınıftır. Onun içindir ki, kendisine, bu sınıfın temsilcisi gözüyle bakıyor, ve bu anlayışla kararnameler yayınlıyor. Ama Bonaparte'ın kendisi bir şeyse eğer, bu, orta sınıfın siyasal etkinliğini kırdığı ve her gün de kırmakta olduğu içindir. Onun içindir ki, kendisini, orta sınıfın siyasal ve edebî gücüne karşı hasım olarak görüyor. Ama, burjuvazinin maddî gücünü korumakla, onun siyasal gücünü yeniden yaratıyor. Bunun içindir ki, bir yandan, kendini gösterdiği her yerde sonucu (etkiyi) yok ederken, nedeni alıkoyması gerekiyor. Ama bütün bunlar, neden ile sonuç arasında küçük küçük karışıklıklar olmadan yapılamıyor, çünkü biri ve öteki, karşılıklı etki ve tepkileri içinde ayırdettirici niteliklerini yitiriyorlar. Sınır ayrımı çizgisini silen yeni kararnameler bundan ileri geliyor. Aynı zamanda, Bonaparte, köylülerin ve genel anlamda halkın, burjuva toplumu sınırları içinde alt sınıflara mutluluk getirmek isteyen temsilcisi olmak sıfatıyla, kendini, burjuvaziye karşı görüyor. "Gerçek sosyalistle-

* Son iki tümce İngilizce metinde (s. 484) şöyledir: "Yalnız hırsızlık, mülkiyeti kurtarabilir; yalnız yalan yemin, dini; piçlik, aileyi; düzensizlik, düzeni." —ç.

ri'' peşinen hükümete ilişkin bilgeliklerinden yoksun bırakan kararnameler bundan ileri geliyor. Ama Bonaparte, kendisini her şeyden önce, kendisinin de, çevresinin de, hükümetinin ve ordusunun da ait bulunduğu lumpenproletaryanın, en birinci derdi kendi çıkarlarına özen göstermek ve Devlet Hazinesinden Kaliforniya piyangolarının biletlerini çekmek olan lumpenproletaryanın temsilcisi olarak, 10 Aralık derneğinin başkanı olarak görüyor. Ve, kararnamelerle de, kararnameler olmadan da ve kararnamelere karşın da 10 Aralık derneğinin başkanı olduğunu olumluyor.

Adamın bu çelişik görevi, onun hükümetinin çelişkilerini, kimi kez şu ya da bu sınıfı kazanmaya, kimi kez de aşağılamaya çalışan ve en sonunda bütün sınıfları kendisine karşı ayağa kaldıran anlamsız o yanı bu yanı yoklayışlarını açıklıyor. Pratikteki bu kararsızlık, bellisizlik, hükümet işlerindeki buyurgan, kesin üslupla, körü körüne amcadan kopya edilen üslupla, çok komik bir karşıtlık meydana getiriyor.

Sanayi ve ticaret, dolayısıyla orta sınıfın işleri, kuvvetli bir hükümetin yönetiminde, sıcak bir serde imiş gibi serpilip gelişmelidir. Dolayısıyla, bir sürü demiryolu hattı imtiyazı verilmesi. Ama aynı şekilde bonapartçı lumpenproletaryayı da zenginleştirmek gerekir. Dolayısıyla, borsada acemilerin demiryolları imtiyazları üzerine dolap çevirmeleri. Ama hiç bir maliye, demiryolları yapımını finanse etmeye talip olmaz. Banka, demiryolu kumpanyalarının hisse senetleri üzerinden avans vermeye zorlanır. Ama aynı derecede banka, şahsen sömürülmek de istenir, onun için de pohpohlanır. Banka haftalık bilançosunu yayınlamak yükümünden bağışlanır. Bankanın hükümetle aslan payı antlaşması. Ama halka iş vermek gerekir. Dolayısıyla, kamu işleri yapılması emredilir. Ama kamu işleri halkın malî yükünü artırır. Dolayısıyla, yıllık devlet rantları (faizleri) %5'ten %4,5'a çevrilerek rant sahiplerinin zararına vergiler düşürülür. Ama birkaç parmak bal da orta sınıflara vermek gerekir. O hal-

de şarap vergisi, şarabı *"au détail"** satın alan halk için iki katına çıkartılır, şarabı *"en gros"*** içen orta sınıflar için yarıya indirilir. Mevcut işçi örgütleri dağıtılır, ama ortaklığın gelecekteki harikaları kutlanır. Köylülerin yardımına koşmak gerekir. O halde köylünün borçlanmasını ve mülkiyetinin tek elde toplanmasını kolaylaştıran toprak kredi bankaları kurulur. Ama bu bankalar, Orleans sülâlesinin müsadere edilen malları üzerinden para elde edilmesine hizmet etmelidir. Ama hiç bir kapitalist, kararnamede bulunmadığından, böyle bir koşulu kabul etmek istemediği için, toprak bankası, basit bir kararname olarak kalır vb., vb..

Bonaparte, toplumun bütün sınıflarının ataerkil velinimeti olarak ortaya çıkmayı isterdi. Ama hiç bir sınıfa, öteki sınıftan almaksızın bir şey veremez. Tıpkı *Fronde**** çağında, bütün mallarını yandaşlarının kendisine karşı yükümlülük haline dönüştürdüğü için, Guise dükü hakkında Fransa'nın en iyiliksever adamı denmesi gibi, Bonaparte da, Fransa'nın en iyiliksever adamı olmak ve Fransa'nın bütün mülkiyetini, bütün emeğini kendisine karşı kişisel bir yükümlülük haline dönüştürmek isterdi. Sonra gene Fransa'ya armağan etmek üzere, ya da daha doğrusu Fransız parasıyla yeniden satın almak üzere, bütün Fransa'yı çalmak isterdi, çünkü 10 Aralık derneği başkanı olmak sıfatıyla kendisine ait olması gerekeni satın alması gerekir. Bütün devlet kurumları, Senato, Danıştay, Yasama Organı, *Légion d'honneur,* asker madalyaları, genel çamaşırhaneler, kamu hizmetleri, demiryolları, erler hariç olmak üzere, ulusal muhafızın genelkurmayı, Orleans sülâlesinin müsadere edilen malları, —bütün bunlar— alım-satım konusu haline geldiler. Ordudaki ve hükümet mekanizmasındaki her makam, bir satınalma aracı haline gelir. Ama Fransa'dan çalınmış ola-

* Perakende (ya da, azar azar). —ç.
** Toptan (ya da, bol bol). —ç.
*** Başkaldırma. —ç.

nın yeniden Fransa'ya verildiği bu sürecin en önemli özelliği, tedavül sırasında, 10 Aralık derneğinin liderinin ve üyelerinin ceplerine giden yüzdelerdir. Bay De Morny'nin metresi kontes L.'nin, Orleans sülâlesinin mallarının müsaderesini nitelendirmek için kullandığı nükte: *"C'est le premier vol de l'aigle"** sözü, zaten artık *kartal* olmaktan çok bir *karga* olan bu *kartalın* bütün uçuşlarına uygulanabilir. Onun kendisi ve yandaşları, İtalyan azizinin, daha yıllar boyu tüketemeyeceği kadar bol olan mallarını büyük bir gösterişle sayıp duran cimriye verdiği öğüdü her gün birbirlerine yinelediler: *"Tu fai il conto sopra i beni, bisogna prima par il conto sopra gli anni."*** Yılların hesabında bir yanlış yapmamak için dakikaları sayıyorlar. Sarayda, bakanlıklarda, yönetimin ve ordunun başında tıklım tıklım bir maskaralar kalabalığıdır gidiyor, ve bu kalabalık için söylenebilecek en iyi şey, bunun, sırmalı giysileri içinde Soulouque'un[48] en yüksek mevkideki kişilerininki gibi gülünç bir kasılmayla ayak altında dolanan gürültücü, kötü ün salmış, yağmacı derbederler takımı olduğudur. Eğer bu kalabalığın ahlâkçısının *Véron-Crevel* ve düşünürünün de *Granier de Cassagnac* olduğu düşünülecek olursa, kişi, 10 Aralık derneğinin bu yüksek tabakasını açıkça gözünde canlandırabilir. Guizot, kendi başkanlığı zamanında bu Granier'yi, bir küçük gazetede hanedan muhalefetine karşı kullandığı zaman *"C'est le roi des drôles"**** diye övmek alışkanlığındaydı. Bonaparte'ın sarayına ve kliğine ilişkin olarak, Régence'ı (Rejans) ya da Louis XV'i anımsamak yanlış olur. Çünkü "... Fransa daha önce de bir sürü metres hükümeti görmüştür; ama, henüz, hiç bir zaman bir *hommes entretenus** hükümeti görmedi."

* "Bu, kartalın ilk uçuşudur --hırsızlığıdır—." (Burada, Fransızca *"vol"* sözcüğünün, "uçuş" ve "hırsızlık" gibi çift anlamlılığından yararlanılarak sözcük oyunu yapılıyor.) —ç.

** Mallarını sayıp duracağına, yaşayacak kaç yılın kaldığını saymaya başlasan daha iyi edersin." —ç.

*** "Bu, maskaralar kralıdır." --ç.

Durumunun gerektirdiği çelişkilerin baskısı altında, bir yandan Napoléon'un yerini dolduracak kişi olarak, bir hokkabaz gibi, kamuoyunun gözünü kendi üzerinde tutmak zorunluluğu altında, sürekli şaşkınlık yaratarak, yani her gün *minyatür bir hükümet darbesi* yapmak zorunluluğu altında, Bonaparte, bütün burjuva ekonomisinin altını üstüne getiriyor, 1848 Devrimi için ihlâl edilmez görünen her şeyi ihlâl ediyor; kimilerini devrime boyun eğmiş, kimilerini de devrim ister duruma getiriyor ve hükümet mekanizmasından hükümet mekanizması halesini çekip çıkartarak, onu hiçe sayarak, onu aynı zamanda hem rezil hem de gülünç ederek bizzat düzen adına anarşi yaratıyor. Paris'te Trèves'in (Trier'nin)[50] Kutsal Libası'na tapınmayı, Napoléon'un imparatorluk pelerinine tapınma olarak tazeliyor. Ama imparatorluk pelerini en sonunda Louis Bonaparte'ın omuzlarından düştüğü gün, Napoléon'un tunçtan heykeli, Vendôme dikilitaşının tepesinden gümbürtüyle devrilecektir.

* Aktarılan sözcükler Madame Girardin'indir. [*Hommes entretenus*: kapatma erkekler. —ç.]

[1] Habakkuk. — Oniki küçük İbranî peygamberinden biri. Çağında hüküm sürmekte olan zorbalığı açığa vururken, İsrail halkının Kaldelilerin egemenliği altına gireceğini ve sonradan kurtulacağını önceden haber veriyor ve bu kurtuluşu iyinin kötü üzerindeki kesin, son zaferi olarak görüyordu. Olasılıkla İsa'dan önce VII. yüzyılda yaşadı. s. 15

[2] Londra'da bir akıl hastanesi. s. 16

[3] Ezop'un bir masalından. "İşte hendek, işte deve!" anlamında bir Latin atasözü. s. 18

[4] Cumhurbaşkanlığı seçiminin yapılacağı tarih. s. 18

[5] Kiliast (Yunanca "bin" anlamına gelen "*khilias*" sözcüğünden) İsa'nın bir ikinci kez yeryüzüne geleceğine ve bin yıllık bir hükümdarlık kuracağına ve o zaman, adalet, evrensel eşitlik ve refahın muzaffer olacağına ilişkin gizemli bir din inanışının savunucuları. s. 18

[6] Unvanı sadece onursal olan ve hiç bir yargılama yetkisi bulunmayan piskopos için kullanılır. Bunun gibi, alay yollu, *in partibus* hükümet, bakan, elçi, vb. denir. s. 19

[7] Capitol, Roma'da bir tepe, Jupiter, Juno ve öteki tanrıların tapınaklarının yapıldığı bir müstahkem kale. Efsaneye göre, Roma, MÖ 390 yılında, salt Juno'nun tapınağından gelen kaz gürültülerinin Capitol bekçilerini uyandırması sayesinde Gaul'lerin istilâsından kurtulmuştu. s. 19

[8] Roma tarihçisi Eusebius'a göre, İmparator Constantin I, 312'de, hasmı Maksentius karşısındaki zaferin arifesinde, gökyüzünde çarmıhın işaretini gördü. Üstünde şunlar yazılıydı: "Bu işaret altında kazanacaksın!" s. 24

[9] Heine'ın "Romanzero" ("İki Şövalye") adlı şiirinin bir kahramanı. Şair, kendi savurganlıkları yüzünden yoksul düşen Polonyalılarla alay ediyor. (Marx, burada, Louis-Bonaparte'ı anıştırıyor.) s. 25

[10] *Charte constitutionnelle,* Fransa'da, 1830 burjuva devriminden sonra kabul edilen meşrutî anayasa, temmuz monarşisinin hukukî temeli idi. *Charte*, görünüşte, ulusun egemenlik haklarını ilân ediyor ve kralın iktidarını biraz kısıtlıyordu. s. 29

[11] "*Frère, il faut mourir*!" ("Kardeş bir gün öleceğiz!", ya da "Kardeş, bir gün öleceksin!"), bir katolik tarikatı mensuplarının birbirlerini selâmlayış sözleri. s. 32

[12] Clichy, Paris'te borçluların konulduğu eski bir cezaevi. s. 32

[13] Caligula, Roma İmparatoru (37-41), İmparator Tiber'in akrabası. Caligula, Almanya'da askerler arasında kampta büyüdü. Adı, Roma askerinin postalı anlamına gelen *caliga*'dan gelir. Barbarlığı, ahlâksızlıkları ve sınırsız saçıp savurmaları ile ünlüdür, bir saray entrikası sonucu muhafız erleri tarafından öldürülmüştür. s. 39

[14] Bu "idare amirleri önerisi", Meclis Başkanının, askerî birlikleri emri altına alma hakkına yönelikti. Meclis tarafından reddedildi. s. 40

[15] *Patres conscripti,* Romalı senatörlere verilen ad. s. 43

[16] Louis XIV'ün küçüklüğü ve Ana Kraliçenin gözdesi Kardinal Mazarin'in egemenliği çağındaki muhalefet hareketi. *Fronde* (Başkaldırma) Paris burjuvazisinin ve parlamentonun, Avusturyalı Kraliçe Anne'ın ve Mazarin'in malî tasarılarına karşı muhalefeti ile başladı ve barikat savaşları da buna katıldı. Bu parlamenter Başkaldırmaya (*Fronde*), bir prensler başkaldırması da eklendi, ki bu, feodal soyluluğun monarşist mutlakiyetçiliğe karşı bir hareketi

oldu. Ama başkaldırma içinde çabucak kendilerini gösteren uzlaşmaz çelişkiler, krallık iktidarının hareketi bölmesine ve sonunda da tamamıyla bastırmasına yardım etti. s. 43

[17] Schlemihl, Chamisso'nun bir öyküsünün kendi gölgesini satan kahramanı. s. 43

[18] Eriha, Ürdün'de, Şeria vadisinde eski bir kent. Efsaneye göre, Eriha'nın duvarları, Yeşu'nun borazan sesleriyle yıkılmıştı. s. 53

[19] 1848 halk hareketine dayanamayan Papa Pius IX kaçıyor. Bir Fransız ordusu, Roma'yı zorla alarak, 2 Haziran 1849'da papayı geri getiriyor. s. 57

[20] İbranilerin peygamberi ve son yargıcı Samuel (İsmail) Kral Saül'ü, sonra da David'i kutsallaştırmıştı. s. 57

[21] Austerlitz, Napoléon'un Avusturya-Rusya ordularına karşı 2 Aralık 1805'te kazandığı büyük zafer. s. 57

[22] Ems, Bourbon'lar hanedanının Fransa tahtı hak iddiacısı (taraftarlarının Henri V dedikleri) Chambord kontunun oturduğu yer. Orléans'lar hanedanından olan rakibi, Şubat Devriminden sonra İngiltere'ye kaçan Louis-Philippe, Londra yakınlarındaki Claremont'da yaşıyordu. Ems ve Claremont kralcı entrikaların merkezleri idiler. s. 59

[23] Bu, Bonaparte'ın yaşamındaki şu iki olayı anıştırıyor: 30 Ekim 1836'da iki topçu alayının yardımıyla Strasbourg'da bir isyan çıkarmaya kalkıştı, ama isyancılar silahsızlandırıldı ve Louis Bonaparte tutuklandı ve Amerika'ya sürüldü. 6 Ağustos 1840'ta Boulogne yerel garnizonunda birlikleri bir ayaklanmaya kışkırtmayı denedi. Bu girişim de başarısızlığa uğradı. Ömür boyu hapse mahkûm edildi, ama 1846'da Londra'ya kaçtı. s. 78

[24] Shakespeare'in *Bir Yaz Gecesi Rüyası* oyunundaki dokumacı. s. 78

[25] *Schufterle* ve *Spiegelberg*, Schiller'in *The Robbers* adlı dramının iki karakteri. s. 79

[26] *Bacchus ya da Dyonisos*, eski Yunan mitolojisinin tanrısı. Önceleri insanın yaratıcı güçlerini uyandıran tanrı, sonradan şarap tanrısı. Büyük İskender'in Asya seferinden sonra Dyonisos'un da Hindistan ve öteki Asya ülkelerindeki gezisi miti ortaya çıkmıştır. s. 81

[27] Fransızca metinde *boucs émissaires*, İngilizce metinde *scapegoats*. — Eski Yahudilerin, kendi günahlarından kurtulmak için, günahlarını yükledikleri bir keçiyi çöle salarak kurban etmeleri. s. 83

[28] Marx, burada, Schiller'in bir dizesine benzetmeyle sözcük oyunu yapıyor. Ozan, neşeyi "Elysée kızı" olarak betimliyor. Klasik mitolojide, *Elysium* ya da *Champs Elysées* (Elize tarlaları), cennet anlamına gelir. *Champs Elysées*, aynı zamanda Paris'te Louis Bonaparte'ın sarayının bulunduğu yerin de adıdır. s. 87

[29] İngilizlerin efsanevî kralları Arthur'un, şövalyeler arasında öncelik hakkı çekişmesini önlemek için düşünüp bulduğuna inanılan Yuvarlak Masa ve bunun çevresinde oturan 12 şövalyeden benzetme. s. 88

[30] Parlamento, Fransa'da burjuva devriminden önce 18. yüzyılın sonunda yüksek bir hukuk organıydı. Krallık kararnamelerini düzenlerdi ve sözümona krala uyarıda bulunma, ülkenin örf ve yasalarına uymayan kararnameleri protesto etme hakkına sahipti. s. 92

[31] Belle-Isle, Biskaye körfezinde siyasal mahpuslar için cezaevi olan bir ada. s. 96

[32] Agésilas II (401-358). — Isparta kralı, Kral Agis'in küçük kardeşi, ünlü büyük asker. Marx'ın Agésilas'ın Kral Agis'e söylediğini yazdığı sözler Yunan yazarı Athenaeus'un *Deipnosophistae* adlı kitabında anlattığı bir öyküdendir: Mısır Firavunu Takhos, birlikleri kendisine yardıma gelen Isparta kralı Agésilas'ın ufak tefek yapısını ima ederek "Dağ doğum sancıları çekiyordu. Zeus korkuya kapılmıştı. Ama dağ bir fare doğurdu." der. Agésilas da karşılık verir: "Sana şimdi bir fare görünüyorum, ama bir gün aslan olacağım." s. 98

[33] Agis II (427-401). — Isparta kralı, Agésilas'ın büyük kardeşi. s. 98

[34] Lejitimistlerin taht talibi Chambord kontu, 1850'de Venedik'te yaşıyordu. s. 103

[35] Marsan pavyonu, Tuileries sarayında bir daire, Louis XVIII zamanında, gelecekteki Charles X, yani Artois kontunun oturduğu yer. Son derece gerici olan Artois kontu, Louis XVIII'in ılımlı siyasetine muhalifti, bu durum her çeşitten enrikanın kaynağı oldu. s. 105

[36] Birinci Uluslararası Ticaret ve Sanayi Sergisi, Londra'da Mayıs-Ekim 1851 tarihleri arasında yapılmıştı. s. 113

[37] *Le Messager de l'Assemblée* ("Meclis Postası"). — 16 Şubat ilâ 2 Aralık 1851'de yayınlanan, Bonaparte'a karşı günlük gazete. s. 116

[38] Buridan'a maledilen ünlü masal. Yulaf ve arpa gibi cinsleri ayrı iki ölçek yem arasında kalan bir eşek. Eşek, bu yemlerden

birini seçmeye karar veremediği için açlıktan ölür. s. 119

[39] *Masaniello,* Napolili balıkçı Tomas Aniello'nun (1623-1647) adından kısaltma. Ayaklanma, T. Aniello'nun meyve sattığı pazarda başlamıştı. Napoli halkı, kendilerine baskı yapan ve vergiler altında ezen İspanyol işgalcilerine karşı ayaklandı. Masaniello, bu ayaklanmanın lideri oldu. s. 120

[40] Uzun Parlamento (1640-1653). — Burjuva devrimi patlak verdiğinde, Kral Charles I tarafından toplantıya çağırılan İngiliz Parlamentosu. Bu parlamento, burjuva devriminin anayasal organı oldu. 1649'da Kral Charles I'in ölüm kararını onayladı ve İngiltere'de cumhuriyeti ilân etti. Parlamento, 1653'te, Cromwell tarafından dağıtıldı. s. 121

[41] Yunan mitolojisinde insanları hayvan yapan bir büyücü. s. 126

[42] Cévennes. — Fransa'da dağlık bir bölge. 1702 ve 1705 yılları arasında bir köylü ayaklanması oldu burada. Ayaklanma önce protestanlara yapılan zulümleri protesto etmek için başlamıştı, sonra açıkça anti-feodal bir nitelik kazandı. s. 133

[43] Vendée. — Fransa'da bir eyalet. Vendée savaşı 1793-1795 yıllarında ortaya çıkan, karşı-devrimci bir köylü ayaklanması idi. s. 133

[44] Saül, İsrail'in birinci kralı, David ise ikinci kralı oldu. Saül, çoban David'i gözdesi ve damadı yapmıştı. Ama başarılarını kıskanarak onu dağlara sürdü. Sonunda David onu yendi ve yerine geçti. s. 140

[45] Simon, katolik tanrıbilimine göre İsa'nın oniki havarisinden biri. s. 140

[46] Ezekiel, dört büyük İbrani peygamberinden biri. s. 140

[47] Constance din bilginleri toplantısı (15 Kasım 1414 — 22 Nisan 1418). — Mezhep sapkınlıklarına ve din adamlarının ahlâk bozukluklarına karşı savaşarak hıristiyanlığın birliğini (o zaman üç papa vardı) kuvvetlendirmek, birliği yeniden yaratmak amacındaydı. s. 141

[48] *Soulouque.* — Haiti Zenci Cumhuriyetinin başkanı. Napoléon'u taklit ederek, 1850'de kendini Haiti imparatoru ilân ettirdi, çevresini zenci mareşal ve generallerden kurulu bir genelkurmayla kuşattı, sarayını Fransız modeline göre düzene koydu. Halk, Louis Bonaparte'a "Fransız Soulouque" adını takarak, bu benzerliği ince bir nükte ile dile getiriyordu. s. 144

[49] Fransa'da Louis XV, çocukluğu boyunca, 1715-1723 yılları arasında Philippe d'Orléans'ın naipliği kastediliyor. s. 144

[50] Trèves (Trier)'nin kutsal libası. Bir Alman kenti Trier ka-

tedraline verilmiş olan bir kutsal emanet. Rivayete göre, bu libas, Büyük Constantin'in anası İmparatoriçe Hélène'in Trier piskoposuna bir armağanı idi. 1844'te piskopos Arnoldi, bu emaneti halkın ziyaretine açtı. Bu da birçok katoliği öfkelendirdi ve Ronge tarafından yönetilen bir Alman katolik hareketinin oluşmasına yardım etti. Ronge, Arnoldi'ye yazdığı bir mektupla böyle bir bağnazlığı, böyle bir boş inanı, hurafeyi şiddetle protesto etti. s. 145

ALAİS. — Ulusal Meclis komiserine, 10 Aralık derneğinin General Changarnier'ye ve Meclis Başkanı Dupin'e karşı bir komplo planlandığını ihbar eden polis memuru. — s. *80, 85.*

BARAGUAY D'HILLIERS, kont (1795-1878). — Meslekten asker, 1848 ve 1849'da Doubs milletvekili ve düzen partisi önderlerinden biri oldu. 2 Aralık hükümet darbesine katıldı. Bunun ödülü olarak mareşalliğe terfi ettirilecek ve senatörlüğe atanacaktır. — s. *91, 107.*

BAROCHE (1802-1870). — Avukat, 1847'de Rochefort milletvekili, Bourges Yüksek Mahkemesinin başsavcısı, bu mahkemede 15 Mayıs 1848 ve 13 Haziran 1849 günlerinin tertipçilerine karşı savcılık yaptı. Louis-Napoléon Bonaparte ile işbirliği yaparak 1850'de içişleri bakanı, 2 Aralık darbesinden sonra bakan kadrosuyla Danıştay başkanı oldu. — s. *70, 85, 91, 97.*

BARROT, Odilon (1791-1873). — Temmuz monarşisi zamanında, hanedan muhalefetinin, yani ılımlı solun lideri, 1847'de, tahminleri çabucak aşan şölenlerle, ziyafetlerle propaganda kampanyasının düzenleyicisi oldu. Louis-Napoléon Bonaparte'ın atadığı ilk kabinenin (20 Aralık 1848-1 Kasım 1849) başkanı ve adalet bakanı oldu. Basın özgürlüğünü, toplanma özgürlüğünü kısıtlayarak, kulüpleri kapatarak, Roma seferini zorlayarak gerici bir siyaset izledi. Daha sonra, yeniden kralcı fikirlerine döndüğünden Prens-Başkandan ayrıldı, ve hükümet darbesinden sonra ve imparatorluğun düşüşüne kadar siyasetten çekildi. — s. *37, 38, 39, 44, 61, 62, 63, 64, 75, 93, 96, 105, 116.*

BAZE, Jean-Didier (1800-1881). — Avukat ve siyaset adamı. Temmuz monarşisi döneminde hanedan muhalefetindendi. Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi, orleancı, Yasama Meclisinde idare amiri, Ulusal Meclise kendi emrinde silahlı kuvvet bulundurma hakkının verilmesini öneren ünlü "idare amirleri önerisi"nin hazırlayıcılarından biri. 2 Aralık darbesinin ertesi, Baze, Fransa'dan sınır dışı edildi. — s. *104, 121.*

BEDEAU, Marie-Alphonse (1804-1863). — General ve siyaset adamı. Cezayir'in genel valisi, milletvekili, Kurucu Meclisin ve Yasama Meclisinin ikinci başkanı oldu. Louis Bonaparte'ın hükümet darbesinin ertesi günü tutuklandı ve ülkeden çıkarıldı. — s. *44, 92.*

BENOİT D'AZY, Denis (1796-1880). — Maliyeci, siyaset adamı, Bourbon'lar yanlısı. — s. *96, 103.*

BERRYER, Pierre-Antoine (1790-1868). — Avukat ve siyaset adamı, temmuz monarşisi sırasında lejitimistlerin sözcüsü idi. 1848'de Kurucu Meclis üyesi idi ve Kurucu Mecliste kralların tanrısal haklarının genel oya tâbi kılınamayacağını savundu. Yaşamının sonuna kadar hükümdarların hükümdar soyundan gelmesi, doğuştan meşru hükümdarlık hakkı ilkesine bağlı kaldı. — s. *49, 70, 94, 103, 105, 108, 112.*

BİLLAULT, Auguste-Adolphe (1805-1863). — Avukat, Kurucu Meclis üyesi, Louis Bonaparte yanlısı. Hükümet darbesinin ertesinde Yasama Meclisi başkanlığına atandı. — s. *96.*

BLANC, Louis (1811-1882). — Politika yazarı, siyaset adamı ve sosyalist teorisyen, 1840'ta, işçi âleminde büyük yankılar uyandıran *Emeğin Örgütlendirilmesi* adında bir broşür yayınladı. 1841'de *On Yıl Tarihi (1830-1840)*, 1847'de *Devrim Tarihi* yayınladı. Sınıf savaşımı ilkesini bir yana atan Blanc, kapitalist toplumun sosyalist topluma dönüştürülmesi işinin, devlet tarafından desteklenen ulusal işlikleri örgütlendirmek sayesinde barışçıl yoldan

gerçekleşeceğini düşünüyordu. 1848'de Geçici Hükümet üyesi ve işçi koşullarını düzeltmekle yükümlü Luxembourg Komisyonu başkanı olan Blanc, 15 Mayıs gösterisinden ve 1848 Haziran olaylarından sonra ülke dışına gitmek zorunda kaldı. Fransa'ya ancak 1870'te dönebildi. Komün'e karşı çıktığından, ölümüne kadar sosyalist hareketten uzak durdu. — s. *13*.

BLANQUİ, Auguste (1805-1881). — Düşüncesinin sarsılmazlığı ve enerjisi ile 19. yüzyılın en büyük Fransız devrimcilerinden biridir. Onun devrimci görüşleri, Babeuf'ten kuvvetle etkilenmiştir. Daha ilk günlerinde karbonarizm hareketine katılmış olan Blanqui, 1830'dan sonra temmuz monarşisine karşı amansızca savaştı. 1839 ayaklanmasından sonra ölüme mahkûm edildi, sonra ölüm cezası ömür boyu hapse çevrildi. Şubat Devrimi onu hapisten kurtardı. O da hemen devrimci harekete atılıyor, bir kulüp kuruyor ve işçi sınıfını örgütlendirmeye girişiyor. 15 Mayıs 1848 olayına katılmasından dolayı yeniden on yıl hapse mahkûm oldu. 14 Ağustos 1870'te Napoléon III hükümetini, sonra 30 Ekimde Ulusal Savunma hükümetini devirmeye kalkıştı. Bu son girişimi yüzünden ömür boyu hapse mahkûm oldu: Paris Komününe katılamadı. Blanqui, sosyalist rejimi kurmanın tek çaresini, devrimci öncü gücün diktatörlüğünde görüyordu. — s. *22, 127*.

BOİSSY D'ANGLAS, Jean-Gabriel, kont (1782-1864). — Konvansiyonun ünlü başkanının oğlu. İdare memurluğunda hizmet etti. Temmuz monarşisinde Millet Meclisinde vekil ve sekreter oldu. İkinci Cumhuriyette Louis Bonaparte'ın darbesinin ertesinde, hükümet adayı olarak, ara seçimlerde Yasama Meclisine seçildi. — s. *109*.

BROGLİ, Achille-Charles, dük (1785-1870). — Restorasyon ve temmuz monarşisi çağının siyaset adamı. Guizot yanlısı. Şubat Devriminden sonra Yasama Meclisine üye seçildi, burada orleancıların yanında yer aldı. Anayasanın değiştirilmek üzere gözden geçirilmesi lehinde aktif olarak işe karıştı. Hükümet darbesinden sonra siyasetten çekildi. — s. *70, 105*.

CARLİER Pierre (1799-1858). — Louis-Napoléon Bonaparte'ın başkanlığı sırasında Paris emniyet müdürü. — s. *64, 80, 87*.

CASSAGNAC, Adolphe-Granier de (1806-1880). — Yazar, tarihçi ve romancı. Temmuz monarşisinde Orléans hanedanını tuttu. Şubat Devriminden sonra, Bonaparte'ın başkanlığı ve sonra imparatorluğu zamanında edebiyat alanındaki eylemi ile onu destekleyen aşırı bir bonapartçı oldu. Çekinmez, umursamaz polemikleri ile ünlüdür. — s. *144*.

CAUSSİDİÈRE, Marc (1808-1861). — Saint-Etienne'de memur. 1834'teki Lyon ayaklanmasına katıldı, yirmi yıl kürek cezasına çarptırıldı, sonra 1837'de affa uğradı. Bütün cumhuriyetçi komplolara katıldı. Şubat 1848'de, barikatlarda çarpıştıktan sonra, emniyet müdürlüğünü ele geçirdi ve orada kaldı. 15 Mayıstan sonra suçlandı, 1848 Haziran olaylarından sonra da hakkında kovuşturma açıldığından yurt dışına gitmek zorunda kaldı. Ömrünün son zamanlarında Fransa'ya döndü. — s. *13.*

CAVAİGNAC, Eugène-Louis (1802-1857). — General ve siyaset adamı, ünlü cumhuriyetçi Godefroy Cavaignac'ın küçük kardeşi. Eugène Cavaignac, Cezayir'de askerî hizmeti sırasında kendini gösterdi ve Geçici Hükümet tarafından Cezayir valiliğine atandı. Savaş bakanı oldu, 1848 Haziran olayları sırasında da ayaklanmayı bastırmak üzere diktatörlük yetkisi aldı ve bu yetkiyi çok sert bir biçimde kullandı. Olağanüstü yetkilerini bıraktıktan sonra konsey başkanlığına ve yürütme erki başkanlığına getirildi. Bununla birlikte, cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, Louis-Napoléon'un aldığı oyun üçte-birini, 1.448.107 oy alabildi. 2 Aralık 1851 gecesi tutuklandı, ama kısa zamanda salıverildi. Cavaignac, iki kez Paris milletvekili seçildi, ama her seferinde de yeni rejime bağlılık andı içmeyi reddetti. — s. *28, 33, 34, 35, 44, 94, 110, 121.*

CHAMBORD, Henri-Charles d'Artois, Bordeaux dükü, Chambord kontu (1820-1883). — Berry kontunun oğlu ve Charles X'un torunu. 1830 Temmuz olaylarında Charles X, torunu lehinde taht'tan vazgeçti, bunun sonucunda Chambord kontu, Fransa tahtı üzerinde Henri V adı ile hak iddia etti. İkinci Cumhuriyet döneminde Ems'de yaşadı. Ölümü üzerine Bourbon hanedanı sönüyordu. — s. *49, 77, 103, 108.*

CHANGARNİER, General (1793-1877). — 1848'de Cezayir genel valisi iken Paris birlikleri kumandanlığına atandı, monarşistlere katıldı. Louis-Napoléon Bonaparte'ın hasmı olduğundan görevlerinden alındı, 2 Aralık 1851'de tutuklandı, sonra sürüldü. 1875'te cumhuriyetin kurulmasına karşı oy verdi, ama bu, onun azledilmez senatör olmasına engel olmadı. — s. *38, 39, 40, 44, 52, 57, 58, 80, 81, 82, 85, 90, 91, 92, 93, 94, 98, 106, 109, 119, 121.*

CHARRAS, Jean-Baptiste (1810-1865). — Albay, askerî yazar. *Waterloo Savaşı* adını taşıyan bir kitabın yazarı. Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi. Ilımlı cumhuriyetçi, 2 Aralık hükümet darbesi sırasında tutuklandı ve yurt dışına sürüldü. — s. *9, 121.*

CRETON, Nicolas (1794-1864). — Avukat ve siyaset adamı. Temmuz monarşisi döneminde hanedan muhalefeti, daha sonra,

Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi. Orleancı. Birçok kez, kral ailesi üyelerinin ülkeden sürülmesi kararnamesinin geri alınması önerisinde bulundu. — s. *101*.

CROMWELL, Olivier (1599-1658). — Ünlü İngiliz siyaset adamı. Cumhuriyetin koruyucu-lordu. İçsavaş sırasında dikkate değer bir komutan ve organizatör olduğunu ortaya koydu. Parlamento (12 yıl süren ve bu yüzden de Uzun Parlamento denilmiş olan) ile yeni seçimler isteyen ordu arasında bir çatışma parlak verdiğinde, Cromwell, bir askerî müfrezenin başında parlamentoda ve Danıştayda göründü, birini de ötekini de dağıttı. Darbe onu diktatör yaptı, "Koruyucu-Lord" unvanını aldı (1653-1658). — s. *15, 121*.

DEFLOTTE. — Bkz: Flotte.

DUCHATEL Charles, kont. — Temmuz monarşisinin siyaset adamı. Şubat Devriminin başlarında, içişleri bakanı. — s. *104*.

DUPİN, André (1783-1865). — Yüksek görevli, ve siyaset adamı. 1827'de milletvekili seçildi, liberallerin arasında yer aldı ve 1830 Devrimi sırasında önemli bir rol oynadı. 1832'den 1837'ye kadar meclis başkanı, Louis-Philippe'in, sözünü dinlediği danışmanlarından biri. 1848'den sonra Orléans ailesini terketti, Yasama Meclisi başkanı oldu ve Louis-Napoléon Bonaparte'a yaklaştı. — s. *80, 85, 86*.

DUPRAT, Pierre-Pascal (1815-1885). — Siyaset adamı. Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi. Duprat'nın önerisi üzerine 24 Haziran 1848'de Paris'te sıkıyönetim ilân edildi ve Cavaignac diktatör atandı. Louis-Napoléon'un kararlı düşmanı. 1851 yılı 2 Aralık darbesi gecesi tutuklandı ve sürüldü. — s. *87, 88*.

FALLOUX, kont (1811-1886). — Lejitimist ve rahipler egemenliğinden yana, 1846'da milletvekili seçildi, sonra 1848'de Kurucu Meclise seçildi. Mayıs 1848'de, ulusal işlikler sorununda raportörlüğe atandı: işçi hareketinden kurtulmak istediğinden, bunların kaldırılması yolunda öneride bulundu. Odilon Barrot kabinesinde halk eğitimi ve dinişleri bakanı oldu. 1850'de, öğretim özgürlüğü bahanesi ile halk eğitimini papazların eline teslim eden "Falloux Yasası"nı oylattı. 2 Aralık darbesinden sonra, yeniden 1871'de, monarşist parti saflarına geri dönmek üzere siyasetten çekildi. — s. *44, 61, 63, 105, 108*.

FAUCHER, Léon (1803-1854). — Kurucu Meclis üyesi, 1848'de bayındırlık bakanı, 1851'de içişleri bakanı, 2 Aralık 1851 darbesinden sonra kendini ekonomi politik çalışmalarına vermek üzere siyasetten çekildi. Credit Foncier'nin kuruluşuna katkıda bulundu. — s. *72, 97, 105*.

FLOTTE, Paul-Louis de (1817-1860). — Şubat Devriminden sonra blankiciler kulübünün en etkili konuşmacılarından biri oldu ve 15 Mayıs 1848 karışıklıklarına ve haziran ayaklanmasına katıldı. 2 Aralıktan sonra, Fransa'dan atıldı. Flotte, ayrıca, Garibaldi tarafından yürütülen İtalyan kurtuluş hareketine de katıldı. — s. *70.*

FOULD, Achille (1800-1867). — Maliyeci, siyaset adamı, Paris'teki Fould-Oppenheim bankasının müdürü, 1848'de Kurucu Meclis üyesi, Prens-Başkan Louis-Napoléon Bonaparte'ın maliye bakanı oldu. 2 Aralık darbesinden sonra yeniden maliye bakanlığı koltuğuna oturdu, 1862'den 1867'ye kadar bir kez daha maliye bakanı oldu. — s. *64, 91, 97, 108.*

GİRARDİN, Emile de (1806-1881). — Siyaset yazarı ve siyaset adamı, 1836'da reklam ve ilân sayesinde ilk ucuz gazete *Presse*'i kurarak gazetecilikte devrim yaptı. İlkten Louis-Napoléon Bonaparte'ı destekledi, sonra Yasama Meclisinde onunla çatıştı ve hükümet darbesinden sonra Fransa'dan sürüldü. Ama hemen ardından İkinci İmparatorlukla işbirliğine girdi ve Paris'e döndü. Politik bir inancı olmayan Girardin, her şeyden önce kurnaz ve oldukça fütursuz bir iş adamıydı. — s. *88.*

GİRAUD, Charles (1802-1882). — Tarihçi, gazeteci ve siyaset adamı. 1851'de eğitim bakanı. — s. *118.*

GUİZOT, François (1787-1874). — Tarihçi, devlet adamı, imparatorluk zamanında Sorbonne'da profesör. Restorasyon zamanında, 1814 anayasasının sıkı sıkıya uygulanmasını isteyen doktriner partiye katıldı. 1830'da milletvekili seçildi, Temmuz 1830 yönetmeliklerini protesto etti. Temmuz monarşisi sırasında gittikçe daha dar bir tutuculuğa doğru gelişme gösterdi. Sırasıyla içişleri, halk eğitimi bakanı, Londra elçisi oldu, 1840'ta Soult kabinesine girdi: 1840'tan 1848'e kadar Fransa'nın iç ve dış siyasetini yönetti. Her türlü reforma, parlamentoya ilişkin olan reformlara olduğu kadar, seçim konusundaki, reformlara da karşı çıktı. 1848 Devrimini getiren odur. Guizot, siyasetten çekildikten sonra, kendini yeniden tarih çalışmalarına verdi ve *İngiltere Devrimi Tarihi*'ni bitirdi, bu onun tarihçi olarak yapıtının temelini oluşturur. — s. *15, 31, 104, 105.*

HAUTPOUL, kont (1789-1865). — General ve siyaset adamı, savaş bakanı oldu. İleri gelenlerinden biri olduğu İkinci İmparatorluk ile işbirliği yaptı. — s. *64, 70, 81, 82, 83.*

HENRI V. — Bkz: Chambord.

HUGO, Victor (1802-1885). — Kurucu Meclis ve Yasama Mec

lisi üyesi olan Hugo, Louis Bonaparte'a karşı idi. 2 Aralığı izleyen barikatlara katıldı ve sonra 1870'e kadar sürgünde yaşamak zorunda kaldı. — s. *7, 62.*

JOİNVİLLE, prens (1818-1900). — Louis-Philippe'in üçüncü oğlu. Amiral, 1848 Devriminden sonra yurt dışına göçtü, İngiltere'de yaşadı. — s. *104.*

LAHITTE, Ducos (1789-1878). — General, Louis-Napoléon Bonaparte'ın cumhurbaşkanlığı zamanında, Kasım 1849'dan Ocak 1850'ye kadar savaş bakanı oldu. İkinci İmparatorlukta senatör. — s. *70.*

LAMARTİNE, Marie-Louis-Alphonse de Prat de (1790-1869). — Temmuz monarşisinde Millet Meclisi üyesi, 1848 Şubat olayları sırasında Orléans düşesinin naipliğine karşı tutum aldı ve geçici bir hükümet kurulmasını istedi, kendisi de bu hükümette yer aldı. Burada bir arabulucu rolü oynamak istedi ve çabucak halkın bütün sevgisini yitirdi. 2 Aralıktan sonra siyaseti bıraktı. — s. *96.*

LAMORİCİÈRE, Christophe-Léon Juchat de (1806-1865). — General ve siyaset adamı. Askerlik mesleğine Cezayir'de ve Fas'ta başladı. 1846'da Millet Meclisine seçildikten sonra hanedan muhalefeti grubuna girdi. Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi. Bu meclislerde burjuva cumhuriyetçilerinin grubuna katıldı. Haziran günleri sırasında, Cavaignac'ın komutasında, işçi ayaklanmasının bastırılmasında görev aldı. 18 Haziran—20 Aralık 1848 Cavaignac kabinesinde savaş bakanı, Louis-Napoléon'un hasmı, anayasada değişiklik yapılmasına karşı oy kullandı. Darbe gecesi tutuklandı ve sürüldü. 1860'da, papanın birliklerine, Piemont'a karşı komuta etti, yenildi ve tutsak edildi. — s. *44, 121.*

LA ROCHEJAQUELEİN, marki (1805-1867). — 1842'de milletvekili seçildi, aile bağları ile bağlı bulunduğu lejitimist partinin liderlerinden biri oldu. 1848 Devriminden sonra cumhuriyetle birlik oldu ve 2 Aralık darbesini protesto etti, sonra da imparatorlukla işbirliği yaptı ve senatör oldu. — s. *105.*

LEDRU-ROLLIN, Alexandre (1807-1874). — 1841'de milletvekili idi, cumhuriyetçi demokrat partinin başında önemli bir rol oynadı; 1843'te sosyalist eğilimli *Reforme* gazetesinin kurucularından biri oldu. Şölenler düzenleme kampanyasında önemli bir payı oldu, sonra da Şubat Devriminde başat bir rol oynadı. Geçici Hükümetin İçişleri Bakanı Ledru-Rollin'in geçici demokratik hevesleri vardı: Kurucu Mecliste milletvekili. Yürütme Komisyonunda üye idi, Lamartine ile birlikte 15 Mayıs göstericilerine karşı baskı yönetimini ele aldı. Haziran günleri, onu muhalefete attı. Yasama Meclisi üyesi olunca Montagne'ın demokrat eğilimli küçük-burjuva par-

tisinin lideri oldu. Başarısız kalan 13 Haziran 1849 ayaklanmasından sonra İngiltere'ye kaçtı, oradan ancak 1870'te geri döndü. — s. *28, 45, 51, 52, 55.*

LEFLO Adolphe-Charles (1804-1888). — General, diplomat, Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi, Yasama Meclisinde idare amirlerinden biri oldu. Louis-Napoléon'un kararlı hasmı. Darbe sırasında tutuklandı ve Fransa'dan sürüldü. — s. *40, 121.*

LOCKE, John (1632-1704). — İngiliz siyaset yazarı ve filozof. *İnsan Anlığı Üzerine Denemeler*'in yazarı. — s. *15.*

LOUİS-PHİLİPPE (1773-1850). — 1830'dan 1848'e kadar Fransızların kralı. Dük Louis-Philippe Joseph d'Orléans'ın oğlu. Babasıyla birlikte, devrimin lehinde olduğunu açıkladı ve ulusal muhafıza girdi ve jakobenler kulübüne üye oldu. Emrinde çalıştığı Dumoriez'in ihanetinden sonra, Louis-Philippe, her ne kadar kendisi cumhuriyete karşı fesata katılmadıysa da, Fransa'dan ayrılmak ve Bourbon'larla uzlaşmak zorunda kaldı: Charles X'un tahttan çekilmesinden sonra, kral ilân edildi. Louis-Philippe bir burjuva kral tipiydi. Kendi maddî çıkarlarını ustalıkla savunmasını bildi. Onun hükümdarlığı, büyük burjuvazinin ve özellikle yüksek malî çevrelerin vurgulanmış egemenliğini temsil eder, yüksek malî düzende, toplumun "yüksek çevrelerinde" ahlâk bozukluğu ve sefahat en yüksek noktasına varmıştı. Şubat Devriminden sonra Louis-Philippe İngiltere'ye kaçtı. Orada, 1850 yılında (Windsor'dan pek uzak olmayan) Claremont şatosunda öldü. — s. *20, 22, 26, 27, 28, 35, 37, 44, 58, 62, 77, 103, 104, 107, 108, 126, 130.*

MAGNAN Bernard-Pierre (1791-1855). — General, Napoléon I'in ordularında hizmet etti, daha sonra Cezayir'de kendini gösterdi. Lyon işçi ayaklanması sırasında (1831), işçilere karşı yeteri kadar enerjik bir müdahalede bulunmadığı için görevinden alındı ve Belçika'nın hizmetine girdi. 1839'da Fransa'ya döndü ve Lille'de ve Roubaix'de işçi hareketinin bastırılmasına katıldı. Louis-Bonaparte'ın Boulogne seferine katılmakla başını derde soktu, ama berat etti. 1848 Haziran olayları sırasında tümeninin başında, General Cavaignac'ın yardımına Paris'e koşturdu. 23 Haziran 1848 Paris ayaklanmasını izleyen Lyon ayaklanmasının bastırılmasına katıldı. Bunun içindir ki, Marx, ona, "Lyon galibi" adını verdi. Temmuz 1849'da Yasama Meclisi üyesi seçildi. Louis-Bonaparte'ın adamı olarak 1851'de Paris garnizon komutanlığına atandı. 2 Aralık darbesinde, Paris'te darbeyi izleyen hareketi ordusu ile bastırdı. Onun için Marx, ona, "aralık günleri kahramanı" adını da veriyor. Kısa bir süre sonra mareşal unvanı ve bir de senatörlük kol-

tuğu elde etti. — s. *107, 118, 121.*

MALLEVİLLE, Leon de (Doğ: 1802). — Temmuz monarşisinde Millet Meclisi üyesi, Thiers taraftarı. Daha sonra Kurucu Meclis üyesi oldu, burada orleancıların safında yer aldı. — s. *96.*

MARRAST, Armand (1801-1852). — Siyaset yazarı ve siyaset adamı. 1830 Devrimine, sonra cumhuriyetçi harekete katıldı. 1838'den sonra burjuva cumhuriyetçilerinin gazetesi *National*'i yönetti. Şubat 1848'de Geçici Hükümet üyesi, sonra, 6 Martta Paris belediye başkanı, demokratik önlemlere karşı koydu ve haziran günlerini izleyen bastırma politikasına katıldı. Yasama Meclisi seçimlerindeki yenilgisinden sonra siyasetten çekildi. — s. *15, 28, 40.*

MAUGUIN, François (1785-1854). — Avukat, ünlü hatip. Restorasyon döneminde Millet Meclisi ve liberal muhalefet üyesi oldu. Temmuz 1830 Devrimi sırasında Geçici Hükümet üyesi. Daha sonra meclis üyesi oldu, orada da muhalefet saflarında yer aldı. Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi. — s. *84, 85, 86.*

MAUPAS, Charlemagne-Emile (1817-1888). — Bonapartçı. Allier (1849) ve Haut Garonne (1850) valisi, demokratik partiye karşı çok enerjik bir tutum aldı. Louis-Napoléon, darbesini hazırladığı zaman Maupas'ı Paris emniyet müdürlüğüne atadı. Maupas darbeye aktif olarak katıldı. Daha sonra polis bakanı (zaptiye nazırı) oldu. — s. *118.*

MOLÉ, Louis-Mathieu, kont (1781-1855). — İmparatorluk zamanında Danıştay üyesi, Restorasyon döneminde, sonra temmuz monarşisinde bakan, orta-sağı temsil etti. Kurucu Meclis ve sonra Yasama Meclisi üyesi olan Molé, 2 Aralık hükümet darbesini protesto etti. — s. *70, 105.*

MONTALEMBERT, kont (1810-1870). — Siyaset yazarı ve siyaset adamı. Lamennais ile birlikte liberal katoliklerin organı olan *Avenir* ("Gelecek") gazetesinin kurucusu oldu. Bu hareketin papa tarafından mahkûm edilmesinden sonra, uzlaşmaz bir katolikliğe doğru evrim gösterdi. Temmuz monarşisi zamanında Âyan Meclisi üyesi, Alpler ötesi (papalığa ilişkin) doktrinleri katılıkla savundu. Kurucu Meclis, sonra Yasama Meclisi üyesi oldu. Louis-Napoléon Bonaparte'tan yana geçti ve 2 Aralık darbesini onadı. — s. *93, 105, 138.*

MORNY, Charles-Auguste, kont (1811-1865). — Maliyeci ve siyaset adamı. Hollanda kraliçesi, Louis Bonaparte'ın karısı Hortanse'ın gayrı-meşru oğlu; çocuğu olmayan Morny kontu tarafından evlât edinildi. İlkönce askerî hizmette (Cezayir'de) kendini gösterdi, daha sonra her kalıba giren dolandırıcı ve borsa spekülatö-

rü oldu. Millet Meclisine seçildi, orada Guizot'yu destekledi. İkinci Cumhuriyette Yasama Meclisi üyesi oldu ve Louis-Napoléon'un tarafını tuttu. Aktif olarak hükümet darbesinin hazırlanmasına katıldı. Alphonse Daudet, *Le Nabab* adlı romanında Maurand'ın kişiliğinde Morny'yi betimledi. — s. *144.*

NEUMEYER. — General, birinci tümen komutanı ve General Changarnier'nin kurmaybaşkanı. — s. *81.*

NEY, Edgar (1812-1882). — Albay, ünlü Mareşal Ney'in oğlu, Louis-Napoléon'un yaveri. Özel görevle Roma'ya gönderildikten sonra, orada 18 Nisan 1851'de, Louis-Napoléon'un, Papa IX. Pie'nin gücünün yeniden tesisinin şartı olarak, yönetimin layikleştirilmesini ve Napoléon yasalar sisteminin getirilmesini istediği mektubu aldı. — s. *62.*

ORLÉANS düşesi, Hélène-Louise-Elisabeth de Mecklembourg-Schwerin. — Kral Louis-Philippe'in 1842'de ölen büyük oğlu Orléans dükünün karısı. Louis-Philippe, Paris kontu ve Orléans düşesinin oğlu olan torunu lehinde tahttan çekilince, oğlunun küçüklüğü süresinde ona naiplik etmek düşese düşüyordu. İki oğlu ile birlikte Millet Meclisine geldi. Ama cumhuriyetin ilânı, onu, oğulları ile birlikte sürgünde yaşamaya zorunlu kıldı. — s. *28.*

OUDİNOT, General (1791-1863). — Napoléon'un mareşallerinden birinin oğlu. General olunca, Roma Cumhuriyetine karşı gönderilen Fransız birliklerine kumanda etti. Yasama Meclisine milletvekili seçildi, Louis-Napoléon Bonaparte'ın siyasetine karşı çıktı ve hükümet darbesine karşı direnişi örgütlemeye çalıştı. — s. *39, 56, 62.*

PARİS kontu, Louis-Philippe-Albert d'Orléans (1838-1894). — Dük Ferdinand d'Orléans'ın büyük oğlu, Kral Louis-Philippe'in torunu, kral 24 Şubat 1848'de tahtı torununa bırakarak çekilmişti. Paris kontu, cumhuriyetin ilânından sonra, annesi Orléans düşesi ile birlikte Fransa'dan ayrıldı. 1873'te, Fransa tahtı üzerindeki iddialarından Chambord kontu (Henri V) lehinde vazgeçti. Chambord kontunun ölümü üzerine 1883'te, kralcılar tarafından, Philippe VII adı ile Fransa kralı ilân edildi. — s. *103.*

PERROT, Benjamin-Pierre (1796-1865). — General. Changarnier'nin görevden alınmasından sonra Seine bölgesi ulusal muhafız komutanlığına atandı. — s. *91.*

PERSİGNY, Georges-Gilbert-Victor Fialin, kont (1808-1872). — Siyasetçi. Kariyerine askerlik hizmetinde başladı, temmuz devriminden sonra askerlikten ayrıldı. Sen-simoncu harekete katıldı. Daha sonra bonapartçı oldu ve Louis-Napoléon'un Strasbourg'da

ve Boulogne'da hükümet darbesi girişimlerinde aktif olarak yer aldı. Şubat Devriminin ertesinde bonapartçı partinin en gayretkeş örgütlendiricilerinden biri oldu. Yasama Meclisi üyesi. 2 Aralık darbesine aktif olarak katıldı. — s. *98, 116.*

PROUDHON, Pierre-Joseph (1809-1865). — Politika yazarı, küçük-burjuva sosyalizmini cisimleştirdi. Besançon'lu bir biracı garsonun oğludur, 19 yaşında okulu bıraktı ve tipograf olarak Fransa'yı dolaştı. 1838'de bakaloryasını vererek Paris'e geldi. 1840'ta *Mülkiyet Nedir?* adlı yapıtını yayınladı. 1842'de, *Proleterlere Uyarı* adındaki kitabı yüzünden ağır ceza mahkemesinde yargılandı; beraat etti. 1846'da *Ekonomik Çelişkiler ya da Sefaletin Felsefesi*'ni yayınladı; Marx, Proudhon'un bu kitabına *Felsefenin Sefaleti* ile karşılık verdi. 1848'de Kurucu Meclise üye oldu, birçok gazetede yazarlık yaptı, bütün partilerle kapıştı. Mart 1849'da Prens-Başkanın sorumluluğu üzerine yazdığı bir makaleden dolayı mahkûm oldu. Proudhon, "burjuvazi ile proletaryayı, sermaye ile ücretliliği uzlaştırmayı" istiyordu. — s. *8, 56.*

RATEAU, Jean-Pierre Lamotte (1800-1887). — 1848'de Kurucu Meclis üyesi. Prens-Başkan Louis-Napoléon Bonaparte'ın siyasetine elverişli bir tutumu benimsiyordu. Rateau, Kurucu Meclisin görevini tamamlamış sayarak kendisini dağıttığı ve yerine bir Yasama Meclisini getirdiği önerinin sahibidir. — s. *38.*

RÉMUSAT, Charles-François-Marie, kont (1797-1875). — Yazar ve siyaset adamı. Temmuz monarşisinde Millet Meclisi üyesi. Thiers yanlısı. Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi. Hükümet darbesinden sonra, Louis-Napoléon Bonaparte'a karşı adlî kovuşturma açılması kararnamesine imza koydu. Bir süre yurt dışında kaldı. Üçüncü Cumhuriyette, Thiers kabinesinde dışişleri bakanlığına atandı. — s. *92.*

ROUCHER, Eugène (1814-1884). — Avukat, siyaset adamı. Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi. 31 Ekim 1849'dan 26 Ekim 1851'e kadar adalet bakanı, aralık darbesinden sonra yeniden adalet bakanı atandı. Napoléon III üzerinde o kadar büyük etkinliği vardı ki, ona "*vice-empereur*" ("*yarı-imparator*") adı bile takıldı. Napoléon'un düşüşünden sonra Londra'ya göçtü, bununla birlikte az sonra Fransa'ya döndü ve mecliste bonapartçı grubun lideri oldu. — s. *84, 97.*

SAİNT-ARNAUD, Jacques Leroy de (1796-1854). — General. Uzun zaman Cezayir'de hizmet etti. 1851'de Paris ikinci askerî tümeni komutanlığına atandı, ve aynı yılın 26 Ekiminde savaş bakanı oldu. İmparatorluk döneminde mareşalliğe atandı. Kırım Sava-

şına katıldı ve orada öldü. — s. *40.*

SAİNTE-BEUVE, Henri (1819-1855). — Sanayici ve Oise bölgesinde toprak sahibi. Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi. Serbest-değişimden yana Louis-Napoléon'a karşı. — s. *109.*

SAİNT-JEAN D'ANGÉLY, Regnault de (1794-1870). — General. 1851'de savaş bakanlığına atandı. — s. *91.*

SAİNT-PRİEST, Emmanuel-Louis de Guignard, vikont (1805-1851). — Yazar ve diplomat. Lejitimist lider. Kurucu Meclis üyesi. — s. *103.*

SALLANDROUZE (1808-1867). — Sanayici, Kurucu Meclis üyesi. Louis-Napoléon'un darbesini izleyen ayaklanmaların bastırılması sırasında onun evi de topçu ateşinden büyük zarar gördü. — s. *121.*

SALVANDY, Narcisse-Achille, kont (1795-1856). — Tarihçi ve siyasetçi. Başka başka zamanlarda eğitim bakanı oldu. Temmuz monarşisinde pek çok diplomatik görevler yüklendi. Şubat Devriminin amansız düşmanı. Orleancı, Bourbon sülâlesinin iki kolunun kaynaşmasından yana. — s. *103.*

SCHRAMM, Jean-Paul (1789-1864). — General, Ekim 1850'den Ocak 1851'e kadar savaş bakanı. Changarnier'nin görevden alınmasına imza koymayı reddetti ve istifa etti. — s. *82.*

SUE, Eugène (1804-1857). — Romancı ve sosyalist. En tanınmış toplumsal romanları şunlardır: *Les Mystères de Paris* ("Paris'in Sırları"), *Le Juif errant* ("Göçebe Yahudi"), *Les Mystères du peuple,* ("Halkın Sırları"). 1850'de Yasama Meclisine seçildi, orada ikincil bir rol oynadı. — s. *71.*

THİERS, Adolphe (1797-1877). — Tarihçi, çağın liberal burjuvazisinin Devrim konusundaki görüşünü dile getiren *Fransız Devrimi Tarihi* kitabı ile Restorasyon döneminde kendini tanıtmıştır. 1830 Devriminin hazırlanışına etkin bir biçimde katılmıştır, sonra da Orléans dükünün tahta çıkışına katkıda bulunmuştur. Temmuz monarşisinin en başta gelen siyasal kişilerinden biri oldu. İçişleri bakanı, sonra da dışişleri bakanı oldu. 1836'da, sonra 1840'ta Konsey başkanı oldu. 1840'tan 1848'e kadar orta solun muhalefetini yönetti. 1848'de Kurucu Meclis'e seçilen Thiers, düzen partisinin önderlerinden biridir; işçi hareketine karşı kinî ile, Prens-Başkan Louis-Napoléon Bonaparte'ın adaylığına yardımcı oldu, sonradan onun siyasetine karşı çıktı. Hükümet darbesi sırasında tutuklandı ve sürgüne gönderildi. 1852'de geri gelen Thiers, 1863'te Paris milletvekili oldu. Thiers, Napoléon III'ün siyasetine karşı başkaldırdı. Şubat 1871'de, Bordeaux Ulusal Meclisi tarafından yürütme erki başkanı seçildi.

1871 Paris Komününü, eşi görülmedik büyük bir zalimlikle bastırdı. — s. *40, 49, 52, 56, 70, 94, 104, 105, 106, 109, 112, 116, 120.*

THORİGNY, Pierre-François Leuillon de (1798-1869). — 1834'te Lyon'daki nisan ayaklanması üzerinde kovuşturmayı yürüttü. Darbeden kısa bir süre önce içişleri bakanı oldu. — s. *118.*

TOCQUEVİLLE, Alexis-Charles Henri de (1805-1859). — Tarih yazarı ve devlet adamı. 1839'dan bu yana Millet Meclisi üyesi, mecliste anayasal sola katıldı. Guizot kabinesine karşı oy kullandı ve demokratik bir devrimin kaçınılmazlığını gösterdi. Kurucu Meclis ve Yasama Meclisi üyesi. Odilon Barrot kabinesinde dışişleri bakanı. Louis Bonaparte'a karşı. Anayasa değişikliği sorununda raportör. 2 Aralık darbesine karşı direnişe katıldı. Tutuklandı, ama hemen ardından serbest bırakıldı. Ünlü *L'Ancien Régime et la Révolution* ("Eski Rejim ve Devrim") adlı kitabın yazarı. s. *106.*

VAİSSE, Claude (1799-1864). — Siyaset adamı, 1851 darbesinden önce içişleri bakanı. — s. *96.*

VÉRON, Louis (1789-1867). — Siyaset yazarı. Paris Operası müdürü olarak büyük bir servet kazandı. 1835'te *Constitutionnel* ("Anayasacı") gazetesini kurdu, bu gazete, başlangıçta, Thiers'in organı oldu. Louis Bonaparte'ın başkanlığa seçilmesinden sonra (1848), onun hizmetine girdi. Véron, hükümet adayı olarak meclise seçildi. Balzac, *La Cousine Bette* romanında, Crevel'in kişiliğinde, dargörüşlü bencil burjuva tipi olarak Véron'u sonsuzlaştırdı. — s. *144.*

VATİMESNİL, Antoine (1789-1860). — Restorasyon döneminin Fransız siyaset adamı. — s. *96.*

VİDAL, François (1812-1872). — Sosyalist, 1848 Luxembourg Komisyonunun sekreteri. Pecqueur ile ortaklaşa bu komisyonun raporunu kaleme aldı. 10 Mart 1850 seçimlerinde Paris ve Strasboug'dan Yasama Meclisine seçildi. — s. *71.*

VİEYRA. — Albay, ulusal muhafızın kurmaybaşkanı. 13 Haziran 1849 hareketinden sonra, Vieyra, demokratik olayları yasaklayan kararnameyi uygulayan ve onların merkezlerini yıkan ulusal muhafız üyelerinin başına geçti. Louis Bonaparte'ın hükümet darbesinde aktif bir rol aldı. — s. *57.*

YON. — Ulusal Mecliste polis komiseri. — s. *80, 85.*